

ΤΟ ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

(REFERENDUM)

ΥΠΟ EMILE DE LAVELEYE

Πρὸ πολλοῦ ἤδη πάντες οἱ παρατηρηταὶ μένουσιν ἐπτοημένοι ὑπὸ τῶν μεγάλων τῆς δημοκρατίας προόδων, αἵτινες οὐδέποτε ἐφάνησαν ταχύτεραι ἢ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν ἐν τε τῇ εὐρωπαϊκῇ ἡπείρῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1821 ἤδη ὁ Royer-Collard, προλαμβάνων τὸ πολυθρόλυτον λόγιον τοῦ ὑπουργοῦ de Serre, ἔλεγεν ὅτι «ἡ δημοκρατία ἐκχέεται πολύρρους· προσέθηκα δέ : «ἄλλοι δύνανται ν' ἀδημονῶσι καὶ νὰ παροργίζωνται, ἐγὼ ὅμως ἀποδίδω εὐχαριστίας τῇ θεῷ Προνοίᾳ, διότι προσεκάλεσεν εἰς τὰς δωρεὰς τοῦ πολιτισμοῦ μείζονα ἀριθμὸν τῶν αὐτῆς πλασμάτων. Δέον νὰ παραδεχθῶμεν τὴν κατάστασιν ταύτην· ἢ, ἵνα ἀνατρέψωμεν αὐτήν, ἀνάγκη νὰ ἐξολοθρευθῶσι, νὰ καταστῶσι πένητες καὶ ἡλίθιοι αἱ μεσαῖαι τάξεις. Καὶ ὅμως πανταχοῦ ἀναφαίνεται ἡ δημοκρατία· ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, τῷ κτηματικῷ πλούτῳ, τοῖς νόμοις, ταῖς ἀναμνήσεσι, τοῖς πράγμασι, τοῖς ἀνθρώποις, ἐν γένει δ' εἶπεῖν τοῦτό ἐστιν ὁμολογουμένως τὸ γεγονός ὅπερ δεσπόζει τῆς νῦν κοινωνίας, καὶ ἐξ ἀνάγκης διέπει τὰ τῆς ἡμετέρας πολιτείας». Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ συγγράμματος, ὅπερ ὁ Tocqueville ἀφιέρωσε τῇ τῆς Ἀμερικῆς Δημοκρατίᾳ, ἐκφράζει τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν διὰ λέξεων ἔτι ζωηροτέρων καὶ σαφεστέρων. «Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τῆς ἰσότητος τῶν τάξεων εἶναι λοιπὸν γεγονός τι τῆς θεῆας Προνοίας· καὶ διότι φέρει τοὺς κυριωτέρους τούτους χαρακτῆρας, ἐστὶ καθολικὴ, μόνιμος, καθ' ἑκάστην διαφεύγουσα τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν· πάντα δὲ τὰ συμβάντα, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, μοιραίως πως συντελοῦσιν εἰς ἐπίρρωσιν αὐτῆς. Εἶναι ποτε δυνατόν νὰ φρονήσῃ τις ὅτι, μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Φεουδαλισμοῦ καὶ τὴν ἥτταν τῶν Βασιλέων, ἡ Δημοκρατία θέλει ὀρρωθήσῃ τοὺς ἀστούς καὶ τοὺς πλουσίους; Νῦν λοιπὸν θὰ σταθῇ, ὅτε ἐγένετο τόσον ἰσχυρὰ, οἱ δὲ πολέμιοι αὐτῆς τόσον ἀδύνατοι;»

Ἡ ἀλήθεια, ἣν οὕτως ἐξέφραζεν ὁ Tocqueville ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας, φαίνεται ἔτι καταφανεστέρα σήμερον. Πλὴν ὀφείλομεν

νά παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ λέξις *Δημοκρατία* ἔχει διττὴν ἔννοιαν· πότε μὲν σημαίνει, κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῆς, κυβερνήσιν ὑπὸ τοῦ δήμου ἐξασκουμένην, πότε δέ, ὡς τὴν μεταχειρίζεται ὁ Tocqueville ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἀποσπάσματι, τὴν ἰσότητά τῶν τάξεων. Ἡ πορεία ἥτις κατὰ τὰ φαινόμενα ἔσεται ἀκάθεκτος, εἶναι ἡ τείνουσα πρὸς μείζονα τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἰσότητά, καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ, διότι εἶναι ἀπόρροια οικονομικῶν αἰτιῶν, ἧτοι ἡ χρῆσις μηχανῶν, αἰτινες ἐλαττοῦσαι κατ' ἀνάγκην τὰς τιμὰς, θέτουσι πλείονα ὑπὸ τὴν διάθεσιν πάντων, ὁ διαμελισμὸς τῶν κληρονομιῶν καὶ ἡ διάδοσις τῆς παιδείας διὰ τῆς σχολῆς καὶ τοῦ τύπου· ἀλλ' ὁ ὀριστικὸς τῆς δημοκρατίας θρίαμβος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς κυβερνήσεως τοῦ λαοῦ, δὲν φαίνεται τόσον ἐξησφαλισμένος. Πολλοί, ὀρθῶς διανοούμενοι, φοβοῦνται μὴ ἡ ἀπόπειρα τοῦ εἰσαγαγεῖν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μείζονα ἰσότητά τῶν τάξεων προκαλέσῃ σύγκρουσιν καὶ μάχας κοινωνικάς, ἐν αἷς θὰ κατεστρέφοντο οἱ ἐλεύθεροι θεσμοί, ὥστε οὕτως ἐκ τῆς ἀναρχίας ἤθελε πηγᾶσαι ὁ δεσποτισμὸς.

Ὅ,τι ἤδη ἤρξατο συζητούμενον μετὰ δέους εἶναι ἐὰν τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, ὅπερ πανταχοῦ παρελήφθη ἐκ τῆς Ἀγγλίας, δύναται, ἐφαρμοζόμενον ἐν δημοκρατικῇ χώρᾳ, νὰ χορηγήσῃ τῇ κυβερνήσει τὸ κύρος, τὴν στερεότητα, τὸ ἐνιαῖον πνεῦμα, πλέον ἢ ποτὲ ἀπαραιτήτως αὐτῇ ἀναγκαῖα· ὁ κ. Naquet διὰ διαφορῶν ἄρθρων ἐν τῇ «Πολιτικῇ καὶ Φιλολογικῇ Ἐπιθεωρήσει», ὁ κόμης de Chaudordy ἐν ἀξιολόγῳ μελέτῃ περὶ τῆς παρουσίας τῆς Γαλλίας καταστάσεως, φθάνουσιν ἀμφοτέροι, καίπερ ἀνήκοντες ἀντιθέτοις κόμμασιν, εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα:—Πρέπει νὰ παραλάβωμεν ἀπὸ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς τὰ μόνιμα ὑπουργεῖα, ἀπηλλαγμένα τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς πλειονοψηφίας, ἀενάως εὐμεταβλήτου.—Καὶ ἄλλος ἔτι ὑπάρχει τρόπος τοῦ διαφυγεῖν τὰ ἀτοπήματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, οὗτος δὲ εἶναι ὁ προσκαλῶν ἀπ' εὐθείας τὸν λαὸν εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν. Μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῶν προβαίνοντων ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ καὶ τῶν καταγινομένων εἰς τὰ μᾶλλον τολμηρὰ καὶ διδακτικὰ πειράματα, καταλέγεται ἡ Ἑλβετία ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐκπληροῦσι τῶν ἐντολῶν προδρόμου· ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἐπικρατεία, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ἢ ἐν Νορβηγίᾳ, τὸ δημοκρατικὸν σύστημα ἐπετελέσθη διὰ τρόπου λογικωτέρου καὶ κατὰ συνέπειαν ῥιζικωτέρου. Σήμερον, οὐχὶ μόνον αἱ σπουδαῖαι τῶν ἐπαρχιῶν ὑποθέσεις, ἀλλὰ συχνάκις καὶ αἱ τῆς ὅλης ὁμοσπονδίας ἀποφασίζονται ἀπ' εὐθείας διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ὁ τρόπος οὗτος καλεῖται «*Referendum*», λέξις

ληφθεῖσα παρὰ τῆς παλαιᾶς ὁμοσπονδίου ὀργανώσεως, ἐν ἣ ὁ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν Συνέλευσιν δὲν ἠδύναντο νὰ ψηφίσωσι καὶ ὑποσχεθῶσι τι εἰμὴ «*ad referendum*», δηλαδὴ ἀφοῦ πρῶτον εἰσαγάγωσιν αὐτὸ εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον ὅπερ ἀντεπροτώπευον.

Τὸ *Referendum*, ἧτοι ἡ ἐπικύρωσις ἢ ἡ ἀπόρριψις τῶν νόμων ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τυγχάνει προαιρετικὸν ἐν τισιν ἐπαρχίαις, καὶ ὑποχρεωτικὸν ἐν ἑτέροις. Ὑποχρεωτικὸν μὲν εἶναι ὁσάκις πάντες οἱ νόμοι οἱ εἰσαχθέντες ὑπὸ τῆς τῶν ἀντιπροσώπων συνελεύσεως ὀφείλουσιν ὑποβληθῆναι τῇ τοῦ λαοῦ ψήφῳ ἀπαξ ἢ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ· προαιρετικὸν δὲ ὅτε ἡ ψήφισις γίνεται κατὰ τὴν ὑπογεγραμμένην αἴτησιν ὀρισμένου τῶν ἐκλογῶν ἀριθμοῦ, ὅπερ συμβαίνει διὰ τὸ ὁμοσπονδον *Referendum*. Τὸ 89 ἄρθρ. τοῦ Συντάγματος τοῦ 1874 λέγει: «Οἱ ὁμοσπονδοὶ νόμοι καθυποβάλλονται τῇ ἐπιψηφίσει ἢ τῇ ἀρνήσει τοῦ λαοῦ ἐὰν ἐκφρασθῇ ἡ αἴτησις ὑπὸ τρισμυρίων ἐνεργῶν πολιτῶν ἢ ὑπὸ ὀκτώ ἐπαρχιῶν (cantons)· αὐτὸ τοῦτο ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ τῆς ὁμοσπονδίας διατάγματα ἔχοντα γενικὴν χρῆσιν καὶ μὴ χρῆζοντα ἐπιγούσης ἐφαρμογῆς». Νῦν πᾶσαι αἱ Ἑλβετικαὶ ἐπαρχίαι, ἐξαιρουμένης τῆς τοῦ Φριβούργου, παρεδέχθησαν τὸ *Referendum* ἐν τῷ συντάγματι αὐτῶν κατ' εἶδος μᾶλλον καὶ ἥττον τέλειον. Ὅθεν διαφέρων τυγχάνει τὸ ἐξετάσαι πῶς ἢ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ λαοῦ κυβερνήσις εἰσήχθη βαθμηδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλβετίαν.

§ 1. Αἱ δασονομικαὶ τῆς Ἑλβετίας ἐπαρχίαι εἶναι ἐκ τῶν σπανίων χωρῶν ἐν αἷς διετηρήθη ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἱστορίας μέχρι τῆς σήμερον τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς ἀρχαίας Γερμανίας, ὑπὸ τοῦ Τακίτου ὀριζόμενον ὡς ἐξῆς: «Οἱ ἀρχηγοὶ συσκέπτονται περὶ ἐπουσιωδῶν ζητημάτων, ὄλος δ' ὁ λαὸς περὶ τῶν λοιπῶν» (de minoribus principes consultant, de majoribus omnes). Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Uri, τῶν δύο Unterwalden, τῶν δύο Appenzell καὶ τοῦ Glaris, πρὸ τινῶν δ' ἔτι ἐτῶν καὶ ἐν τῇ τοῦ Zug καὶ Schwitz, ἅπαντες οἱ ἐνήλικες κάτοικοι δις τοῦ ἐνιαυτοῦ συναθροίζονται ἐν τινι λειμῶνι, εἰς γενικὴν συνέλευσιν καλουμένην Landsgemeinde, ἵνα νομοθετήσωσιν, ἐκλέξωσι τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, καὶ κανονίσωσι τὰς κοινὰς αὐτῶν ὑποθέσεις. Παρόμοιον δὲ τι ἐγένετο ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς δημοκρατίαις, ἧτοι ἡ ἄμεσος κυβερνήσις τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ λαοῦ, ἄνευ ἐπεμβάσεως οὐδενὸς συμβουλίου ἀντιπροσώπων, σύστημα διατηρηθὲν ὡσαύτως παρὰ τοῖς γερμανικοῖς λαοῖς καὶ μετὰ τὰς εἰσβολὰς τοῦ 4ου αἰῶνος, ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῶν Πεδίων τοῦ Μαίου.

Ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι δημοκρατικοὶ θεσμοὶ διεσώθησαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἑλβετίας, τοῦτο δὲν προέρχεται, ὡς πολλάκις ἐρέθη, ὅτι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ εἰσιν ἀρμολιώτεροι τῶν πεδιάδων τῆ ἐλευθερίας, ἀλλὰ διότι ἀπώθησαν αἱ ἐπαρχίαι αὐταὶ μακρὰν αὐτῶν τοὺς δύο τούτους τῆς δημοκρατίας πολεμίους, οἵτινες ἀλλαχού κατέστρεψαν αὐτήν, δηλοῦσι τὸν Φεουδαλισμόν, πρὸ πάντων ὅμως, βραδύτερον περὶ τὸν 16ον αἰῶνα, τὴν συγκέντρωσιν διοργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς βασιλείας ἐρειδομένης ἐπὶ τῶν μονίμων στρατῶν. Μέχρι λεπτομερειῶν τινῶν διεσώθησαν αἱ ὑπὸ Τακίτου περιγραφόμεναι συνήθειαι «*Ut turba placuit considunt armati*», λέγει. Ἐν Appenzell, ὅτε οἱ πολιτὰι μεταβαίνουσιν εἰς τὴν Landsgemeinde, προθύμως ὀπλιζονται διὰ παλαιῶν τινος μακροῦ ξίφους. Μέχρι τῆς λήξεως τοῦ ἀπελθόντος αἰῶνος μικρὰ χωρία καὶ τινὰ τμήματα ἀπετέλουν ἀνεξαρτήτους δημοκρατίας, ἔνθα ἡ διοίκησις ἀπ' εὐθείας ἐτελεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ συγκεκλημένου εἰς Landsgemeinde. Μεταξὺ αὐτῶν ἠριθμοῦντο αἱ Gersau καὶ Küssnacht παρὰ τὴν λίμνην τῆς Lucerne, αἱ Einsiedlen καὶ La Marche ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Zurich, Sargans, Gaster, Utznach καὶ τὸ Toggenburg ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ τοῦ Saint-Gall. Τὸ Toggenburg ἦν νομὸς πολυάνθρωπος, ἐν ᾧ δέκα χιλιάδες πολιτῶν εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ συμπράττειν εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις.

Ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις καὶ ταῖς πόλεσιν ἔνθα εἶχον ἀναπτυχθῆ σύστημα μᾶλλον ἢ ἥττον ἀριστοκρατικόν, δηλαδὴ ἐκυβέρνα τάξις εὐπατριδῶν, οἱ ἱστορικοὶ καταφανῆς ἐποίησαν ὅτι ἐν ἐπισήμοις περιστάσεσιν αἱ ἀρχαὶ καθυπέβαλλον μέτρα τινὰ τῇ ἐγκρίσει ἀπάντων τῶν πολιτῶν. Οὕτω κατὰ τὸ 1449, ἡ πόλις τῆς Βέρνης, μὴ δυναμένη ν' ἀποτίσῃ τῇ Βασιλείᾳ καὶ τῷ Στρασβούργῳ τὴν παρὰ τῶν εἰρημένων πόλεων δανεισθεῖσαν χρηματικὴν ποσότητα, ἐξουσιοδοτήθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ συνελθούσης συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, νὰ εἰσπράξῃ φόρον εἰδικόν, ὅπως ἐκτελέσῃ προσηκόντως τὰ ὑποσχεθέντα. Κατὰ διαφόρους περιπτώσεις, μέχρι τοῦ 1610, καὶ ἔτι βραδύτερον κατὰ τὸ 1798, ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἐκκλησις τῇ τοῦ λαοῦ βουλήσει. Τῇ ἐποχῇ δὲ τῆς Ὀρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, ἐν τοῖς διαφόροις δήμοις, δι' ἐκφράσεως τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἀπεφασίσθη, εἰ θὰ ἐγένετο παραδεκτὸν ἢ οὐχὶ τὸ νέον εἶδος τῆς θείας λατρείας. Ἐν τῷ Valais οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν δώδεκα νομῶν τῆς χώρας, καλούμενοι δέκαρχοι «*Zehnen*», ὄφειλον νὰ καθυποβάλλωσι τὰ ἐν τῇ συνελεύσει αὐτῶν ληφθέντα βουλευόμενα εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν κατοίκων ἐνὸς ἐκάστου τῶν νομῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Zurich, ἀπὸ τοῦ 1521 μέχρι τοῦ

1532, ὁ λαὸς ἀπ' εὐθείας ἠρωτήθη κατὰ διαφόρους περιστάσεις περὶ τῆς στρατολογίας μισθοφορικῶν ταγμάτων διὰ ξένα κράτη, περὶ τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συνθήκης, περὶ τῆς Ὀρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, κλπ. Τῷ 1802 τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλβετικῆς Δημοκρατίας ὑπεβλήθη τῇ κυρώσει τοῦ ἔθνους· ἔκτοτε δὲ κανὼν ἐγένετο ὅτι πᾶν σύνταγμα, εἴτε ἐπαρχιακόν, εἴτε ὁμόσπονδον, ἔδει νὰ ᾖ ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν ἐνεργῶν ἀστῶν ἢ ἐκλογέων.

Μετὰ τὴν δοθεῖσαν ἐν τῇ Ἑλβετίᾳ, ὡς καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ὤθησιν εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830, διάφοροι ἐπαρχίαι μετέβαλον σύνταγμα ἵνα χορηγήσωσι τῷ λαῷ μείζονα ἐνέργειαν καὶ μετοχὴν τῆς νομοθεσίας. Τούτου ἕνεκα τῷ παρεχωρήθη ἡ ἀρνησις (veto), δηλαδὴ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐναντιοῦσθαι δι' ἀπλῆς ψήφου εἰς τὴν κυριότητα καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπὸ τῶν συμβουλίων ψηφισθέντων νόμων. Αὕτη ἦν ἡ πρώτη προσβολὴ πρὸς τὸ ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα, πρὸ τοῦ «*Referendum*». Ἡ δὲ τοῦ Saint-Gall εἰσήγαγε τὸ τοῦ λαοῦ veto ἐν ἔτει 1831, Bâle-Campagne ἐν 1832, Valais ἐν 1839, Lucerne ἐν 1841. Ἡ τοῦ Valais ἐπαρχία ἦν ἡ πρώτη παραδεχθεῖσα τὸ Referendum· ἐγκατέλειψεν αὐτὸ τῷ 1848, ἀλλὰ πάλιν τὸ ἐπανάφερεν ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1874, διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου συνεπάγουσαν δαπάνην ὑπερτέραν τῶν 60,000 φράγκων. Ἡ τοῦ Vaud παρεδέχθη τῷ 1845, ἡ δὲ τῆς Berne τῷ 1846 τὸ προαιρετὸν Referendum, διὰ τοῦ ὁποῦ τοῦ βουλευόμενα τῶν συμβουλίων ἔπρεπε νὰ καθυποβάλλωνται τῇ ἐπιψηφίσει τοῦ λαοῦ, ὡσάκις ἀπῆται τοῦτο ἀριθμὸς τις ἐκλογέων.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848, ὡς ἡ τοῦ 1830, ἔδωκε νέαν ὄθησιν τῇ ἀνελιξει τῆς δημοκρατίας ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἦδη, κατὰ τὰς λίαν σπουδαίας συζητήσεις, τὰς γεννηθείσας ἐν ἔτει 1851, ὅτ' ἐπρόκειτο περὶ διαρρυθμίσεως τοῦ συντάγματος τοῦ Saint-Gall, ὁ ταγματάρχης F. Diog ἐκ τοῦ Rappeswill προὔτεινε νὰ υποβληθῶσιν ἅπαντες οἱ νόμοι τῇ ἐπικυρώσει τῶν πολιτῶν, οἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην του, ἔδει ἐπίσης νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ προβάλλειν νόμους. Οὕτω δὲ συνεπέραινε ἀπλῶς τὰ λογικὰ πορίσματα ἀρχῆς, εἰς τὸ ἐξῆς παρὰ πάντων σχεδὸν παραδεδεγμένης, τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας.—Ὁ κυρίαρχος, ἔλεγε, παραφράζων τὸ «*Κοινωνικὸν Συμβόλαιον*» τοῦ Ρουσσώ, ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ τὸ ὑπέρτατον κράτος, καὶ ἡ βούλησις αὐτοῦ δέον νὰ ᾖ νόμος. Ἡ ὑψίστη ἀρχὴ οὐδόπως παραχωρεῖται εἰς πληρεξουσίους. Ὁ ἀρκούμενος εἰς τὸ τελεῖν αὐτὴν δι'

ἀντιπροσώπων παραιτείται αὐτῆς. Ἐὰν συνέλευσις ἀντιπροσώπων νομοθετῆ, ὁ λαὸς οὐκέτι τυγχάνει ὧν ὁ κυρίαρχος. Ὅ,τι πρωτίστως ἀνάγκη νὰ ἐπιδιώκηται εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ δικαίου μᾶλλον ἢ τὸ κοινὸν ἀγαθόν, διότι εὐκολώτερον διορθῶμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Μετὰ τὸ 1848 ἡ θεωρία τῆς ἀπ' εὐθείας κυβερνήσεως ἐγνωστοποιήθη καὶ ὑπεστηρίχθη μετὰ πολλῆς δεινότητος ὑπὸ τοῦ Rittinghausen ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ Victor Considérant ἐν Γαλλίᾳ. Πλὴν οἱ συντηρητικοὶ τότε ἐθεώρησαν τὴν ἰδέαν ταύτην ὡς ἀπλὴν οὐτοπίαν, οὐδὲ κἄν ἀξίαν ἀναιρέσεως· οἱ δὲ συγκεντρωτικοὶ (autoritaires) δημοκράται, καθὼς ὁ Louis Blanc, ὡς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ὁμοσπόνδου τῶν Γιρονδίνων συστήματος. «Δὲν ἐπιθυμοῦμεν, ἀνέκραξε, παγκόσμιον «Βαβυλωνίαν», ἥτις ἤθελεν ἐπιφέρει τὸν θρίαμβόν τῶν ζητούντων τὴν ἀντιμεταβολὴν τῆς κυβερνήσεως, τῆς πολιτείας· ὁ λαὸς εὐρίσκεται ἔτι ἡμιστὰ πεφωτισμένος, ὥστε χρεῖαν ἔχει ὁδηγῶν». Οὐχ ἦττον ὅ,τι ἐφαίνετο ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ὡς φαντασιῶδες, βαθμηδὸν ἐπετετέλεσθη ἐν ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἑλβετίας.

Καὶ πρῶτον, ἐν ἔτει 1848, αἱ τοῦ Schwytz καὶ Zug, ἐγκαταλείψασαι τὰ Landsgemeinde, καὶ δεχθεῖσαν τὸ ἀντιπροσωπικὸν σύστημα, εἰσήγαγον τὸ «Referendum» δι' ὅλους τοὺς νόμους, καὶ ἐχορήγησαν συνάμα τὸ δικαίωμα εἰς ἀριθμὸν 2000 τοῦλάχιστον ἐκλογέων τοῦ ἐξαίτεν ἐν πάσῃ στιγμῇ ὅπως ἡ ἀναθεώρησις τοῦ συντάγματος καθυποβλήθη τῇ ἐγκρίσει τοῦ λαοῦ. Ἡ Thurgovie ἐδέχθη τὸ «veto» τοῦ λαοῦ τῷ 1849, ἡ δὲ Schaffouse τῷ 1852. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ τοῦ Valais εἰσήγαγε τὸ Referendum διὰ τὰς δαπάνας τοῦ προϋπολογισμοῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀπασαι αἱ ἐπαρχίαι, ἐξαίρεσει τῆς τοῦ Fribourg, παρεδέχθησαν τὴν ἀπ' εὐθείας κυβερνήσιν κατὰ τρόπον μᾶλλον καὶ ἦττον τέλειον. Αἱ μὲν ἔχουσι τὸ Referendum ὑποχρεωτικὸν δι' ὅλους τοὺς νόμους καὶ τὰ γενικὰ διατάγματα, πρὸς τούτοις δὲ τὴν τοῦ δήμου πρωτοβουλίαν, ὅ ἐστιν, ὀρισμένος πολιτῶν ἀριθμὸς κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν νομοσχέδια τῇ νομοθετικῇ συνελεύσει, καθῆκον· ἐχούσῃ νὰ τὰ ἐξετάξῃ καὶ θέτῃ ὑπὸ συζήτησιν. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ἐνεργείᾳ τυγχάνει ὃν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν Zurich, Bâle καὶ Saint-Gall, ἐν ἄλλαις δὲ πάλιν τὸ Referendum εἶναι μόνον προαιρετὸν, δηλαδὴ ὁ λαὸς οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ τὸ ψηφίζειν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνελεύσεως, ὅταν ἡ αἴτησις ἐγένετο ὑπ' ἀριθμοῦ τινος πολιτῶν. Οὕτω δὲ ἄρθρον τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συντάγματος λέγει: «Οἱ τῆς ὁμοσπονδίας

νόμοι ὑποβάλλονται τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ ἢ τῇ ἀπορρίψει τοῦ λαοῦ, ἐὰν ἐγένετο τοιαύτη αἴτησις ὑπὸ 30.000 ἐνεργῶν πολιτῶν ἢ ὑπὸ ὀκτὼ ἐπαρχιῶν· αὐτὸ τοῦτο ἐφαρμόζεται ὡσαύτως εἰς τὰ κοινὰ διατάγματα γενικῶς ἰσχύοντα καὶ μὴ κατεπεύγοντα». Ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις, ὡς ἐν τῇ τοῦ Valais, ἡ ἀμεσος δρᾶσις τοῦ λαοῦ εὐρίσκεται ἔτι μᾶλλον περιορισμένη· ὑφίσταται ἀποκλειστικῶς ἐν οἰκονομικοῖς ζητήμασιν, ἵνα ψηφισθῇ νέος φόρος, ἢ ἵνα ἐπικυρωθῇ πᾶσα δαπάνη ἀξία λόγου.

§ 2. Τὸ ἄμικτον λοιπὸν ἀντιπροσωπικὸν σύστημα, ἐν γένει, ἀπηλείφθη νῦν ἐν Ἑλβετίᾳ· ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐγένετο αἴτιον, κατὰ τινα ἐποχὴν, μεγάλης προόδου, διότι, μόνον ἐκεῖνο ἐπέτρεπε τῷ λαῷ ἔθνους μεγάλου νὰ συμμετάσχη τῆς νομοθεσίας διὰ τῶν αὐτοῦ ἀντιπροσώπων. Ἐνόσφ δὲ δὲν ἦτο γνωστὸν τὸ τῆς ἀμέσου κυβερνήσεως πολίτευμα, εἰμὴ ὡς ἐφηρμόζετο ποτε ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασκηθῇ ἀλλαχού, εἰμὴ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ πόλεως ἢ φυλῆς. Ὅτε διάφοροι πόλεις συνεμάχουν, ὡς ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ πολιτείᾳ, ὅτε διάφοροι φυλαὶ ἠνοῦντο δι' ὁμοσπόνδου συνδέσμου ὡς παρὰ τοῖς Φράγκοις, ἢ ὅτε λαὸς δορυκτῆτων κατελάμβανεν εὐρείαν χώραν, τότε ἡ ἀπόστασις καὶ αἱ τῆς ὁδοιπορίας δυσχέρειαι ἠμποδίζον τοὺς πολίτας τοῦ συνέρχεσθαι ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει. Βαθμηδὸν ὁμῶς αὕτη παρητεῖτο, καὶ ἡ δύναμις συνεκεντροῦτο ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς ἢ τὸν πρίγκιπα. Ἡ σχετικῶς μεταγενεστέρᾳ λειτουργία τῆς ἀντιπαραστάσεως προελάμβανε τὸ ἀτόπημα. Βλέπομεν αὐτὴν ἀναπτυσσομένην ἐν τῷ ἀγγλικῷ Παρλαμέντῳ, ἐν ταῖς ἰσπανικαῖς Cortes, ἐν ταῖς ἐθνικαῖς συνελεύσει τῆς Γαλλίας, ἐν ταῖς Κάτω Χώραις, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ τότε ἡ ἀντιπροσωπεῖα ἐνοεῖτο ὅλως διάφορος ἢ ἀφ' ὅτου συνέβη ἡ ἐπανάστασις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἡ τῆς Γαλλίας τοῦ 1789. Νῦν ὁ βουλευτῆς ἀντιπροσωπεῖ οὐχὶ τὸ ἐκλέξαν αὐτὸν ἐκλογικὸν τμήμα, ἀλλ' ὀλόκληρον τὴν χώραν. Δὲν ὀφείλει νὰ δίδῃ ψῆφον συμφῶνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ συνεπῶς ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ πεποιθήσεσιν, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ κοινὸν καλόν, ὅπως αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται τούτου. Κατὰ προηγουμένας ἐποχὰς ἀπ' ἐναντίας οἱ ἐπιτετραμμένοι εἶχον ἐντολὴν ἀκριβῶς ὀρισμένην· ἐξέφραζον τὴν θέλησιν ἀπλῶς καὶ μόνον τῶν ἑαυτῶν ἐντολέων· ἂν δέποτε ἀπητεῖτο μεταβολή τις, ἔδει ν' ἀναχθῶσιν, ὡς πράττουσι σήμερον οἱ πρεσβευταί.

Ἐν τῷ πολιτεύματι τῷ πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἰσχύων

νόμος ἦτον ἢ θέλησις τῶν ἀπεσταλμένων καὶ οὐδόλως ἢ γνώμη τῶν ἐντολέων. Τὸ Referendum ἐκ νέου ἀποδίδει ἀπ' εὐθείας τὴν νομοθέτησιν ταῖς τοῦ λαοῦ ἀποφάσεις, καὶ ἐπιτρέπει ὁλοκλήρῳ ἔθνεϊ τὸ νομοθετεῖν, ὡς ἔπραττεν ἄλλοτε μικρὸς ἀριθμὸς πολιτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν ἀρχαίων πόλεων, ἢ ἐν τοῖς Πεδίοις τοῦ Μαίου τῶν γερμανικῶν φυλῶν. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, διὰ ψηφοδελτίου βαλλομένου ἐντός κάλπης, ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ δήμου, κατέστησεν ἐφικτὸν εἶδος κυβερνήσεως, ὅπερ ἦτο ἀπατηλὸν καὶ ἀδύνατον ὅτε ὁλόκληρος ὁ λαὸς, διεσπαρμένος ἐπὶ ἐκτενοῦς χώρας, ὤφειλεν, ἵνα ψηφοφορήσῃ, νὰ εὐρεθῇ συγκεντρωμένος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χώρῳ.

Ἄπαρδοί τινες τῆς ἀπ' εὐθείας κυβερνήσεως δισχυρίζονται, ὅτι τότε μόνον ἔχει ζῶν καὶ δράσιν, ὅταν ἐκτελεῖται ὡς παλαιόθεν ὑπὸ τῆς ὀλομελίας τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ φόρῳ, ἔτι δὲ σήμερον ἐν τῇ Ἑλβετικῇ Landsgemeinde. Ἐκεῖ τουλάχιστον; λέγουσιν, ὁ λαὸς ἀκούει τὴν φωνὴν τῶν ἀγορευόντων, φωτίζεται διὰ τῶν συζητήσεων, δύναται νὰ ἐξενεχθῇ πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, πρὸς τὴν φιλοπατρίαν, πρὸς ὑψηλὰ αἰσθήματα. Ἡ ψήφος διὰ τοῦ Referendum, ἦτοι διὰ ψηφοδελτίου ἐφ' οὗ ὁ πολίτης ἀπλῶς γράφει καὶ ἢ οὐ, καθυστερεῖ ἀκριβῶς τοῦ κυριωτέρου πλεονεκτήματος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, δηλαδὴ τῆς συζητήσεως. Ἡ ψήφος συχνάκις ἐστὶ καὶ ἀποβάνει τὸ ἀποτέλεσμα βραδουριῶν, σκευωριῶν, κομματικῶν συνδυασμῶν, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσα ἐνίοτε μετὰ τῆς ἀξίας τοῦ μέτρου, ὅπερ ἐπιδοκιμάζεται ἢ ἀπορρίπτεται. «Ἡ Landsgemeinde, ἔλεγεν ὁ κ. Welti, διάσημος σύμβουλος τῆς ὀμοσπονδίας, εἶναι σχῆμα ἀληθές, ζῶν, ἐνῶ τὸ Referendum εἶναι σχῆμα νεκρὸν, εἶναι δημοκρατία ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐν τῷ Landsgemeinde, ἕκαστος νοεῖ ὅτι εἶναι πολίτης, ἐνεργῶν ἐν τῇ πληρεστάτῃ αὐτοῦ κυριαρχίᾳ, ἀλλὰ συνάμα ἔτοιμος εἰς τὴν ὑποταγὴν ἐν τῷ Referendum ὁ ἀνὴρ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ψηφοδελτίου καὶ ὡς εἰκὸς ἢ κυβέρνησις ἐστὶ τότε κυβέρνησις προσώπων».

Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας δύναται τις ν' ἀντιτάξῃ, ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐποχῇ ὁ τύπος τῶν μεταγενεστέρων ἀναπληροῖ τὸν ἀρχαῖον ῥήτορα· ὅτι διὰ τῆς ἐφημερίδος, ἣν καθ' ἑκάστην ἀναγινώσκει ὁ ἐκλογεὺς, εὐκόλως δύναται νὰ μανθάνῃ τὰ ζητήματα ἐφ' ὧν δεόν νὰ ἐκφράσῃ γνώμην, πολλῶν κάλλιον ἢ διὰ τινῶν λόγων ἀκουομένων ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς τοῦ πλήθους, καθ' ἣν στιγμὴν μέλλει ν' ἀρχίσῃ ἢ ψηφοφορία· ὅτι, ἐὰν τὰ προκαταρκτικὰ μηχανήματα τῶν κομμάτων τυγχάνωσιν ὄντα ἐπιζήμια, τὸ ἐπαγωγὸν τῆς

εὐγλωττίας εἶναι ἐπικίνδυνον ἐπίσης· ἄλλως τε ἢ Landsgemeinde, ἦτοι ἢ ἀπ' εὐθείας ψηφοφορία ὁλοκλήρου λαοῦ συνηγμένου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συνλεύσει, ἥμιστα σήμερον ἐφικτὴ καθίσταται, εἰμὴ ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἐπαρχίαις, καθὼ ἀκριβῶς καταφικημέναις, ἔνθα σχεδὸν τὰ πάντα κανονίζονται ὑπὸ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἀρχαίων νόμων, ὀλίγοι δὲ νέοι νόμοι εὐρίσκονται τυχὸν ὑπὸ συζήτησιν.

Ὁ Ρουσσὸς διαρρήδην καταδικάζει τὸ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων σύστημα. Δὲν ἐθεώρει ἐλευθέρους λαοὺς εἰμὴ τοὺς αὐτοκυβερνωμένους, ἀνευ μετὰζόντος, κατὰ τὰς ἀρχαίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος· πλὴν συγχρόνως, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅλως ἀνεκτέλεστον τὸ πολίτευμα τοῦτο, συνεπέβαινεν ὅτι ἢ ἀληθῆς ἐλευθερία εἶναι ἀνέφικτος τοῖς μεταγενεστέροις. Ἐκτίθησι δὲ οὕτω σαφῶς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, ὥστε καλὸν κρίνω ν' ἀναφέρω ἀποσπάσματά τινα, καίτοι πασιγνώστα:

«Ἡ κυριαρχία, οὐσα ἀπλῶς ἢ ἐξάσκησις τῆς καθολικῆς βουλήσεως, οὐδέποτε δύναται ν' ἀπαλλοτριωθῇ. Ὁ κυρίαρχος ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ὢν βουλήσεως καὶ δυνάμειος περιληπτικόν, δὲν δύναται ν' ἀντιπροσωπῆται εἰμὴ ὑφ' ἑαυτοῦ».

«Ἡ κυριαρχία δὲν δύναται ν' ἀντιπροσωπῆται, δι' ὃν λόγον οὐδὲ ν' ἀπαλλοτριωθῇ δύναται. Οὐσιωδῶς δὲ συνίσταται ἐν τῇ κοινῇ βουλήσει, ἢ δὲ βούλησις, ὡς εἰκὸς, δὲν ἀντιπροσωπεῖται (Ρουσσὸς, Κοινωνικὸν Συμβόλαιον).

Ἀνάγκη βεβαίως νὰ ὀμολογήσωμεν ὅτι ἐὰν, ὡς καθ' ἑκάστην καὶ ἀπανταχοῦ ἐπαναλαμβάνεται, ὁ νόμος δεόν νὰ ἦ ἢ ἐκφανσις τῆς τοῦ λαοῦ βουλήσεως, ἢ τοῦ Ρουσσὸς ἐπιχειρήσις εἶναι ἀνεξέλεγκτος. Πᾶς ἀνθρώπος ἐστὶ κύριος ἑαυτοῦ· εἶναι ἡγεμὼν παντός ὅ,τι αὐτῷ ἀνήκει. Οὐδεὶς, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, ἔχει ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα τι· ὀφείλει ὑποταγὴν μόνον εἰς τοὺς νόμους οὓς αὐτὸς ἐκεῖνος ἔστερξε.—Δύναται τις ὅμως ν' ἀπαντήσῃ τῷ Ρουσσῷ, ὅτι αὐτὴ ἢ τοῦ λογισμοῦ τοῦ βᾶσις εἶνε σφαλερὰ· αἱ τοῦ ἀνθρώπου πράξεις δὲν εἶναι θεμιταί, δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ὅτι εἶναι ἐκούσιαι. Εἶναι θεμιταί καθόσον μόνον συναῶσαι τῷ ὀρθῷ λόγῳ, τῷ δικαίῳ, τῷ κοινῷ συμφέροντι. Ὁ σκοπὸς ἐκάστης κυβερνήσεως εἶναι τὸ ὅσῳ μέγιστον ἀγαθὸν πάντων. Νόμος τις τότε μόνον εἶναι ἀγαθός, ὅταν ἐπιτυχάνῃ τὸ καλὸν τοῦτο, ἢ δὲ ἀνθρωπίνῃ βούλησις δὲν κατορθοῖ νὰ ποιήσῃ αὐτὸν ἀγαθὸν ἢ κακόν. Τὸ καθῆκον, τὸ συμφέρον ἐκάστου εἶναι τὸ ζητεῖν ν' ἀνεύρῃ πάντα κανονισμὸν ὀφέλιμον τῷ κοινῷ συμφέροντι, τὸ ἀνακηρύττειν αὐτὸν καὶ ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ.

Ὁ ἀνθρώπος οὐδ' ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ σώματος ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν·

ὀφείλει ὑπακούειν εἰς τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν λογικὴν καὶ τὸ δίκαιον. Ὁ Μιραβὼ θαυμασιῶς ἐξέφρασε τοῦτο, εἰπὼν: «ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου»: ἀλήθεια γόνιμος, ἣν ὁ Guizot ἐκφέρει διὰ τῶν ἐξῆς: «ἀείποτε ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ οὐδέποτε ἐκ τῆς βουλήσεως πηγάζει τὸ δίκαιωμα εἰς τὸ ἄρχειν. Καὶ ὄντως, διατὶ ὁ πατὴρ ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τοῦ τέκνου του, ὥστε ὁ μὲν νὰ ἔχη τὸ δίκαιωμα τοῦ προστάττειν, τὸ δὲ τὸ χρέος τοῦ ὑπακούειν; διότι ὁ πατὴρ κέκτηται πλείονα λογικὴν· διότι κάλλιον γινώσκει τί εἶναι εἰς ἀνήλικα λυσιτελέες, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν συμφέρει ἀμφοτέροις ὅπως αὐτῷ ἀνήκη ἡ ἐξουσία.

Διατὶ τίθενται ὑπὸ κηδεμονίαν οἱ ἔχοντες τὰς φρένας ἀσθενεῖς ἢ τεταραγμένους; διότι τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτεξούσιος, ὅταν εἶναι ἐχέφρων· ὅθεν ὅταν παύη ὢν λογικός, δεῖον ν' ἀπολέσῃ τὴν αὐτοδιοίκησιν, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, καθὼς καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωρίας.

Παρατηρήσατε τί πράττουσιν οἱ ἐπὶ σχεδίας ναυαγοί: ἐὰν τύχῃ μεταξύ αὐτῶν ναύτης ἔμπειρος, τούτῳ ἀναθέτουσι τὴν διοίκησιν τοῦ ναυαγίου, ὅπερ καλῶς διευθυνόμενον ἐνδέχεται νὰ τοὺς σώσῃ, καὶ πάντες εἰσὶν αὐτῷ ὑποτασσόμενοι· διὰ τί; διότι κατέχει εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὰς πρὸς τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀπαιτουμένας γνώσεις. Ἡ Κυβέρνησις, ἡ ἐξουσία ὀφείλε λοιπὸν ν' ἀνήκῃ εἰς τοὺς μᾶλλον ἐχέφρονας καὶ μᾶλλον πεφωτισμένους, ἢτοι εἰς ἐκείνους οἵτινες εἶναι ἐπιτηδειότεροι εἰς τὸ ἀνακαλύπτειν καὶ ἐφαρμόζειν τὴν βελτίστην καὶ τὴν ἀρμυδιωτέραν εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν τάξιν. Πολίτευμά τι τότε μόνον λέγεται καλόν, ὅταν προάγῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων τοὺς ἀνδρας τοὺς νουνεχεστέρους, τοὺς ἰκανωτέρους εἰς τὸ καλῶς κυβερνᾶν, τοὺς μᾶλλον ἀφωσιωμένους τῷ δικαίῳ καὶ τῇ δημοσίᾳ εὐπραγίᾳ. ἀλλὰ τίνες οὗτοι; Οὗτοι, ἤθελέ τις τολμήσει εἰπεῖν, ἔσονται οἱ ἔχοντες περιουσίαν τινά, διὸ καὶ σχολὴν καὶ γνώσεις, προσέτι δὲ οἱ ἐξασκούντες ὑποῦργημα ὑπονοοῦν δόσιν τινὰ ἐκπαιδύσεως καὶ εὐφυΐας· ἐν ἄλλοις λόγοις, ὡς σήμερον λέγεται, οἱ φορολογούμενοι καὶ οἱ ἔχοντες ροητικὰ προσόντα, ἢ, ὡς ἔλεγεν οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ἀριστοί.

Οὐχ ἦττον ὅμως ἡ πεῖρα πασῶν τῶν ἐποχῶν διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, φύσει παρορμώμενος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἰδίου συμφέροντος καὶ ἐπὶ ζημίᾳ ἄλλου, ἐὰν ἡ ἐξουσία ἀνετιθετὸ μόνον τοῖς πλουσίοις καὶ τοῖς εὐπαιδευτοῖς, ἔπεται ὅτι θὰ μετεχειρίζετο τὴν ἀρχὴν οὐχὶ πρὸς κοινὸν ὄφελος, ἀλλὰ πρὸς ἴδιον συμφέρον, ὅπερ θὰ θεωρῆθῃ ὡς συμφέρον τῆς πολιτείας, χωρὶς νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ συμφέρον-

τος τῶν πλείστων. Πᾶσα πολιτῶν τάξις ἐστερημένη δικαιωμάτων πάντοτε ἀδικεῖται καὶ θεωρεῖται ὡς γῆ, ἣν οἱ λοιποὶ τῶν πολιτῶν ἀδιακρίτως καρποῦνται.

Ἡ ἀριστοκρατία ἐν Ῥώμῃ, ἐν Ἑνετίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰς ὕψιστον ἔφερε βαθμὸν τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν, καὶ ἐξησφάλισεν οὕτω τῇ πολιτείᾳ, τῇ ὑπ' αὐτῆς διεπομένη, μεγάλην ἰσχὺν καὶ πολλὴν δόξαν. Πλὴν οἱ νόμοι καὶ οἱ πόλεμοι ἐκάστοτε ἐγένοντο εἰς τρόπον κατάλληλον ὅπως αὐξήθη ὁ πλοῦτος τῶν μεγιστάνων, ἀνευ τινὸς βελτιώσεως τῆς τύχης τοῦ λαοῦ. Τὸ πλῆθος οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ τὸ μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ὅστις δὲν ἦτο ἡ τῶν πλείστων εὐζωία. Ἐχορήγει τοὺς ἀναγκαίους ἀνδρας εἰς τὰς μάχας, τὰς δὲ προσόδους πρὸς διατήρησιν τῆς τῶν μεγάλων πολυτελείας, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐχάλκευε τὰ ὀρισμένα εἰς τὴν ἑαυτοῦ δουλείαν ὄπλα.

Ὁ σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως ὀφείλει εἶναι τὸ κοινὸν ἀγαθόν, ὅπερ σύγκειται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἰδιαιτέρων ἀγαθῶν· συνάμα δέ, ἐκάστου ἀνθρώπου ὄντος συνήθως ἰκανωτέρου τοῦ πλησίον του, ἐν τῷ διορᾶν ὅ,τι μᾶλλον ἀποτελεῖ τὸ αὐτοῦ ἀγαθόν, ἔπεται, δοκεῖ μοι, ὅτι πρέπει παρὰ πάντων νὰ αἰτηθῆ, τὸ νὰ ιδρύσῃσι κυβέρνησιν ἔχουσαν ἀενάως πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εὐτυχίαν καὶ πρόοδον ἀπάντων.

Πλὴν, κακῆ μοίρα, προκειμένου περὶ νομοθεσίας καὶ ἀποφάσεων ἀφορωσῶν ὅλως τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀπωτέραν ἔχουσῶν σχέσιν πρὸς τὸ ἐκάστου ἰδίως, ἢ ἔμμεσον καὶ δυσνόητον ἀναφοράν, ὁ τοῦ λαοῦ ἄνθρωπος ὁ λαθὼν ἀπλὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, ὁ ἐργάτης, ὅλος βεβυθισμένος περὶ τὰς καθημερινὰς του ἐργασίας, δυσκόλως θὰ διακρίνωσι τὴν βουλήν ἣτις ἔσται ἀληθῶς ἢ λυσιτελεστέρα ἑαυτοῖς καὶ τοῖς πλείστοις τῶν πολιτῶν· καὶ, ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγόμενοι, θ' ἀποδεχθῶσι μέτρα τῷ ἔθνει ὀλέθρια καὶ τοῖς ἑαυτῶν συμφέρουσιν ἐπιζήμια.

Ἡ διοργάνωσις πολιτικοῦ λοιπὸν συστήματος, ὅπερ νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν καλλίστην τάξιν πραγμάτων καὶ ν' ἀσφαλίσῃ τὴν κοινὴν εὐπραγίαν, φαίνεται ὡς πρόβλημα σχεδὸν ἄλυτον· διότι, ἐὰν ἀφεθῆ ἡ ἀρχὴ τοῖς πλουσιωτέροις καὶ τοῖς ἰκανωτέροις, θὰ τρέψωσιν αὐτὴν πρὸς ἴδιον ἀποκλειστικῶς ὄφελος· ἐὰν δὲ πάλιν χορηγηθῆ ὄλα τῷ λαῷ, οὗτος, μὴ διορῶν τί αὐτῷ ἐστὶ λυσιτελέστερον, θὰ ψηφίσῃ μέτρα ὀλέθρια τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ τάξει, τοῦθ' ὅπερ, παράγον τὴν σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν, θ' ἀνοίξῃ τὴν εἰς δεσποτείαν ἀγούσαν ὁδόν.

Τὸ σύστημα ὅπερ καταλληλότερον φαίνεται ὅπως ἐξαγάγῃ τοὺς λαοὺς τοῦ πλημμελοῦς τούτου κύκλου, ἴσως εἶναι τὸ ἐπόμενον: πρῶτον, ν' ἀφεθῆ τῇ ἀτομικῇ ἐνεργείᾳ ὅσον οἶόν τε εὐρύτερον στάδιον, διότι

ἐν αὐτῷ τὸ ἴδιον συμφέρον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θὰ στραφῆ πρὸς ὅ,τι ὠφέλιμον ὥστε, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐνὸς ἐκάστου ὠφελειῶν, θὰ ἐκπηγάσῃ τὸ κοινὸν ἀγαθόν· διὰ τὰ κοινοῦ συμφέροντος ζητήματα, διαφυλάττειν ὅσῳ τὸ δυνατόν πλείωτερα διὰ τὸ τμήμα ἔνθα καὶ οἱ μᾶλλον ἀπαιδευτοὶ εἰσὶν ἱκανοὶ νὰ διακρίνωσι τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ μέτρου δημοσίας τάξεως, κανονισμῶν ἢ ἀποφάσεων διοικητικῶν, καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἰδιαιτέρου αὐτῶν συμφέροντος· τὸ δὲ τμήμα τοῦτο εἶναι ὁ δῆμος. Τέλος, διὰ τὰς ὑποθέσεις ἐθνικοῦ συμφέροντος, αἵτινες, ἔνεκα τῶν φύσει περιπεπλεγμένων σχέσεων αὐτῶν, συνήθως διακλονθάνουσι τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ ὄχλου, ἀποδίδειν τὴν ἀπόφασιν εἰς ἐπιτετραμμένους δι' ἐκλογῆς καὶ κεκτημένους συνάμα τ' ἀπαιτούμενα φῶτα καὶ ἀκραιφνῆ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ καλὸν τῶν πλείστων πολιτῶν.

Ἐν Ἑλβετία ἡ δημοκρατία πάνυ ἐπιτυχῶς συνεπλήρωσε τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ προγράμματος τούτου. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ τρίτον, ἀπεπειράθη νὰ ἀναθέσῃ αὐτῷ τῷ λαῷ, ἀπ' εὐθείας ἐρωτωμένῳ, τὸ τελικὸν βούλευμα διὰ τοῦ «Referendum» ἢ ἀπόπειρα αὕτη θὰ ἐπιτύχῃ; Ἰδωμεν ὅπως δῆποτε ὅμως πρέπει νὰ εὐχώμεθα τὴν ἐπιτυχίαν, ἰδίως διὰ διττὴν αἰτίαν. Πρῶτον, διότι ἡ ἀπ' εὐθείας κυβέρνησις τυγχάνει ἀναμφιλέκτως οὔσα τὸ κράτιστον ἐκπαιδευσεως μέσον, καὶ τὸ κάλλιστον χορηγοῦν σκοπὸν εἰς τὴν τῆς παιδείας κτῆσιν, ὡς καὶ ὠφέλιμον χρῆσιν τῆς κεκτημένης παιδείας. Ποῖος λαὸς ἔσχε ποτὲ ὑψηλοτέραν ἐκπαιδευσιν τοῦ τῶν Ἀθηναίων; Δεύτερον δέ, διότι ὁ λαὸς, φυσικῶς ἐπιδιώκων τὸ ἴδιον ὄφελος, ἐὰν τύχῃ ἀρκούντως πεφωτισμένος ἵνα διίδῃ τὰ ἐξασφαλιζόμενα τοῦτο βουλευμάτα, τὸ κοινὸν ἀγαθὸν θέλει κάλλιον ἐπιτευχθῆ ἢ διὰ παντὸς ἄλλου συστήματος. Ἄλλ' ὁ ἑλβετικὸς λαὸς κατέχει ἤδη ἄρα γε τ' ἀναγκαῖα ταῦτα φῶτα ὅπως δεξιῶς διευθύνῃ τὰ τῆς Κυβερνήσεως; Δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα πρῶτον θεωρητικῶς, ἔπειτα πειραματικῶς, ἐρευνῶντες τ' ἀποτελέσματα τοῦ Referendum ἀφ' ὅτου λειτουργεῖ.

§ 3. Ἐννοεῖται ὅτι θεωρητικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο ζωηρῶς ἐν Ἑλβετία συνεζητήθη πρὸ καὶ ἐπὶ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Referendum καὶ μετ' αὐτήν. Τελευταῖον ἔτι ἔτυχε δύο πεπεισμένων ὑπερμάχων, τοῦ κ. Θεοδώρου Curti, συγγραφέως τοῦ βιβλίου Geschichte der Schweizrischen Volksgesetzgebung, καὶ τοῦ κ. Νουμᾶ Droz, ἐνὸς ἐκ τῶν τὰ μάλιστα διακεκριμένων νομομαθῶν τῆς πατρίδος του.

Οἱ τοῦ Referendum ἐναντίοι δισχυρίζονται ὅτι ὑπάρχουσι πλεί-

σταὶ ὅσαι ἀποφάσεις καθ' ἃς ἀναρμοδίως ἀποφαίνεται ὁ λαός. Προσκαλεῖν δὲ αὐτὸν ἵν' ἀποφανθῆ ἐν παρομοίσι ζητήμασι, ταῦτό ἐστὶ τοῦ ριψοκινδυνεύειν σπουδαιότατα συμφέροντα, καὶ ἐν πρώτοις τὰ συμφέροντα αὐτοῦ τοῦ λαοῦ· ἀνωτέρα ἐκπαιδευσεὶς καλῶς διωργανωμένη ἐστὶ τῆς πρώτης ἀνάγκης διὰ τὰ νεώτερα ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς δὲν εἶναι ὀρισμένος ὅπως ἐξ αὐτῆς ὠφελήθῃ, θ' ἀρνηθῆ νὰ ψηφίσῃ τὰ τῆς δαπάνης ταύτης. Οἱ ἀστικοὶ νόμοι, οἱ ἐμπορικοὶ κανονισμοὶ εἰσι ζητήματα τόσον ἀκανθώδη, ὥστε τὰ νομοθετικὰ σώματα τὰ κάλλιστα κατηρτισμένα ἐνίοτε δείκνυνται ἀνίκανα εἰς τὸ νὰ τὰ λύσωσιν ἐπιτυχῶς· δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογον τὸ νὰ καθυποβάλλωνται εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ὄχλου; Φαντάσθητε τοὺς θαμιζόντας εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα, ἐν μέσῳ κενῶν κοτυλῶν ἐκφραζομένους ὀριστικῶς καὶ ἀνεκκλήτως περὶ ζητημάτων ἔνθα ὁ Pothier ταλαντεύεται ἔνθα ὁ Portalis καὶ ὁ Tronchet διαφωνοῦσι! Φαντάσθητε κώδικα νόμων, ἔργον μακροχρονίων μελετῶν τοσοῦτων ἐξόχων νομομαθῶν, ἀπορριπτόμενον ὑπὸ πλειονοψηφίας ἀγροτῶν! Ἐμπαίζει τὸν λαὸν ὁ προσκαλὼν αὐτὸν νὰ πράξῃ τοῦτο, πρὸς ὃ εἶναι πάντῃ ἀναρμοδῖος· συνάμα δὲ ἡ πρόσκλησις εἰς τὴν κοινὴν ψήφον καταστρέφει τὴν βαρύτητα τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως. Ἐν πολιτεύματι κοινοβουλευτικῷ ἕκαστος βουλευτῆς αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὑπεύθυνον τῶν βουλευμάτων ἅτινα ἢ αὐτοῦ ψήφος συντελεῖ ἵνα προτιμηθῶσιν· ἀλλ' ὅταν γινώσκῃ ὅτι ἡ ἄκρα ἀπόφασις ἀνήκει τῷ λαῷ, θὰ αἰσθανθῆ ἑαυτὸν τεταπεινωμένον καὶ ἤττον θὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ νομοσχέδια, καὶ θὰ ψηφίσῃ ἀπερισκέπτως. Ἡ βουλή τῶν λόρδων νῦν κατήντησεν ἀπλή προπαρασκευαστικῆ συνέδος, εἶδος συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Referendum δὲν λείπουσιν ἀποκρινόμενοι. Ἡ Βουλὴ, λέγουσι, δὲν θὰ ἐκμηδενισθῆ, ἀλλὰ θὰ παύσῃ οὔσα παντοδύναμος. Ἐν γένει δὲ ἐκ συμφώνου πάντες συνιστῶσι τὴν ἀνάγκην δευτέρας Βουλῆς καὶ δευτέρας συζητήσεως. Ἄλλὰ τὸ καθιστᾶναι δευτέραν βουλήν κεκτημένην ζωὴν καὶ ἰσχὺν ἐν χώρᾳ λίαν δημοκρατικῇ εἶναι χαλεπώτατον ἢ πρὸς τὸν λαὸν ἔκκλησις ἀντικαθίστησι ταύτην. Ὁ λαὸς γινώσκει τὴν δύναμιν ἀναθεωρητικοῦ συμβουλίου μέλλοντος ν' ἀκυρώσῃ ἢ ἐπικυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων, μετὰ νέας καὶ μακρὰς συζητήσεις, μεταβιβαζομένας το γε νῦν εἰς τὴν ἀγοράν. Ὁ Stuart Mill θαυμασίως ἀπέδειξε τοὺς προκύπτοντας κινδύνους ἐκ τῆς ἀχαλινώτου παντοδυναμίας ἐνιαίας βουλῆς, εὐκολώτατα παρασυρομένης εἰς ὑπερβολὰς καὶ παρανοίας, καθὼς ἔχομεν τὰ παραδείγματα τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατό-

ρων και πάντων τῶν τυράννων. Με τὸ Referendum ὁ κίνδυνος οὗτος ἐκλείπει.

Τὸ Referendum ἔχει πρὸς τούτοις τὸ πλεονέκτημα τοῦ δεικνύειν ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς ποῦ κεῖται ἡ ἀληθινὴ πλειονοψηφία· τῇ δὲ μειονοψηφίᾳ οὐδὲν ἄλλο τότε ἀπολείπεται ἢ ἡ ὑπόταγή. Πρὸ μικροῦ, (κατὰ τὸ 1884) ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπως συντριβῆ ἡ τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων ἀντίστασις πρὸς τὸν νέον ἐκλογικὸν νόμον, ἡ κοινὴ γνώμη κατέφυγεν εἰς ὄλην σειρὰν συλλαλητηρίων (meetings), ἐν οἷς ἠριθμοῦντο οἱ παρευρισκόμενοι, ἵν' ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ πλειονότης ἐζήτει τὴν μεταρρύθμισιν· ἡ ἔκκλησις αὕτη πρὸς τὸν λαὸν ἦτο εἶδος τι Referendum, ἀλλὰ προκαλοῦσα κίνησιν σχεδὸν στασιαστικὴν. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1884, ἐν τῇ Βελγικῇ, τὰ δύο κόμματα προὐκάλεσαν τὸ νὰ παρελάσῃ πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως μακρὰ τάγματα 60 καὶ 100 χιλιάδων πολιτῶν, ἐκάστου κόμματος ἐπιχειροῦντος ν' ἀναδείξῃ οὕτως ὅτι ἐκέκτητο τὴν πλειονοψηφίαν. Ἐὰν δὲ πρόκειται ἡ πλειονοψηφία καὶ ἡ τοῦ δήμου βούλησις νὰ ὑπερισχύσῃ, κάλλιον πάλιν ἀπ' εὐθείας νὰ ἐρωτηθῶσιν, ὡς συμβαίνει ἐν Ἑλβετίᾳ. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι συχνάκις ἡ ψηφοφορία, ἔστω καὶ καθολικὴ, τυγχάνει ἀπλοῦν δέλεαρ, καὶ ὅτι τὸ κατέχον αὐτὴν ἔθνος δὲν κατορθοῖ πάντοτε νὰ καταστήσῃ ὑπερτεροῦντας τοὺς ἑαυτοῦ πόθους· οἱ ἐντεταλμένοι ἐνίοτε ὁρμῶσιν εἰς ἀπερίσκεπτα ἐξωτερικὰ ἐγχειρήματα, ἀπαύστως ἐξογκοῦσι τοὺς ἐξοπλισμούς, τὰ δάματα, τοὺς φόρους, κλπ. Ὁ λαὸς στενάζει, σκυθρωπάζει, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιχειρεῖ στάσιν ἢ ἐπανάστασιν· τοῦτο γεννᾷ νέαν ἀφορμὴν δαπανῶν, καὶ οὐδὲν μεταβάλλεται. Ἡ λεγομένη τῶν ἀντιπροσώπων βουλὴ οὐδόλως ἀντιπροσωπεῖ τὴν τῶν ἐκλογέων βούλησιν· αὕτη μόνον διὰ τοῦ Referendum δύναται εἰλικρινῶς νὰ ἐκφανθῆ.

Οἱ συνασπισμοὶ πρὸς ἀντιπροσωπεῖαν τῶν μειονοψηφίῶν φαινότατα ἀπέδειξαν ἐν διαφόροις χώραις, ὅτι πλείστακις ἡ τῆς Βουλῆς πλειονοψηφία εὐρίσκετο ἐκλελεγμένη ὑπὸ τῆς μειονότητος τῶν ἐκλογέων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ψηφοφορησάντων, καὶ προσέτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ μειονοψηφία ἦν θῦμα ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχε. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ Referendum βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἐκπηγάζουσιν ἐκ τῆς πλειονοψηφίας τῶν ἐκλογέων, καὶ ἦττον ἐπάναγκες εἶναι τὸ ν' ἀντιπροσωπηθῆ ἡ μειονοψηφία, διότι, ἐκάστου νόμου τιθεμένου ὑπὸ νέαν ψηφοφορίαν, ἡ τῆς σήμερον μειονοψηφία ἐνδεχόμενον νὰ γίνῃ ἡ πλειονοψηφία τῆς αὔριον.

Ἀφοῦ οἱ νόμοι δέον γὰρ λάβωσιν τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ λαοῦ, ἡ Βουλὴ

θέλει τότε μόνον ψηφίσει αὐτούς, ὅταν συνάδωσιν εἰς κοινὴν ἀνάγκην. Δὲν θὰ ἴδωμεν πλέον τόσα μέτρα διὰ τῆς βίας ἐπιβεβλημένα ὑπὸ τῆς στωμυλίας πυρώδους δημαγωγοῦ, ἢ εὐαρεστοῦντα εἰς ἰσχυρὸν ὑπουργεῖον. Ὡσαύτως θὰ κατεστρέφοντο τὰ τεχνάσματα τῶν κοινοβουλευτικῶν σκευωριῶν αἵτινες, ἐν τισὶ χώραις, ὡς ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἰταλίᾳ, ἀναβιβάζουσι καὶ καταβιβάζουσιν ἐξαίφνης ὑπουργεῖα πρὸς τὸ μόνον ὄφελος μνησικακιῶν, φιλοδοξίας ἢ μηχανορραφιῶν τινων. Πιθανῶς ν' ἀναβληθῶσιν οὕτω πρόοδοι τινες ὠφέλιμοι, ἀλλὰ καὶ πόσαι καταχρήσεις καὶ ἀκολασίαι νομοθετικαὶ θ' ἀποφευχθῶσι!

Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ Referendum, τοῦ προαιρετοῦ καὶ τοῦ ὑποχρεωτικοῦ, τὸ δεύτερον προτιμᾷ ὁ Κ. Νουμάς Droz, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη φαίνεται ὀσημέραι μᾶλλον κλίνουσα πρὸς αὐτό. Τὸ προαιρετὸν, δηλαδή ἡ τοῦ λαοῦ γνωμοδότησις καθ' ἣν περιπτώσιν αἰτηθῆ ὑπὸ τινος ἀριθμοῦ ἐκλογέων, διεγείρει σπουδαίας ἐπικρίσεις. Ἡ σύγχυσις, λέγει ὁ κ. Droz, ἡ προκαλουμένη πρὸς συλλογὴν τῶν ἀπαιτούμενων ὑπογραφῶν, καθὸ πάντοτε σχεδὸν ἐμπαθῆς, ἀποτρέπει τὰ πνεύματα τοῦ προκειμένου ζητήματος, ἐκ τοῦ προτέρου διαστρέφει τὴν κοινὴν γνώμην, οὕτω ἐπιτρέπει κατόπιν ἤθερον συζήτησιν τοῦ προτεινομένου μέτρου, καὶ σχηματίζει ῥεῦμα ἀπορρίψεως σχεδὸν πάντοτε ἀκράτητον. Τὸ σύστημα τὸ τακτικῶς ὑποβάλλον, δις τοῦ ἐνι-αυτοῦ, τῇ τοῦ δήμου ψήφῳ πάντας τοὺς ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ψηφισθέντας νόμους, οὐδόλως ἔχει τοῦτο τὸ τόσον σοβαρὸν ἀτόπημα». Τὴν μᾶλλον δεδικοιολογημένην ἀντίρρῃσιν ἣν δύναται τις ν' ἀντιτάξῃ τῷ Referendum εἶναι ὅτι δὲν συμβιβάζεται ἀρκούντως τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. Ὅταν συνθήκη τις ὑπογραφῆ μετὰ ξένου κράτους, ἤθελεν εἶναι δύσκολον τὸ καθυποβάλλειν αὐτὴν εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ λαοῦ· διό, τὸ ὁμόσπονδον σύνταγμα, ὑπὸ διαφόρων προηγουμένων ἐρμηνευθῆν, ἐξαιρεῖ τὰς πολιτικὰς συνθήκας τῆς τοῦ λαοῦ ἐπικυρώσεως. Μὴ λησμονήσωμεν ὅμως ὅτι πᾶσα συνθήκη ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δέον νὰ λάβῃ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς γερουσίας ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις, ὑπ' ἀμφοτέρων δὲ τῶν Βουλῶν ἐν τοῖς πλείστοις λοιποῖς κράτεσιν, ὅταν αὕτη ἀπτεται συμφέροντος οἰκονομικοῦ ἢ χρηματιστικοῦ.

Νῦν ἴδωμεν ποῖα εἶναι τ' ἀποτελέσματα τοῦ Referendum. Δυναμέθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐπίσης ἠπάτησε τοὺς φόβους τῶν ἐναντίων καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ζηλωτῶν αὐτοῦ. Σφόδρα ἐξθειάζετο ὑπὸ τῶν ῥιζοσπαστῶν, οἵτινες ἐπὶ τέλους κατάρθωσαν νὰ τὸ εἰσαῶσιν εἰς

πάσας τὰς ἐπαρχίας, ἐκτὸς μιᾶς, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἠγάντιοντο κατὰ τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν διορώντων ἐν αὐτῷ τὴν τελείαν ὑπεροχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ τοῦ ὄλου ἀνεδείχθη φειδωλόν, πολέμιον τῇ συγκεντρώσει, τῇ ἰσχυρᾷ κυβερνήσει, ταῖς μεγάλαις δαπάναις καὶ κατὰ συνέπειαν τῇ λεγομένῃ πολιτικῇ τῶν Ἰακωβίνων. Φαινόμενον παράδοξον καὶ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἀκατανόητον· ἢ αὐτὴ καθολικὴ ψῆφος, ἢ ἐπιμένουσα εἰς τὴν νέαν ἐκλογὴν τῶν ριζοσπαστῶν, σταθερῶς ἀπορρίπτει πάσας αὐτῶν τὰς προτάσεις. Τοῦτο ἐξηγεῖται, διότι αἱ ψηφοφορίαι τῶν ἐκλογῶν γίνονται ἐπὶ ὀνομάτων προσώπου, καὶ τὰ κόμματα ὑπέκουσιν εἰς ὄρισμένον σύνθημα. Κατὰ τὸ Referendum, ἐκάστη πρότασις σταθμίζεται καὶ κρίνεται αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ἦδη οἱ ἀυθαίρετοι (autoritaires) ἤρξαντο θεωροῦντες αὐτό, ὡς ἐφρόνει ὁ Louis Blanc, ὅτι εἶναι θεσμὸς ἀντεπαναστατικός. Τινὲς δὲ μάλιστα ἐκάλεσαν αὐτὸ *φυλλοξήραν* τῆς ψηφοφορίας. Οἱ δὲ συντηρητικοὶ πάλιν, μεταβαλόντες ὄλως ἀντίθετον γνώμην, ἐπαινοῦσιν αὐτὸ καὶ ἐν αὐτῷ ζητοῦσι καταφύγιον. Οὐδὲν περιεργότερον τῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλβετίᾳ δράσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως. Κατὰ τοὺς λίαν διδακτικὸς πίνακας οὓς ἐξέδοτο κατὰ τὸ 1880 ὁ κ. Chatelanat (Manuel Statistique de la Suisse), παρατηροῦμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1879 ἐγένοντο 115 ἀναθεωρήσεις ἐπαρχιακῶν συνταγμάτων καὶ τρεῖς τοῦ ὁμοσπόνδου. Αἱ τοῦ Vaud, Schaffouse, Bâleville καὶ Schwyz μετερρύθμισαν, ἐκάστη πεντάκις, ἐν τῷ ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ σύνταγμα αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1847 ἀριθμοῦνται 27 μεταρρυθμίσεις, δι' ὧν μετέβη ἢ Ἑλβετία ἐκ τῆς ὀλιγαρχικῆς δημοκρατίας εἰς τὴν δημοκρατικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1862, 22 ἀναθεωρήσεις σκοποῦσαι νὰ ἰδρῶσιν ὀριστικῶς τὴν ἀντιπροσωπικὴν δημοκρατίαν· ἀπὸ δὲ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1880 νέαι ἀναθεωρήσεις πρὸς μεταβάσιν εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας τοῦ λαοῦ κυβέρνησιν. Τοῦτο δὲ ἰδίᾳ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται τοῦ πολιτεύματος, καίτοι ριζικαὶ οὐσαι, ἐγένοντο ὁμῶς ἡσυχῶς καὶ ἀταράχως. Καὶ πανταχοῦ κατέστησαν εὐκολωτέρας τὰς συνταγματικὰς ἀναθεωρήσεις. Τὰ δὲ συμβούλια, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς γενικῶς, δύνανται νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν.

Ἴδου ποία ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἢ μερὶς τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας κυβέρνησιν. Ἐν Ζυρίχῃ τὸ Referendum εἶναι ὑποχρεωτικὸν δις τοῦ ἔτους· ἢ τῶν νόμων εἰσήγησις ἀνεγνωρισμένη εἰς πάντα ὄμιλον 5,000 ἐκλογέων. Ἐν Βέρνη τὸ Referen-

dum εἶναι ὑποχρεωτικόν· 8,000 ἐκλογεῖς δύνανται ν' ἀπαιτήσωσι τὴν παραίτησιν καὶ τὴν ἐπανάληψιν ἐκλογῆς τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου. Ἐν Λυκέρνη· ἔνστασις (veto) ἄμα προκειμένης δαπάνης φρ. 200 χιλ. κεφαλαίου, ἢ 20 χιλ. φρ. ἐτησίως, χορηγουμένη παντὶ ὄμιλῳ ἐκ 5,000 ἐκλογέων. Ἐν Uri, τὸ Landsgemeinde, ἦτοι κυβερνήσις ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὄλου συγκεκλημένου ἐν γενικῇ συνελεύσει. Ἐν Schwyz τὸ Referendum ὑποχρεωτικόν· ἔνστασις παραχωρουμένη εἰς 2,000 ἐκλογεῖς. Ἐν Obwalden, Nidwalden, Glaris: Landsgemeinde. Ἐν Zug, ἔνστασις διὰ πᾶσαν δαπάνην φρ. 40 χιλ. ἀπαξ, ἢ 5,000 ἐνιαύσιον, χορηγουμένη εἰς 500 ἐκλογεῖς· εἰσήγησις εἰς τὸ νομοθετεῖν ἀνήκουσα εἰς ὄμιλον 1000 ἐκλογέων. Ἐν Fribourg, δημοκρατία ἀντιπροσωπικῇ. Ἐν Soleure: Referendum ὑποχρεωτικόν· εἰσήγησις εἰς 2,000 ἐκλογεῖς. Ἐν Bâle-Ville: ἔνστασις καὶ Referendum προαιρετὸν ἐπὶ τῇ αἰτήσει 1,000 ἐκλογέων· ὁ αὐτὸς δ' ἀριθμὸς κέκτῃται καὶ τὴν εἰσήγησιν εἰς τοὺς νόμους. Ἐν Bâle-Campagne: Referendum ὑποχρεωτικόν· εἰσήγησις εἰς 1500 ἐκλογεῖς. Ἐν Schaffouse: ἔνστασις καὶ εἰσήγησις εἰς πάντα ὄμιλον ἐκ χιλίων ἐκλογέων. Ἐν Appenzell A. R. καὶ Appenzell I. R.: Landsgemeinde. Ἐν St. Gall: ἔνστασις εἰς 6000 ἐκλογεῖς. Ἐν Grisons: Referendum ὑποχρεωτικόν δις τοῦ ἔτους· εἰσήγησις εἰς 5,000 ἐκλογεῖς. Ἐν Thurgovie: Referendum ὑποχρεωτικόν· εἰσήγησις εἰς 2,500 ἐκλογεῖς· δικαίωμα εἰς ὄμιλον 5,000 ἐκλογέων τοῦ αἰτεῖν τὴν παραίτησιν τοῦ Συμβουλίου. Ἐν Tessin: Referendum προαιρετὸν, αἰτούμενον ὑπὸ 5,000 ἐκλογέων. Ἐν Vaud: εἰσήγησις εἰς 6,000 ἐκλογεῖς· Referendum προαιρετὸν, προτεινόμενον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συμβουλίου. Ἐν Valais: Referendum διὰ πᾶν οικονομικὸν ζήτημα. Ἐν Neuchâtel: Referendum προαιρετὸν τῇ αἰτήσει 3,000 ἐκλογέων. Ἐν Γενεύῃ: Referendum προαιρετὸν τῇ αἰτήσει 3,500 ἐκλογέων. Ἡ μόνη ἐπαρχία (canton), ἢ μηκέτι ἀποδεξαμένη τὴν τοῦ λαοῦ κυβέρνησιν ὑπὸ τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον εἶδος, εἶναι ἢ τοῦ Fribourg, ὁπαδὸς τῆς Ῥωμάνας ἐκκλησίας.

Καλὸν εἶναι τὸ γινώσκειν τὰς κυριώτερας ψηφοφορίας τὰς γενομένας δυνάμει τοῦ ὁμοσπόνδου Referendum, παραδεδεγμένου ὑπὸ τοῦ συντάγματος τῷ 1874. Προὐβλήθη νόμος πρὸς μεταρρυθμίσειν τοῦ ὁμοσπόνδου ἐκλογικοῦ νόμου· 100,674 ἐκλογεῖς συναθροίζονται πρὸς ὑπογραφὴν ἐνστάσεως, καὶ τὸ νομοσχέδιον, ὑποβληθὲν τῇ κοινῇ ψήφῳ, κατὰ τὴν 23 Μαΐου 1874, ἀπερίφθη ὑπὸ 252,583 ψήφων ἀπέναντι 207,263. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἕτερον νομοσχέδιον ἀφορῶν τὰ

ληξιαρχικά βιβλία, έναντίον του οποίου ἔνστασις εἶχεν ὑπογραφή ὑπὸ 106,560 ἐκλογέων, ἐγένετο οὐχ ἤττον δεκτὸν ὑπὸ 213,199 ψήφων ὑπὲρ, καὶ 205,069 κατὰ. Νομοσχέδιον περὶ τῶν τραπεζογραμματίων προσβαλλόμενον ὑπὸ τῆς ἐνστάσεως 35,886 ἐκλογέων, ἀπερρίφθη τῇ 23 Ἀπριλίου 1876 ὑπὸ 120,068 ψήφων, ἀπέναντι 193,253 ναί. Νομοσχέδιον ἀφορῶν ἀποζημίωσιν πληρωτέαν ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, δις κατ' ἐπανάληψιν ἀπερρίφθη πρῶτον τῇ 9 Ἰουλίου 1876 ὑπὸ 184,894 ψήφων ἀπέναντι 150,157, δεύτερον δέ, ὑπ' ἄλλην τροποποίησιν, τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1877, ὑπὸ 181,383 ἀπέναντι 170,223. Τὸ περὶ ἐργασίας ἐν τοῖς ἐργοστασίοις νομοσχέδιον ἀπ' ἐναντίας ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ 181,204 ἐναντίον 170,857 ψήφων (τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1877). Νέα πρότασις ὑπὲρ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἐκ νέου ἀπερρίφθη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὑπὸ 213,230 ψήφων κατὰ 131,557. Ἡ κατὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀπέχθεια εἶχε κερδήσει πολλούς. Ὁ νόμος ὁ χορηγῶν χρηματικὴν εἰσφορὰν τοῖς διὰ τῶν Ἑλβετῶν σιδηροδρόμοις, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Saint-Gothard, ἐπεκυρώθη ὑπὸ μεγάλης πλειονοψηφίας (τῇ 19 Ἰανουαρίου 1879), ἦτοι 278,731 ναί, ἀπέναντι μόνον 115,571 οὐ, εἰ καὶ ἀνεφάνη ζωηροτάτη ἀντιπολίτευσις.

Ὁμόσπονδος νόμος τῆς 14 Ἰουνίου 1881, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἀρθροῦ 27 τοῦ Συντάγματος, διωργάνωσεν ὁμόσπονδον γραφεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως μετὰ γραμματέως καὶ τινων ὑπαλλήλων, ἐπιφερόντων δαπάνην 20,000 φρ. ὡς ἔγγιστα. Ἐμελλε δὲ τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πηγὴ πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν, καθὼς εἶναι τὸ «Board of Education», ὅπερ παρέχει τοσαύτας ὑπηρεσίας ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τὴν τῶν στοιχείων νομοθεσίαν, ὑπαγομένην ταῖς Ἐπαρχίαις (Etats) ὡς καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ. Αἱ καθολικαὶ ἐπαρχίαι, ὡς καὶ οἱ συντηρητικοὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἐπαρχιῶν, διετίδον ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ τὸ πρῶτον διάδημα πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὅπερ, ὡς λέγεται, ἐπιδιώκουσιν οἱ ῥιζοσπάσται. Ὅθεν ἐζητήθη τὸ Referendum, καὶ τῇ 20 Νοεμβρίου 1882, 318,139 οὐ, ἐναντίον 172,010 ναί, ἀπέρριψαν τὸ νομοσχέδιον.

Ἐτέρα καθολικὴ ψηφοφορία ἐγένετο τῇ 11 Μαΐου 1884 περὶ τῶν ἐπομένων τεσσάρων νομοσχεδίων:

Α' Νόμος τῆς 11 Δεκεμβρίου 1883 περὶ διοργανώσεως τοῦ ὁμοσπόνδου Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἀστυνομίας· ἐπρόκειτο περὶ προσδιορισμοῦ εἰδικοῦ γραμματέως διὰ τὰ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Νομοθεσίας μετὰ μισθοῦ ἑτησίου φρ. 5,500 ἕως 7,000.

Β' Νόμος τῆς 11 Δεκεμβρίου 1883 ἀφορῶν τὸν φόρον ἐπιτηδεύματος τῶν διαβατικῶν ἐμποροῦπαλλήλων (commis voyageurs). Τὸ διάταγμα εἶχεν οὕτω· «οἱ ἐμποροῦπαλλήλοι, περιερχόμενοι τὴν Ἑλβετίαν, διὰ λογαριασμὸν ἑλβετικοῦ καταστήματος, δύνανται, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ βεβαιώσει τοῦ προσώπου, νὰ δέχωνται, χωρὶς νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τινὰ οἰονδήποτε φόρον, παραγγελίας μετὰ ἢ ἀνευ δειγμάτων, ἐὰν μόνον μὴ φέρωσιν ἐμπορεύματα μεθ' ἑαυτῶν». — Μέτρον δικαιοτάτον, διότι οἱ ξένοι ἐμποροῦπαλλήλοι χαίρουσι τὸ προνόμιον τοῦτο.

Γ' Νόμος ὁμόσπονδος τῆς 19 Δεκεμβρίου 1883, ἀφορῶν τὴν προσθήκην ἀρθροῦ εἰς τὸν ὁμόσπονδον ποινικὸν Κώδικα τῆς 4 Φεβρουαρίου 1853. — Μέτρον δηλωθὲν ὑπὸ τὴν ῥήτραν «ἀρθρον τοῦ Stabio», λέγον· «Ὅταν ἐν τινὶ ποινικῇ δίκῃ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, ἢ πίστις ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ ἢ ἐν τῇ ἀμεροληψίᾳ τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων τυγχάνῃ σαλευθεῖσα συνετεία πολιτικῶν ταραχῶν, τὸ συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας δύναται νὰ παραπέμπῃ εἰς τὸ ὁμόσπονδον δικαστήριον τὴν τε ἀνάκρισιν καὶ τὴν διαδικασίαν τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν πρόκειται περὶ ἐγκλήματος μὴ ἐγγεγραμμένου ἐν τῷ παρόντι κώδικι. Ἐν τοιαύτῃ δὲ συμπτώσει τὸ ὁμόσπονδον δικαστήριον κρίνει κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῆς ἐπαρχίας, ἐν ἣ διαπράχθη τὸ ἔγκλημα.»

Δ' Ὁμόσπονδον διάταγμα τῆς 19 Δεκεμβρίου 1883 ὀρίζον συντήρησιν 10,000 φρ. τῇ ἐν Βασιγκτῶνι Ἑλβετικῇ Πρεσβείᾳ διὰ τὸν γραμματέα αὐτῆς.

Τὸ Referendum ἠτήθη κατὰ τῶν νόμων τούτων καὶ διαταγμάτων τῆς ὁμοσπονδίας, τὰ δ' ἀποτελέσματα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

Α' Διοργάνωσις τοῦ ὑπουργείου..	214,916	Ὅχι	καὶ	149,729	Ναί.
Β' Φόρος τῶν ἐμποροῦπαλλήλων..	189,550	»	»	174,195	»
Γ' Ποινικὸς Κώδιξ.	202,773	»	»	159,068	»
Δ' Πρεσβεία ἐν Βασιγκτῶνι. . . .	219,728	»	»	137,821	»

Ἡ ἐπίμονος αὕτη ἀπόρριψις τῶν ὁμοσπόνδων νομοσχεδίων ἐμφαίνει δῆλωςιν δυσπιστίας πρὸς τὰς κεντρικὰς ἀρχάς. Ὅ,τι δὲ ἰδίως εἶχε προκαλέσει τοιαύτην τῶν πνευμάτων διάθεσιν, ἦτο ὁ νόμος ὁ ἀφορῶν τὴν δικαστικὴν ἀρμοδιότητα, ἔχουσιν σκοπὸν, ὡς ἐφρονεῖτο, τοῦ νὰ ὑπεξαιρέσῃ τὰς μειονοψηφίας τὰς ῥιζοσπαστικὰς καὶ ταραχοποιούς ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων· ἔκτακτον μέτρον ἐπινοηθὲν κατόπιν τῶν συμβασῶν ταραχῶν ἐν Stabio, πόλει τοῦ Tessin.

§ Δ' — Παρατηρητέον ὅτι τὸ Referendum δὲν εἶναι συγκαταβατικόν· εὐκόλως ἀπορρίπτει πᾶν τὸ ἀπᾶδον αὐτῷ· δις ἀρνεῖται καὶ ἀπαξ μόνον συναίνει. Οὐχ ἤττον ὅμως ἐπεψήφισε τοὺς κρείττους τῶν προταθέντων νόμους, καὶ ἂν ἀπέρριψέ τινας, ἔπραξε τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀντιπαθείας πρὸς τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὰς μεγάλας δαπάνας, αἰσθημα ὅπερ οἰκονομολόγος οὐ δύναται νὰ μεμφθῇ. Ἄξιον δὲ προσοχῆς εἶναι ὅτι ἐν ταῖς πλείστοις ψηφοφορίαις, αἱ ψῆφοι διεμοιράσθησαν σχεδὸν ἕξισου.

Ὁ κ. Niederer τοῦ Trogen ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Στατιστικῇ ἔφημερίδι τῆς Ἑλβετίας (1882) πίνακα καθολικῶν ψηφοφοριῶν κατὰ τὰ Referenda τὰ γενόμενα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ζυρίχης ἀπὸ τῆς ἀναθεώρησως τοῦ συντάγματος, ἧτοι ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1882. Ὁ λαὸς ἀπεψήφητο ἐν 28 Referenda ἐπὶ 91 νόμων καὶ διαταγμάτων, ἐξ ὧν 11 προὐτάθησαν δυνάμει τοῦ τῆς εἰσηγήσεως δικαίου. Ἀντιστρόφως τοῦ συμβάντος κατὰ τὴν ψήφισιν τῶν ὁμοσπόνδων νόμων, βλέπομεν ὧδε 66 ἐπικυρώσεις καὶ μόνον 25 ἀρνήσεις. Τὰ δυσχερέστατα ζητήματα καθυπεβλήθησαν τῇ ἐγκρίσει τοῦ λαοῦ, ὡς π. χ. ἀναθεώρησις κεφαλαίων τινῶν τοῦ κώδικος τῆς πολιτικῆς δικονομίας, τοῦ ποινικοῦ κώδικος, τῶν περὶ χρεωκοπίας νόμων, περὶ τῆς τῶν κτημάτων ἀπαλλοτριώσεως, περὶ τῆς διοργανώσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, περὶ τοῦ μονοπωλίου τῶν ἐκδιδουσῶν χαρτονόμισμα Τραπεζῶν, ὡς καὶ περὶ διατάγματος ἀφορῶντος τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν μηλολοθῶν. Ἡ ψηφοφορία ἐπ' αὐτῶν τῶν ζητημάτων ἀνεδείχθη σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἦν ἡδύνατο νὰ ἐκφέρῃ σύνηθες καλὸν Κοινοβούλιον, πλὴν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ λαὸς ἄκραν ἔχει ἀπέχθειαν πρὸς οἰανδήποτε δαπάνην τῶν κυβερνῶντων, ἔστω καὶ δεδικαιολογημένην. Ἀπορρίπτει τρεῖς νόμον ἀφορῶντα μισθοδοσίας τινὰς· ἀρνεῖται νὰ παραχωρήσῃ ἀποζημίωσιν τοῖς δημοδιδασκάλοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς μὴ διωρισμένοις· δὲν στέργει ν' αὐξήσῃ τὴν εἰσφορὰν διὰ τὰ ἔργα τοῦ Ἁγ. Γοθάρδου οὐδὲ διὰ τὰς νέας οἰκοδομὰς τοῦ Πολυτεχνείου (ἀνωτέρας σχολῆς)· δὲν δέχεται τὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἐσόδων τῶν δῆμων· ἀλλ' οὐδεμίαν βλέπω ψηφοφορίαν δηλοῦσαν τάσιν τινὰ πρὸς τὴν δημαγωγίαν ἢ τὴν ἄκραν ἰσοφιλίαν. Εἰσηγήσεις 5,000 πολιτῶν εἶχε ζητήσει, ἵνα τὸ κράτος ἰδιοποιηθῇ τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν, καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ 30,000 ψήφων ἀπέναντι 16,000.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν, τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς τὴν ψήφον τῶν Referenda, εἶναι πάντοτε μέγιστος· ἐνίοτε ἀνέρχεται μέχρι

τῶν 88 ⁰/₁₀ ἐπὶ τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ οὐδέποτε εὐρέθη κατώτερος τῶν 66 ⁰/₁₀. Ὅπερ δὲ λίαν ἐντιμον εἶναι ὅτι αἱ ἀποχαὶ ἐφάνησαν ὀλιγαριθμότεραι ὡσάντις ἐπρόκειτο περὶ ἐκπαιδεύσεως. Ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ὁ λαὸς ἀπέστη τῆς εἰς τὴν φειδωλίαν ἀγάπης. Οὕτως ἀπεδέξατο τὴν ἐπέμβασιν τῆς πολιτείας εἰς τὰς δαπάνας, εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν οἱ δῆμοι διὰ τὰ κτίρια τῶν σχολείων· ἠκόλουσε τὴν ἀποδοχὴν τῶν πτωχῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαιδευσιν. Προσέτι δ' ἀπέρριψε τὴν κατ' εἰσηγήσιν 5,000 πολιτῶν γενομένην πρότασιν τοῦ ν' ἀκυρωθῇ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐμβολίασις, καὶ τελευταῖον διὰ ψήφων 25,577 ἐναντίον 21,377 ἠρήθη νὰ εἰσαγάγῃ πάλιν τὴν κεφαλικὴν ποινὴν ἐν τῷ ποινικῷ τῆς Ζυρίχης κώδικι.

Ὡς λέγει ὁ κ. Niederer, παρ' οὗ ἐρανίζόμεθα τὰς πληροφορίας ταύτας, λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐδημοσιεύθησαν εἰσέτι οἱ πίνακες τῶν καθολικῶν ψηφοφοριῶν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις. Ἀλλά, καθ' ἃς συνέλεξα σημειώσεις, δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐπὶ τοῦ ὅλου τὰ ἀποτελέσματα εἶναι παραπλήσια τοῖς ἤδη ἀποδειχθεῖσιν ἐν τῇ τῆς Ζυρίχης. Ἐν τῇ Bâle-Campagne ἤκουσα μεμνόμενον τὸ Referendum τῆς ἀγροτικῆς πλειονοψηφίας διὰ τὴν ὑπέρμετρον αὐτῆς γλισχροτήτα, ἧτις ὑπεράγαγεν περιώρισε τὴν μισθαποδοσίαν τῶν ἱερέων, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πλείστων δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐν τῇ Bâle-Ville ἐκάμει τὸ Referendum, ὅτι ἐπὶ τοῦ Ῥήνου ἐπφοκοδομήθη τρίτη γέφυρα, στήσασα ἐν ἑκατομύριον καὶ σχεδὸν ἄχρηστος· εὐεξήγητος δὲ ἡ ἐλευθεριότης, διότι οἱ πλούσιοι ἀποτίνουσιν, οἱ δ' ἐργάται μεταχειρίζονται τὴν γέφυραν.

Ἐν Neuchâtel οἱ τοῦ μεγάλου Συμβουλίου ῥιζοσπάσται εἶχον ἐπιβάλλει τὸν προϊόντα ἐπὶ τῆς περιουσίας φόρον· ἡ καθολικὴ ψῆφος τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦτο λίαν παράδοξον, ἀπέρριψεν αὐτόν. Ἐξ ἄλλου, τελευταῖοι οἱ ῥιζοσπάσται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Vaud, κύριοι ὄντες τῆς ἀρχῆς, ἐπέβαλον φόρον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τάσων τραχέως προϊόντων, ἄσπε, ὡς λέγεται, θὰ φυγαδεύσῃ πάντα εὐπορον· οὐχ ἤττον ὅμως κατώρθωσε νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ λαοῦ παραδεκτός.

Ἐν συνόλῳ τὸ Referendum δὲν ἐξήλεγε τὰς ἀναφυσίας ὑποφοράς. Οἱ ἐκλογεῖς, καὶ τοῦτο ἀληθές, εἶναι συχνότατα προσκεκλημένοι εἰς ψηφοφορίας, ἀλλὰ δὲν ἀπηύδησαν, καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, δὲν ἀπέβησαν ἐναντίαι τῷ κοινῷ συμφέροντι. Οὐδέεις θὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι ἀπασαι ἦσαν ὅσον τὸ δυνατόν αἱ βέλτισται. Δύναται τις δὲ νὰ μεμφθῇ αὐτὰς ἐνίοτε, διότι ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ πνεύματος μικροῦ καὶ ἄγαν φειδωλοῦ· ἀλλὰ τὰ κοινοβούλια

δεικνύονται πάντοτε ἄρα γε ὑπογραμμοὶ πολιτικῆς συνέσεως, φρονήσεως καὶ προνοίας ; ἄρα γε δὲν πλημμελοῦσι πανταχοῦ διὰ τῆς εὐκολίας εἰς τὰς δαπάνας, εἰς τὰ νέα δάνεια, εἰς τὴν ἐπιψήφισιν νέων φόρων ; Μακρὰν τοῦ ὑποθάλλειν τὰ στασιαστικὰ πάθη, τὸ Referendum πραῦνει αὐτά, διότι ἡ θέλησις τῆς πλειονοψηφίας ἐκδηλοῦται τόσον ἐναργῶς, ὥστε ἀφαιρεῖ τῆς μειονοψηφίας τό τε δικαίωμα καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐνίστασθαι διὰ τῆς βίας. Ἄλλως τε δὲ αὕτη δύναται, χάρις εἰς τὸν προσηλυτισμὸν, εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς τὰς δημηγορίας, νὰ μεταπέισῃ τὸν λαὸν εἰς τὰς ἑαυτῆς ιδέας καὶ νὰ μεταβληθῇ ἐκ διαδοχῆς εἰς πλειονοψηφίαν.

Δύναται τὸ Referendum νὰ εἰσαχθῇ ἐπιωφελῶς εἰς ἄλλας πολιτείας ; Ἡ Ἑλβετία, μὴ λησμονῶμεν τοῦτο, εὐρίσκεται ἐν θέσει ἐξαιρητικῶς ἀρμοδία πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κυβερνήσεως. Ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν κρατῶν αὐτονόμων, ἔνθα αἱ ψηφοφορίαι εἶναι αἱ εὐκολώτεραι καὶ ἥττον ἐπιφοβοὶ ἢ ἐν ἐκτενεῖ κράτει. Ἡ τῆς ὁμοσπόνδου ἀρχῆς δικαιοδοσία τυγχάνει οὕσα λίαν περιορισμένη· ἔχει ὀλίγους νόμους καὶ γενικὰ διατάγματα νὰ θεσπίσῃ, ὥστε, οὕτω, ὅλος ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς σπανίαν ἔχει τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἐκφέρειν ψήφον. Ἐν ταῖς Landsgemeinde καὶ ἐν τοῖς δήμοις ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς συνείθισε ν' αὐτοδιοικῆται. Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἀπ' ἀρχῆς ὑφίσταται, καὶ κατέστη ὅλως δημοκρατικὸν δι' ὅλης σειρᾶς ἄλλεπαλλήλων μεταρρυθμίσεων, ἀποτελουσῶν, οὕτως εἰπεῖν, φυσικὴν ἐξέλιξιν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἶναι μικροτέρα ἢ ἐν ἄλλοις τόποις. Ἐξαιρέσει πόλεων τινῶν, ὡς τῆς Βασιλείας, Γενεύης καὶ Ζυρίχης, δὲν ὑπάρχουσι μεγάλαι περιουσίαι καὶ σχεδὸν οὐδαμῶθι φαίνεται στυγνὴ πενία. Ἡ ἰσότης τῶν τάξεων εἶναι μεγάλη, καὶ καθὼς τὸ ἀπέδειξαν οἱ ἐπισημότατοι πολιτικοί, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Μοντέσκιος μεταξὺ τῶν ἄλλων, τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς ὁμαλήν πρόοδον τῆς δημοκρατίας. Πρὸς τούτοις ἡ Ἑλβετία, οὕσα κράτος οὐδέτερον καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύην τῆς Εὐρώπης, δὲν ἔχει νὰ μεριμνᾷ περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἦθελεν εἶναι ἐπιφοβὸν ν' ἀναπαυθῇ αὕτη εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Referendum, εἰ καὶ ὁ λαὸς, ἀνεπηρέαστος μένων, κλίνει πρὸς τὴν εἰρήνην ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν.

§ Ε'.—Δυνάμεθα δὲ ἔτι νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα ἐπίσης καθίσταται λίαν ἀνεπιτηδεῖον εἰς τὸ διευθύνειν τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις Κράτους, ἔνθα ἡ τέμνουσα ἐπιρροὴ ἀπόκειται τῷ τύπῳ καὶ τῇ Βουλῇ, προσερχομένη ἐκ ψηφοφορίας λίαν

ἐκτεταμένης. Ὅτι εἶδομεν πρὸ μικροῦ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποδείκνυσι τοῦτο διὰ τοῦ καταφανεστάτου τρόπου. Ἴνα ἐπιτυχῶς διευθύνῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, δεόν ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔχῃ συνάφειαν καὶ ἀκολουθίαν ἰδεῶν, νὰ ἦ ἐλευθέρα ἐν τε τῷ πράττειν καὶ ἐνεργεῖν, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν μεταβολῶν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἐφημερίδων, καὶ συνάμα νὰ παρέχῃ βεβαίαν καὶ μόνιμον βάσιν, ὅπως αἱ ξένοι Κυβερνήσεις δύνανται νὰ συνάψωσι σπουδαίας πρὸς αὐτὴν σχέσεις. Οὐδεὶς πλέον τῶν ῥηθέντων ὄρων ὑπάρχει σήμερον ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, ὡς λειτουργεῖ ἐν ταῖς πλείσταις συνταγματικαῖς πολιτείασι.

Ἀπὸ τοῦ 1870 ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ 24 μεταβολαὶ ὑπουργείων, ἐνίοτε δὲ τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν ἐξωτερικῶν ἐνεπιστεύθη ἀνδράσι, διακεκριμένοις ἀναμφιδόλως, ἀλλ' ἠκίστα προπαρασκευασμένοις εἰς τόσον χαλεπὸν ὑπουργήμα. Ἡ Γαλλία ἔσχε τὴν φρόνησιν νὰ περισταλῇ καὶ νὰ μὴ περιπλακῇ ἐν «τῷ σκοτεινῷ δάσει» τῶν συμμαχιῶν καὶ τῶν διπλωματικῶν συνδυασμῶν· ἀλλ' οὐχ ἥττον ἡ κάτω Βουλὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ ἐν ταῖς συζητήσεσι τὰς ἐναντιολογίας καὶ τὰ πλημμελήματα. Οὕτω π. χ. ἡ μὲν Ἀγγλία προτείνει αὐτῇ νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς Αἰγύπτου, ἡ δὲ Γαλλία ἀρνεῖται. Καλῶς ἴσως ἔπραξεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐλυπήθη διὰ τοῦτο, ἀνέτρεψε τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Φραισινὲ εἰς πρώτην περίστασιν, καὶ προσεπάθησε ν' ἀνακτήσῃ θέσιν ἣν πρῶτον ἀπεποιήθη νὰ κατάρχη. Ὁ κ. Φερρὺ παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑπέικων τῇ κοινῇ γνώμῃ, ἐμβάλλει ἑαυτὸν εἰς τὰς ἀποικιακὰς ἐπιχειρήσεις, τοῦθ' ὅπερ ἐξ ἀνάγκης προκαλεῖ δυσαρσεκίας καὶ συγκρούσεις μετὰ τῆς Κίνας. Ἡ Βουλὴ κυριεύεται ὑπὸ ἀθυμίας, καὶ ἔνεκα μικρᾶς τῆς προφυλακῆς ἀποτυχίας, συντρίβει αἰφνης τὸ ὑπουργεῖον, ὅπερ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς ποθεϊνῆς εἰρήνης. Ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ, οὐδὲν ἄλλο οἰκτρότερον θέαμα ἢ αἱ ἀμηχαναὶ καὶ αἱ ἀντιφάσεις τῶν ἐπανειλημμένων πλημμελημάτων τοῦ ἐξοχωτάτου τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς πολιτευτοῦ, τοῦ Γλαδστωνος, ἀπλῶς καὶ μόνον, διότι ὤφειλε νὰ ποιῆται περὶ πολλοῦ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινῆς γνώμης, τοῦ τύπου, τῶν κομμάτων ν τῷ Βουλευτηρίῳ. Ἀεννάως κατακοπτόμενος ὑπὸ παντοίων ἐπερωτήσεων, ὑπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπολιτευομένων, ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δοξῶν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀπαδῶν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ συντηρῆσαι τὴν πλειονοψηφίαν, στερεῖται οὐχὶ μόνον τῆς ἐλευθερίας τῶν κινήματων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναγκαίου πρὸς σκέψιν χρόνου· καὶ ἐπιλαθομένη τοῦ ὁρθοῦ τούτου τοῦ Λίγκολν ῥητοῦ :

«δὲν πρέπει νὰ μεταλλάσῃ τις ἵππους ἐν μέσῳ ποταμοῦ», ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων τὸν θέτει ἐν μειονοψηφίᾳ ἐπὶ φορολογικοῦ ζητήματος καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν, μετὰ διαπραγματεύσεις ἐπιπόνους, ἔμελλε νὰ ὑπογράψῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσίας συνθήκην.

Δέον ἐνδομύχως νὰ συναισθανθῶμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἥτις ὀσημέραι γενήσεται καταδηλοτέρα: Ἡ Δημοκρατία, μὲ τὸ ἀντιπροσωπικὸν σύστημα, ὡς ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἀπ' εὐθείας κυβέρνησιν, τυγχάνει οὕσα ἀνίσχυρος νὰ παρασκευάζῃ καλὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Διὸ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔλαβον τὴν σῶφρον ἀπόφασιν τοῦ ν' ἀπέχωσιν αὐτῆς. Μήπως τοῦτο εἶναι μομφὴ ἣν ἐκφέρομεν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν; Οὐδόλως· διότι τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον καθῆκον πάσης Κυβερνήσεως εἶναι τὸ μεριμνᾶν ἐν πρώτοις ἰδίως περὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ ἔθνους· ὅσα δ' ὀλιγώτερον ἀναμιγνύηται εἰς τὰ τῶν ξένων, τόσῳ ὠφελιμώτερον ἔσται διὰ τὸν λαὸν αὐτῆς. Ὅπως δὴποτε, βέβαιον εἶναι ὅτι ἤθελεν εἶναι λίαν πρόσφορον τὸ ἀναθέτειν εἰς τὸ ἔθνος τὴν ἐξουσίαν τοῦ κηρύττειν τὸν πόλεμον· ὡς δὲ κατ' αὐτὰς ἔλεγε μετὰ πολλῆς δεινότητος ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ κ. Jesse Collings, οὐδεὶς ὑπουργός, οὐδεὶς μονάρχης ἔπρεπε ποτε νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν ὅπως κατὰ τὴν ἀρέσκειαν αὐτοῦ κηρύσῃ πόλεμον. Τοιαύτη φοβερὰ ἀπόφασις ἔδει νὰ ἦ ἐπιπεφυλαγμένη εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ὑποστῶσι τὰς συνεπειὰς ἐπὶ τιμῇ αἵματος καὶ ἀργυρίου.

Ἡ ἀπ' εὐθείας Κυβέρνησις, ἥτις ὑφίσταται ἐν Ἑλβετίᾳ, ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ Referendum, ἦν καὶ εἶναι ἔτι λίαν κοινὴ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ, δυνάμεθα εἰπεῖν, ἐν τῷ κόσμῳ ὅλῳ ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς γενικῆς τῶν πολιτῶν συνελεύσεως. Ὡς δὲ ἤδη προείπομεν, εὐρίσκετο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Μαρτίου καὶ τοῦ Μάϊου. Εὐρίσκομεν αὐτὴν ἐν τῷ «Tunscipmot» τῶν Ἀγγλοσαξόνων, ὡς καὶ ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις τῶν «Townships» ἐν τῇ Ἀμερικῇ, καὶ τῶν «Vestry» ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ· ἐν τοῖς συλλόγοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν καὶ, πρὸ μικροῦ ἔτι, ἐν ταῖς ὁμηγύρεσι τῶν χωριῶν τῆς Λομβαρδίας. Ἐν τῇ «Dessah» τῶν Ἰαθωνῶν, ἐν τῷ Ῥωσικῷ «Mir», ἐν τῷ γερμανικῷ «Allmend», ὡς ἐν ταῖς φυλαῖς τῶν Σκώττων καὶ τῶν Ἰνδῶν, αἱ ἀποφάνσεις περὶ κοινοῦ συμφέροντος λαμβάνονται ὑπὸ πάντων τῶν διαφορομένων. Καὶ τί φυσικώτερον; Νόμος εἰσήγαγεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ Referendum ἐν ἀποφασισθῇ περὶ συστάσεως δημοτικῶν Βιβλιοθηκῶν (Free libraries), καὶ τελευταῖον εἰδομεν ἐν Glasgow τὸ ζήτημα λυθὲν ὑπὸ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἥτις, διὰ 28,946 οὐ, ἀπέναντι 22,755 ναί, ἀπέριψε τὸ σχέδιον. Καὶ

ὁμως, ἵνα φέρῃ τὸ Referendum καλοὺς καρπούς, ἐξ ἄπαντος, δέον νὰ ἦ τὸ πλῆθος πεφωτισμένον, ἀνεπτυγμένον, εἰθισμένον εἰς τὸ αὐτοδιοικεῖσθαι, καὶ οὐχὶ τὸ πᾶν ν' ἀποφασίζηται ἐν τῷ κέντρῳ. Ἐν ταῖς παπικαῖς χώραις, ἔνθα ὁ κλήρος εἶναι πανίσχυρος ἐν τοῖς χωρίοις, ἐκεῖνος καὶ μόνος ἤθελεν ὀρίζει τὰς καθολικὰς ψηφοφορίας.

Ἐνδεχόμενον οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοὶ νὰ μὴ κατορθώσωσιν ἀρκούντως νὰ προφυλάξωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ὧν αἱ ἡμέτεραι κοινωνίαι, βιομηχανικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ποικίλαι τῇ ἐργασίᾳ, αἰσθάνονται πολλῶ ζωηρότερον τὴν ἀνάγκην ἢ αἱ κοινωνίαι τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει νὰ ἐπαλέθωμεν εἰς τὸν δεσποτισμὸν ἐπειδὴ, ὑπαρχόντων μεγάλων μονίμων στρατῶν, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, πειθόμενη τῇ βουλήσει τῶν ἀνωτέρων τάξεων, πάντοτε δύναται νὰ καταλύσῃ τὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δημοκρατία διατηρηθῶσι καὶ προφυλάξωσιν ἡμᾶς τοῦ καισαρισμοῦ, πασιδηλον ὅτι ὁ λαὸς θὰ ζητήσῃ νὰ λάβῃ ἐν χερσὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν δημοσίων, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, καθόσον ἐκδιδάσκεται, καὶ νοεῖ κάλλιον τὴν ὑφισταμένην στεγὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς νομοθεσίας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ συμφερόντων. Ἐκτοτε δέ, ὑπὸ τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον εἶδος, θὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀπ' εὐθείας κυβέρνησιν. Ἡ Ἑλβετία, ἥτις προπορεύεται εἰς τὰς δημοκρατικὰς μεταρρυθμίσεις, ὑπέδειξεν ἡμῖν τὴν ὁδόν. Ἐὰν πρέπη νὰ ἐπιτελεσθῇ ἡ τοῦ λαοῦ βούλησις, κάλλιον δὲ εἶναι ἄρα γε νὰ ἐκδηλωθῇ εἰρηνικῶς καὶ τακτικῶς διὰ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἑλβετίας, ἢ θορυβωδῶς καὶ διὰ τρόπου οὐχὶ πολὺ σαφοῦς, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ συμβαίνει διὰ τῶν συλλαλητηρίων, τῶν πομπῶν, καὶ τῶν διαδηλώσεων, ἐν δὲ τῇ Ἰρλανδίᾳ δι' ἀληθῶν μαχῶν μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων;

Ἐὰν τὰ πλῆθη προσκληθῶσιν εἰς τὴν ἐπιψηφίσιν τῶν νόμων, ἢ θὰ ἐκπαιδευθῶσιν, ἢ θὰ ἐκπαιδεύσωσιν αὐτὰ· ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει, ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς, ὅστις ἔγκειται ἐν τῇ διαδόσει τῶν γνώσεων καὶ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, θέλει ὠφελῆθῃ. Τότε ἡ βαρυσήμαντος φράσις τοῦ Tocqueville καὶ ὄντως θὰ ἐπαληθεύσῃ, ὅτι «ἡ ἀκρα δημοκρατία προλαμβάνει τοὺς κινδύνους τῆς δημοκρατίας».

Ἐν Μασσαλίᾳ.

Στέφ. Α. Βλαστός.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

ΔΙΑΜΑΧΗ

ΕΝ ΝΑΞΩ, ΚΑΣΤΡΙΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΧΩΡΙΤΩΝ

Α'

Τοῦ Βυζαντίου καταληφθέντος ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204, ἐπό-
μενον ἦν καὶ ἡ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος κατάκτησις ὑπ' αὐτῶν, ἔτι δὲ
καὶ τῆς νήσου Νάξου καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων ὑπὸ τοῦ Ἑνετοῦ
Μάρκου Σανούτου τῷ 1207. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συμφύ-
σθησαν καὶ αἱ μέχρι σήμερον σφζόμεναι νησιωτικαὶ πόλεις, περιβλη-
θεῖσαι καὶ ὑπὸ φρουρίων.

Μεσημβρινῶς τῆς νήσου Νάξου διασφζόνται ἱγνη οἰκίσεων βυζαν-
τινῶν χρόνων πολλά, ἐπονομαζόμενα εἰσέτι *Κάτω Χωριά*, ἐν θέσει
δὲ *Λαθρόνος*, ὡς παραδίδουσιν οἱ κάτοικοι τῶν μεσημβρινῶν μερῶν,
ἔκειτο ἡ μητρόπολις τῆς νήσου, ἴσως καὶ ὑπὸ πολιτικὴν καὶ ἐκκλη-
σιαστικὴν δικαιοδοσίαν, ἔνθα ἐκ τῶν περίξ προσερχόμενοι ἔπαιζον
τὸ *πέρταβλον*. Γέμει δὲ ἡ θέσις ἐκκλησιῶν βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, ἔτι
δὲ καὶ αἱ προσωνομίαι τῶν μερῶν ἐκείνων δηλοῦσιν ἀρχαίας οἰκίσεις·
φαίνεται δ' ὅτι ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐκεῖ ἦν ὁ περισσότερος πληθυσμὸς
τῆς νήσου, συνοικισθεὶς ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων πειρατικῶν ἐπι-
δρομῶν, προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ φρουρίου *Ἀπαλίρη*, διασφζόντος
εἰσέτι λαμπρὰ ἐρείπια.

Ὁ Μάρκος Σανούτος μετὰ τοῦ στόλου καὶ στρατοῦ αὐτοῦ προσορ-
μισθεὶς εἰς *Ποταμίδας*, ἐπετέθη κατὰ τοῦ φρουρίου τούτου, ὑπὸ Γε-
νουαίων πειρατῶν κατεχομένου· κύριος δὲ γενόμενος αὐτοῦ μετὰ
μικρὰν ἀντίστασιν, ἣ πιθανῶς συνθηκολογήσας μετ' αὐτῶν, συγκατέ-
λεξεν αὐτοὺς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ ἠλοδομήσατο τὴν κατοικίαν
αὐτοῦ δυτικῶς τῆς νήσου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου, περίξ δὲ ταύτης
κατόκισαν οἱ περὶ αὐτόν, περιβαλόντες αὐτήν, κατὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ
πάραδοσιν, διὰ δώδεκα προμαχῶνων (μπαλουάρδων, baluardo) καὶ
σηματίσαντες τὸ εἰσέτι σφζόμενον, μεταβεβλημένον ὁμῶς, φρού-
ριον, κατοικούμενον εἰσέτι ὑπὸ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου. Ἐνεκα τῆς
κατοικίας ταύτης τοῦ δυνάστου προσήλθον οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν νη-

σιωτῶν καὶ συμφύσθησαν περὶ τὸ φρούριον, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ
λόφου δυτικῶς, ὠνομάσαντες τὸν συνοικισμὸν αὐτῶν *Μπούργου*
(borgo), καὶ ὅστις περιεκλείετο ἐν εἴδει φρουρίου· οἱ δ' ἀπορώτεροι
φαίνεται ὅτι συμφύσθησαν ἔξωθεν τοῦ Κάστρου καὶ Μπούργου,
ὠνομάσαντες τὸν συνοικισμὸν αὐτῶν *Νεοχώριον* (Νεὸ χωριό). Ἐν
τινὶ δὲ καταγραφῇ τῶν νήσων τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος
δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Κρουσίου (Martino Crusio, Turcograecia,
ἐν Βασιλείᾳ 1584 βιβλ. Β', σελ. 207) περὶ Νάξου ἀναγράφεται·
«Ἀξία πόλεος μητροπόλεος, ὀνόματι Ἀξία καὶ Ἀπάνο Κάστρον·
ταύτην καὶ ὁ Κάρολος Χόπριος ἀνεδημοσίευσεν (Chroniques Gréco-
Romanes κτλ. ἐν Βερολίνῳ 1873, σελ. 175). Ἐκ τούτου φαίνε-
ται ὅτι ἡ πόλις τῆς Νάξου, διηρημένη οὖσα εἰς τρία τμήματα καὶ
τρία φέρουσα ἴδια ὀνόματα, Κάστρον, Μπούργος καὶ Νεοχώριον,
προσηγορεύετο διὰ κοινοῦ ὀνόματος *Νάξος* καὶ κατὰ παραφθορὰν
Ναξία, Ἀξία.

Ἡ νῆσος διήρητο ἐπὶ Τούρκων εἰς τρία κοινά, εἰς ἃ κατ' ἀναλο-
γίαν διενέμοντο οἱ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐπιβαλλόμενοι φόροι· ταῦτα ἦσαν
ἡ κοινότης *Χωριῶν*, περιλαμβάνουσα ἅπαντα τὰ χωρία τῆς νήσου,
ἡ κοινότης *Μπούργου* καὶ ἡ κοινότης *Κάστρου*, εἰς ἣν καὶ οἱ Νεοχω-
ρίται ὑπήγοντο καταβάλλοντες τοὺς φόρους αὐτῶν. Τὸ Κάστρον προσ-
ονομάζεται, εἰς ἔγγραφα τῶν ἀρχῶν τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετη-
ρίδος, μὴ σφζομένων ἀρχαιοτέρων, *Μέσα Κάστρον Ναξίας*, ὅπερ καὶ
Κάτω Κάστρον προσαγορεύεται εἰς δίπλωμα τοῦ δυνάστου Νικολάου
Β' Καρκερίου τοῦ 1377, κατὰ διαστολὴν τοῦ Ἐπάνω Κάστρου πι-
θανῶς, κειμένου ἄνωθεν τῆς *Ποταμῆς*, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς *Ντρυ-
μαλίαν*. Περιεκλείετο δὲ τὸ φρούριον ὑπὸ τριῶν πυλῶν, τῆς *Τρανῆς*
πόρτας καλουμένης, ἣτις φαίνεται μεταποιηθεῖσα, ἔχουσα δ' ἐξοδὸν
εἰς τὸν Μπούργον, τοῦ *Παραπορτίου*, κειμένου ἴσως παρὰ μεγάλην
τινὰ πύλην τοῦ φρουρίου, πιθανῶς τοῦ εἰς ἔγγραφα τῶν ἀρχῶν τῆς
δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος *Ἐξωπόρτιν* καλουμένου, ὅπερ ἴσως
ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν στοῶν τῶν παρ' αὐτῇ καλουμένων μέχρι σήμε-
ρον *Βόλτες*, καὶ τοῦ *Πίσω Παραπόρτι* καὶ *Νεὸ Παραπόρτι* καλου-
μένων, μὴ σφζομένων δὲ μέχρι σήμερον· τὸ φρούριον δὲ διὰ τῶν τριῶν
αὐτῶν πυλῶν κλειόμενον περιεκλείετο πανταχόθεν. Ἐντὸς δ' αὐτοῦ
διεκρίνετο μόνον διὰ τῶν τμημάτων *Βόλτες*, κειμένου παρὰ τὴν εἰσο-
δὸν τοῦ σήμερον *Παραπορτίου*, τῆς *Πέτρας*, ἀποτελούσης τὴν ἀτρα-
πὸν τὴν ἀπὸ *Βόλτες* ἄγουσαν ἀριστερόθεν πρὸς τὴν μητρόπολιν,
καὶ τοῦ *Καρθουρόχατο*, ἀποτελοῦντος τὴν ἀτραπὸν τὴν δεξιόθεν

ἀγούσης ἀπὸ Βόλτες εἰς τὴν μητρόπολιν· τὸ δ' ἔξωθεν τῆς μητροπό-
εως μέρος καλεῖται *Πλάτσα*.

Ὁ Μπούργος, κείμενος κάτωθεν τοῦ φρουρίου δυτικῶς, ἐκλείετο καὶ αὐτὸς διὰ πυλῶν διὰ τῆς πρὸς τὸν αἰγιαλὸν κειμένης, καλουμένης δὲ *Πόρτας τοῦ Γιαλοῦ*, φερούσης εἰσέτι τὰ σύμβολα τῶν Κρίσπων, διὰ τῆς τοῦ Προφήτου Ἴηλια, ἕνεκα παρκακειμένης ὁμωνύμου ἐκκλη-
σίας καὶ διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἑβριακῆς, συνεκινῶναι δὲ μετὰ τῆς πα-
ραλίας διὰ μικροτέρων πυλῶν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ μικρό-
τεραι πύλαι, ἀποτελοῦσαι ἴσως διάφορα τμήματα αὐτοῦ ἐκάστοτε
προσθεμένα, ἐξ ὧν τὸ ἔξωθεν τῆς πύλης τῆς Ἑβριακῆς ἀπετέλει τὸ
τμήμα τῆς πόλεως, τὸ καλούμενον Ἑβριακὴ ἔγγραφα δὲ τῶν ἀρχῶν
τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος συνετάχθησαν εἰς τὸ Ἐξωπούρ-
γον τοῦ μέγα Ἰηλιοῦ, ἀποτελοῦντος καὶ τούτου τμήμα τοῦ Μπούρ-
γου κείμενον ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ Προφήτου Ἰηλιοῦ. Ἐξωθεν δὲ
τῆς πύλης τοῦ Παραπορτίου πρὸς τὸ Κάστρον ὑπῆρχε τμήμα οἰκιῶν,
αἵτινες φαίνεται ἀπετέλουν τὸ εἰς τὰ ἴδια ἔγγραφα μνημονευόμενον
Ἐξωπόρτιν Ναξίας, ὅπερ πιθανῶς εἶνε τὸ μέχρι σήμερον καλούμε-
νον Παραπόρτι· εἰς τὰ ἴδια ἔγγραφα ἀναφέρεται τμήμα πόλεως κα-
λούμενον Μπαμπακᾶς καὶ Μπαρμπακᾶς, ἄγνωστον ὅμως ποῦ κεῖ-
ται. Ὁ Μπούργος, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων εἰς ἐνορίας διη-
ρημένος ὢν, οὐδὲν τμήμα ἔχει φέρον ἴδιον ὄνομα.

Τὸ δὲ Νεοχώριον, περὶ οὗ ἴδια ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἀναφέρεται εἰς ἔγ-
γραφα τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ποῖον ὅμως
ἦν τὸ ἀρχικὸν τῆς οἰκίσεως αὐτοῦ μέρος ἄδηλον, πιθανῶς τὸ πρὸς τὴν
Ἁγίαν Κυριακὴν κείμενον, προϊόντος τοῦ χρόνου ἠνώθη μετὰ τοῦ
Μπούργου καὶ τοῦ φρουρίου. Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς περιλαμ-
βάνει τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν εἰς Νεοχώριον κειμένων ἐκκλησιῶν, οἰκο-
δομηθεῖσαν ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας κατ' ἐπιγραφὴν ἀχρονολόγητον
ἄνωθεν τῆς πύλης τῆς ἐκκλησίας: «Καμενος παλεοςθεν γαρ ουδενος
εν [θαύματος ουτος ο θιοτατος και υπερτημος ναος] κκ... ανακενη-
σθεντος ος νην οραε μετα μεγαλις] δημοῦ της περιφιμου νησου και
δουκατου αξίας.» Ἐκ τούτου ὑποθέτω ὅτι περὶ τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν
ἦν ἡ πρώτη τοῦ Νεοχωρίου συνοικίσις, τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν αὐ-
τοῦ τῆς μὲν Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου κειμένης παρὰ τὴν Ἁγίαν Κυ-
ριακὴν καὶ φερούσης χρονολογίαν 1755, διὰ τὴν σμικρότητα ὅμως
αὐτῆς ἀναξίας λόγου, τῆς δὲ Ἁγίας Παρασκευῆς φερούσης χρονολο-
γίαν 1607, τῆς δὲ Παντανάσσης φερούσης χρονολογίαν 1806 καὶ
τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἄνευ χρονολογίας, μνημονευομένων δὲ τῶν δύο

τελευταίων ὑπὸ τοῦ Τουρνεφορτίου ἦσαν δ' αὐταὶ ἀπασαι μοναὶ με-
ταποιεθεῖσαι, μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Νεοχωρίου, εἰς ἐνορίας, πλὴν
τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου σμικροτάτης οὔσης.

Ἐν τινι καταγραφῇ φόρων ὀρίζεται ἡ περιοχὴ τοῦ Μπούργου ὡς
ἐξῆς: «ὁ πούργος βαστᾷ ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰηλίαν ὁποῦ φαίνεται ἡ
πόρτα ἡ μεγάλη, ἕως τὴν πόρταν τῆς εὐριακῆς, βαστᾷ ὁ πούργος
μέρος νεοχωρίου ὁποῦ ἐκτίσθη, ἀπὸ τὴν εὐριακὴν ἕως τὴν ἁγίαν κυ-
ριακὴν καὶ ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰηλίαν βαστᾷ μέρος τοῦ Νεοχωρίου ὁ
πούργος ἕως τοῦ χριστοφίλη τὸ σπίτι.» Ἐκ ταύτης ὑποτίθημι ὅτι ἡ
κοινότης Μπούργου, ἐκτὸς τοῦ διὰ πυλῶν περικλειομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα
τοῦτο τμήματος τῆς πόλεως, περιελάμβανε καὶ τὴν ἐκτὸς κειμένην
αὐτοῦ Ἑβριακὴν, καὶ τὸ ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ Προφήτου Ἰηλιοῦ
τμήμα μέχρι τοῦ οἰκήματος τοῦ Χριστοφίλη, ὅπερ ἦν οἰκία τῆς οἰ-
κογενείας Κορνηλίου, ἂν καὶ ἦν τμήμα Νεοχωρίου ἢ τοῦ Νεοχω-
ρίου δὲ περιοχὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ καταγραφῇ ὀρίζεται οὕτω: «τὸ νεοχώ-
ριον ὁποῦ φαίνεται τὴν σήμερον, μέρος ὁποῦ τὸ ἐξεχώρισεν ἡ βασιλεία,
εἶναι ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς ἁγίας κυριακῆς ἕως τοῦ χριστοφίλη
το σπίτη, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀσπίτια πάλιν τοῦ νεοχωρίου εἶναι τὰ
περισσότερα πουργιανέκα καὶ χωργιανέκα» (Κωδιξ τῆς Ἐκκλησίας
Θεοσκεπᾶστης τῆς ἐν τῷ Κάστρω, φυλ. 108). Ἀμαρτάνει ὁ περιη-
γητῆς Ὀλιβιέρος γράφων ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ἐνοσεῖ τοὺς ἀνατολικούς
τῆς νήσου, «... occupent la partie qui s'étend a l'est du châ-
teau, comme sous le nom de Nouvelle-Ville, Νειο-Κοριο.»
(G. A. Olivier, Voyage dans l'Empire Othoman κτλ. τόμ. Β',
σ. 161, ἐν Παρισίοις 1801), ὑπολαβὼν ὡς ἐν τὰ διαμερίσματα τοῦ
Κάστρου καὶ Μπούργου, καὶ ἀναβιβάζων τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως
Νάξου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1800 εἰς δύο χιλιάδας.

Ἐξωθεν τοῦ Μπούργου κεῖται ἡ Ἑβριακὴ ἄναμφισβόλως τὸ τμήμα
τοῦτο ἐκλήθη οὕτω διὰ τὴν ἐν αὐτῷ συνοικίσιον Ἑβραίων Παρὰ
Ναξίους φέρεται ἀκόμη ὅτι, ἐν τῇ παρὰ τὴν πύλην ταύτην ἐκκλη-
σίᾳ τῆς ἁγίας Σοφίας, κοινῶς οὕτω προσονομαζομένης, τιμωμένης
ὅμως ἐπ' ὀνόματι τῆς Μισοπεντηκοστῆς, ἦν ποτε Συναγωγὴ Ἰουδαϊκὴ,
μεσημβρινῶς δὲ τῆς νήσου, κάτωθεν τοῦ φρουρίου Ἀπαλίρη, ὑπάρ-
χει θέσις καλουμένη Ἑβριακῆς δηλοῦσα τὴν οἰκίαν ἐν αὐτῇ Ἑ-
βραίων πρὸ τῆς φραγκικῆς κατοχῆς· ἐπειδὴ δὲ ἡ νῆσος ἦτο πλουσία
καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς περὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς μετᾶξῃς ἐνησχο-
λοῦντο, πιθανῶς κατέφυγον ἐν αὐτῇ Ἑβραῖοι περὶ τὴν καλλιέργειαν
αὐτῆς εἰδικοί τυγχάνοντες· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐφυγαδεύθησαν

της νήσου ἢ συνεχωνεύθησαν τοῖς Ναξίοις· ἀνωθεν δὲ τῆς Ἑβριακῆς κείται τμήμα πόλεως καλούμενον *Μούδα*, ἔξωθεν τοῦ Μπουρ-γού κλειόμενον.

Τὸ Νεοχώριον ἢ κοινῶς τὸ Νιὸ Χωριὸ καλούμενον, περιλαμβάνει κατ' ἀρχὰς ὀλίγους κατοίκους, ὅπερ ἰδίᾳ δηλοῦται διὰ τὴν σπάνιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐκκλησιῶν, ἢ οἰκοδομῇ τῶν ὁποίων εἶνε χαρακτηριστικὸν τῶν τότε χρόνων, ἐν ᾧ ὁ Μπουργος περιλαμβάνει περὶ τὰς τριάκοντα τοῦ Νεοχωρίου, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερον, εἰσὶν ἡ Ἁγία Κυριακὴ, ἡ Ἁγία Παρασκευὴ 1607, ἡ Παντάνασσα, ἣν μνημονεῦει ὁ Τουρνεφόρτιος κατὰ τὸ 1701 καὶ ἡ Ἁγία Θεοδοσία· καὶ ταύτην μνημονεῦει ὁ Τουρνεφόρτιος (Tournefort. A. Voyage into the Levant. κτλ. Τόμ. Α', Ἀγγλικὴ μετάφρ. σ. 232). Ἐνεκα δὲ τῆς σμικρότητος αὐτοῦ καὶ τῆς προσεγγίσεως τῷ Κάστρῳ ὑπήχθη εἰς τὴν κοινότητα αὐτοῦ, εἰς οὐδεμίαν δὲ τῶν πράξεων τῆς κοινότητος Κάστρου, οὐδὲ εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν Καστριῶν μνημονεύεται, οὐδεὶς δὲ ποτε Νεοχωρίτης ἐξελέγη ἐπίτροπος ἢ πρεσβευτὴς τῆς κοινότητος. Εἰς τὰ σφζόμενα δὲ κτηματολόγια τῶν Καστριῶν ἀναμιξῆ ἀναγράφονται οἱ Νεοχωρίται εἴτε διὰ τὸ ἀσημον αὐτῶν, εἴτε διὰ τὸ ὑπερφίαλον τῶν Φράγκων.

Οὔτε ἀκριβῶς οὔτε κατὰ προσέγγισιν δύνανται νὰ ὀρίσω τὸν χρόνον, ὃν κατελάμβανε τὸ Νεοχώριον ἀπὸ τῆς συνοικίσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ Κάστρου, οὔτε τὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ νὰ ὑπολογίσω· ἐκ τῆς καταγραφῆς ὅμως τῶν οικογενειῶν ἐν τῷ τότε σχηματισθέντι κτηματολογίῳ (μάννα) καὶ ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐνοριτῶν δύναται τις μετὰ τινος θετικότητος νὰ ἀποφανθῆ, ἀλλὰ περὶ τούτων κατωτέρω γενήσεται λόγος. Ἐν τοῖς φορολογικοῖς πίναξι τῆς κοινότητος Κάστρου, τὸ Νεοχώριον, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, δηλαδὴ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὑπολογίζεται φορολογούμενον εἰς χανέδες (οἰκίας) δέκα καὶ ἑννέα, ὅπερ ὅμως δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὑπολογισθῆ, διότι ἡ ὑπὸ φορολογίαν οἰκία ἀπετέλει ἐνίοτε περισσότερας τῆς μιᾶς οικογενείας, ἔνεκα τοῦ πλοῦτου τῆς μιᾶς καὶ τῆς πενίας τῆς ἄλλης· πάντοτε ὅμως ὑποτίθεται ὁ τοῦ Νεοχωρίου πληθυσμὸς μικρὸς, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἐν Νεοχωρίῳ οἰκίαι ἀνήκον εἰς τοὺς Μπουργιανοὺς καὶ τοὺς χωρικοὺς, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ἐκκλησίας Θεοσκεπάστης· οἱ Μπουργιανοὶ δ' οὗτοι καὶ χωρικοὶ, κατοικοῦντες ἐν Νεοχωρίῳ, ἀπετέλουν *Χαρέδες* εἰς τε τὸν Μπουργον καὶ τὰ χωρία, ὅπου ἀπέτινον καὶ τοὺς φόρους αὐτῶν· ἔτι δὲ καὶ πολλοὶ Νεοχωρίται καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Κάστρου παρέμειναν καταγεγραμμένοι εἰς

αὐτό, εἰς ὃ καὶ τοὺς φόρους αὐτῶν ἀπέτινον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ὁ μόνος χώρος ὁ πρὸς οἰκοδομὴν ἠξήθη ἐπὶ τοσοῦτον (καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ μεγάλη ἡμῶν Ἐπανάστασις), ὥστε σήμερον κατέχει χώρον μέγαν, περιλαμβάνων σχεδὸν ὅσας καὶ ὁ Μπουργος οἰκίας, ἀραιωθέντος ὅμως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ, ἰδίως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, καὶ ἐγκαταλειφθειῶν τῶν οἰκιῶν αὐτοῦ, κατέπεσον πολλαί, καταπίπτουσι δὲ καθ' ἑκάστην. Ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως κατέφυγον εἰς Νεοχώριον Κρήτες καὶ Κάσσιοι. Κρήτες μετώπισαν εἰς Νάξον κατὰ τὰς διαφόρους τῆς Μεγαλονήσου διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας· ἡ ἐπέκτασις ὅμως τοῦ Νεοχωρίου μεσημβρινῶς δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους, ἀλλ' εἰς προγενεστέρους, διότι οἰκοδομῇ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Νεοχωρίου φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «† ηκοδομηθη οὔτο]ς ο ὑκος † δια εξ] οδου † βαρδι λου] λουδι: 1789». ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐκκλησία Παντάνασσα φέρει ἐπὶ τῆς ἔξω τῆς αὐλῆς αὐτῆς θύρας ἐπιγραφὴν δυσανάγνωστον, ἐφ' ἧς ὅμως μετὰ κόπου ἀναγινώσκειται τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκευάσαντος Μανδούσου Πραουδάκη καὶ χρονολογία 16 Ἀπριλίου 1806· ἂν καὶ ἡ Παντάνασσα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Τουρνεφορτίου (Tournefort· ἔνθα ἀνωτέρω Τόμ. Α', σελ. 232)· ἡ δὲ θέσις, ἐν ἣ κείται, ὀνομάζεται ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς μητροπόλεως κώδικι *Βουναλάκι*· ἦν δὲ ἡ Παντάνασσα μετόχιον τῆς Μητροπόλεως Νάξου, παραχωρηθὲν τὴν 13 Αὐγούστου τοῦ 1782 μεθ' ὅλων τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐφ' ὄρου ζωῆς παρὰ τοῦ Παροναξίας Νεοφύτου Β' εἰς τὸν ἱερομόναχον Θεοφύλακτον Τουρλίον. Ὡστε τὸ Νεοχώριον καὶ πρὸ τῆς μεγάλης ἡμῶν Ἐπανάστασεως ἔσχεν ἔκτασιν ἀρκετήν. Ἡ αὔξησις τῶν κατοίκων τοῦ Νεοχωρίου καὶ ἡ μετὰ ταῦτα εὐημερία αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ λογισθῆ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὅλης νήσου· διότι οἱ νησιῶται διὰ τὴν ἐπαχθῆ καταστάσιν τουρκικὴν φορολογίαν, τῶν παλιμβόλων Ἐνετῶν τὰς ἀρπαγὰς, τῶν ποικίλων πειρατῶν τὰς δηρώσεις, καὶ τέλος εἰς ἐπίμετρον πάντων, τὰς καταδυναστεύσεις τῶν ἀρχόντων τῆς νήσου· *τραπῶν* προσονομαζομένων, περιήλθον εἰς παντελῆ κακοδαιμονίαν, ἧς ἔνεκα ἠλαττώθη ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου κατὰ πολὺ· ἐὰν δὲ δὲν συνεπύκνουν αὐτὸν ἐκάστοτε ὡς τὸν τῶν ἄλλων Κυκλάδων αἱ διαμαρτυρήσεις τῆς Κρήτης κατὰ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας, αἱ νῆσοι ἤθελον εἶναι ἔρημοι κατοίκων· εἰς Νεοχώριον ὅμως προσήρχοντο οἰκισταὶ ἐκ τῆς ἰδίας νήσου, ὀλίγιστοι δ' ἔξωθεν, ὅπως συνέβαινον καὶ συμβαίνουσιν εἰς ἀπάσας τὰς νήσους μεταποτίσεις πληθυσμῶν

καὶ ἐγκαταστάσεις. — Καὶ τὸ Νεοχώριον εἰς ἐνορίας διηρημένον, οὐδὲν τμήμα αὐτοῦ φέρει ἴδιον ὄνομα, ἐκτὸς τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν κειμένου καὶ καλουμένου *φάραγγα*.

B'

Προομιμαζόμενος τάνωτέρω περὶ τῆς πόλεως Νάξου καὶ τῶν τμημάτων αὐτῆς, ἰδίᾳ τοῦ Νεοχωρίου, ἐσκόπουν ἵνα εἰσαγάγω τὸν ἀναγνωστὴν εἰς τὴν κατωτέρω διήγησίν μου διαμάχης τινὸς τῶν Νεοχωριτῶν καὶ Καστριῶν. Τὰ τῆς διαμάχης ταύτης ἀνταλλαγέντα ἔγγραφα τῶν διαφερομένων εἰσι καταγεγραμμένα ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐν τῷ Κάστρῳ Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Θεοσκεπάστης· ὁ κώδιξ οὗτος διεσώθη ὑπὸ τοῦ κυρίου Ἀλεβίζου Οἰκονομίδου, εἰς οὗ τὴν εὐμένειαν ὀφείλω αὐτόν.

Πότε ἡ διαμάχη τῶν Καστριῶν καὶ Νεοχωριτῶν ἤρξατο εἶνε ἀγνωστον, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Νεοχωριτῆται, ὀλίγοι κατ'ἀρχὰς ὄντες καὶ ἀνίσχυροι, ἠδικοῦντο ὑπὸ τῶν Καστριῶν εἰς τὴν διανομὴν τῶν φόρων, οὓς αὐτοῖς κατέβαλον, ὅποταν ὅμως φαίνεται ἠσθάνθησαν ἐν αὐτοῖς ζῶντινα, ἠγέρθησαν ὑπερασπιζόμενοι τὰ δίκαια αὐτῶν κατὰ τῶν φαινομένων κυριάρχων αὐτῶν· γινώσκωμεν δ' ὅτι δι' ὑψηλῶν ὀρισμῶν, *μπουγιουρδιῶν καὶ χοτζετιῶν τοῦ καπουδὰρ πασᾶ*, συνεπειᾶ βεβαίως παραστάσεων τῶν Νεοχωριτῶν ἐκδοθέντων, προσδιωρίσθησαν οἱ χανέδες αὐτῶν (οἰκίαι ἀποτίνοσαι χαράτσιον), εἰς δέκα καὶ ἑννέα, ἀποτιόμενοι ὅμως εἰς τὴν κοινότητα Κάστρου, τὸ δ' ἐκδοθὲν περὶ τοῦ Νεοχωρίου σουλτανικὸν φερμάνιον ἀναγράφει τὰς συμφορὰς, ὡς οἱ Νεοχωριτῆται ὑφίσταντο ὑπαγόμενοι εἰς τὴν κοινότητα Κάστρου, ἂν καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπετιμήθησαν δι' ἔγγραφων ὑπὸ τῶν καπουδὰρ πασᾶδων καὶ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἔτι δ' ἀναγράφει ὅτι οἱ Καστρινοὶ ἐκ τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς δοσιμάτων ἐπεφόρτιζον τοὺς πτωχοὺς βαγιάδας Νεοχωρίτας, προξενοῦντες τούτου ἕνεκα ζημίας καὶ ἀδικίας αὐτοῖς· ἐξ αὐτοῦ δ' ἔτι μαθητόμενον ὅτι προξεδόθησαν ὑψηλοὶ ὀρισμοί, *μπουγουρδία καὶ χοτζετία τοῦ καπουδὰρ πασᾶ* ἵνα ἐν καιρῷ καταγραφῆς φόρων χωρισθῶσιν οἱ *μαχαλάδες*, καταγραφῶσι δὲ ἰδίᾳ οἱ Νεοχωριτῆται εἰς *χανέδες* δέκα καὶ ἑννέα, προστίθησι δ' ἔτι τὸ φερμάνιον, ὅτι οἱ Καστρινοὶ διὰ τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος τοῦ δοσιμάτος τῶν ζητουμένων ἀνθρώπων, βεβαίως ναυτῶν, ἀπαιτοῦντες μὲ βίαν τοιοῦτους ἀπὸ τοῦ Νεοχωρίτας, καὶ διὰ διαφόρων δ' ἄλλων ἀτοπημάτων, ἐπροξένουν αὐτοῖς μεγάλας ζημίας.

Ἀναγράφω ἤδη λεπτομερέστερον τὰ τῆς διαμάχης ταύτης ἐκ τῶν σωζομένων ἔγγραφων, ἰδίᾳ τοῦ προμνησθέντος κώδικος, εἰ καὶ ἄνευ συναφείας κατὰ τι μὴ διασωθέντων ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐκδοθέντων ἔγγραφων· ἐξ ἑτέρων δ' ἔγγραφων τῆς κοινότητος Κάστρου ἀναγράφω φορολογικὰ τινὰ εἰς τοὺς Νεοχωρίτας ἀναγόμενα· κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τῆς κοινότητος Κάστρου οἱ Νεοχωριτῆται ἀναγράφονται ὡς καταβαλόντες χρηματικὸν τι ποσόν, εἰς τινὰς λογαριασμοὺς τῆς κοινότητος ταύτης μετὰ τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας τοῦ 1695 καὶ 1697· οἱ Νεοχωριτῆται σημειοῦνται ὡς καταβαλόντες βεάλια καθαρὰ κατὰ τὸ κατάστιχον (καδέρνον αὐτῶν) 285 καὶ 90/00 τῷ 1695, βεάλια δὲ καθαρὰ κατὰ τὸ κατάστιχον αὐτῶν 393 καὶ 30/00 τῷ 1697, ἡ διαφορὰ δ' αὐτῆ δὲν εἶνε ἕνεκα τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα εὐτυχίας τῶν Νεοχωριτῶν, ἀλλὰ νομίζω εἶνε καταπιεστικὴ· ἐκ τοῦ προσηρητημένου δὲ λογαριασμοῦ μετὰ τοῦ ἀνωτέρω τῆς κοινότητος Κάστρου μετὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀναμιξῆ ὄντος τοῦ φόρου Κάστρου καὶ Νεοχωρίου, ἀδύνατον εἶνε νὰ ὀρισθῇ ὁ τῶν Νεοχωριτῶν. Μεγίστη δὲ ἐπικρατεῖ ἀνάμιξις τῶν ποσῶν τῶν φόρων εἰς τοὺς μετὰ τῆς κοινότητος Κάστρου καὶ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως λογαριασμοὺς, πολλῶν τοιούτων παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένων, δι' ὃ παρόρχομαι αὐτοῦς ἀνεξετάστως.

Ἐριζόντων δὲ τῶν Νεοχωριτῶν καὶ Καστριῶν περὶ τοῦ ἀναλογούντος αὐτοῖς φόρου, διέταξεν ὁ τότε *καπουδὰρ πασᾶς καὶ μακάμης Μεχμέτ πασᾶς*, ἕνεκα βεβαίως αἰτήσεως τῶν Νεοχωριτῶν, ἵνα οἱ διαφερόμενοι διορίσωσι διαιτητὰς (ἀλπίτρους, arbitro) τῷ 1769, διορίσθησαν δ' ἐκ μέρους τῶν Καστριῶν ὁ Ζαφύριος Μάτσας καὶ Δημήτριος Πάος, ἐκ μέρους δὲ τῶν Νεοχωριτῶν ὁ Οἰκονόμος Καμπάνης ἄπαντες Πάριοι, οἵτινες ἐξέδωκαν τὴν ἑαυτῶν ἀπόφασιν, ἣν μαθητόμενον ἐκ διαταγῆς τοῦ ἰδίου *καπουδὰρ πασᾶ*, καὶ *μακάμης Μεχμέτ πασᾶ*, ὃς διέταξε τοὺς Νεοχωρίτας τὸ ἐπιὸν ἔτος 1768 ἵνα συμμορφωθῶσι μὲ τὴν ἀπόφασιν τῶν διαιτητῶν, ἦτοι νὰ καταβάλωσι τὴν ἐκδικασθεῖσαν ἐνιαύσιον πληρωμὴν γροσίων ἑκατὸν εἴκοσι διὰ χαράτσιον καὶ τεκλίφιον (Κώδιξ Ἐκκλησίας Θεοσκεπάστης, φυλ. 70)· τὸ χαράτσιον ὅμως καὶ τὸ τεκλίφιον δὲν ἦσαν οἱ μόνοι καταβαλόμενοι ὑπὸ τῶν Νεοχωριτῶν φόροι· οἱ λοιποὶ φαίνεται ὑπελογίζοντο κατ' ἀναλογίαν ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται.

Κατὰ ἀναγραφὴν τινὰ τοῦ χαράτσιου τῆς νήσου τοῦ 1708 ἐπιγραφομένην «Ταχίρι νέο καμομένο εἰς τὰ 1708 Σεπτεμβρίου 20 ἀπὸ

τὸν Ἡσοῦφ ἀγὰ τὸν ταχριτζι ὁποῦ ἔστειλεν ἡ βασιλία καὶ μᾶς ἔκοψεν πεντακοσίους ἔντεκα χανέδες καὶ ἐπομίναμεν ὅλο τὸ νισὶ εὔτα· κόσι ὀγδοίντα τρεῖς χανέδες 783». Ταύτης ὑπάρχει ἀντίγραφον καὶ ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης ἐπιγραφόμενον «εἰς δόξαν χριστοῦ ἀμὴν 1708 σεπτεμβρίου 20, τὸ τευτέρι χανέδων ἀξίας ἔβαλεν ὁ Ἰσοῦφ ἀγὰς, ταχριτζῆς κάθε μέρος ἐστάθη καὶ ἐδιορίσθη» (Κώδιξ Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης φυλ. 64—70)· εἰς τὴν μείωσιν ὁμῶς ταύτην οὐδὲως οἱ Νεοχωρίται ὠφελήθησαν, διότι ἀναγράφονται μὲ δέκα καὶ ἑννέα χανέδες ὡς καὶ πρότερον, ἐν τῷ ἀντιγράφῳ μάλιστα τοῦ Κώδικος τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης ἀκριβεστέρῳ τοῦ ἐτέρου ὄντι ἐν φύλλῳ ἑβδομηκοστῷ σημειοῦται «ὀνόματα ἐννεμήτα ἑνέα (Καστριῶν) μετὰ τῶν νεοχωρήτων τὰ χαράτζια τους εἶναι ρλ. (ρεάλια) 346. λ. 60» ἀμέσως δὲ κατωτέρω «Νεοχωρίου χώρησις ἀπὸ Κάστρον, ὀνόματα δέκα ἑννέα (νεοχωριτῶν) τὸ χαράτζι τους εἶναι ρλ. [ρεάλια] 66. λ. 60» σημειοῦται δὲ κατωτέρω καὶ τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην οἰκίαν «γίνετε τὸ χαράτζι πρὸς τριάμισι γρόσια ὁ χανές», κατωτέρω δὲ σημειοῦται ἡ ἀναλογία εἰς τοὺς λοιποὺς φόρους «εἰς τὰ δέκα σὰν δώσουν οἱ καστριανοὶ ρλ. 100 τὸ νεοχωριτὸν τοῦ ἐγγίξει ρλ. 10, αὐτὸς εἶναι ὁ λογαριασμὸς εἰς ὄλην τὴν Ἀξίαν». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν Νεοχωριτῶν παρέμειναν ἀποτίνοντες τοὺς φόρους αὐτῶν εἰς τὸ Κάστρον, ἐλάχιστοι δ' ἀπεσπάρθησαν αὐτοῦ, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τῆς ποσότητος τῶν χανέδων.

Καὶ εἰς νεωτέραν ἀναγραφὴν φόρων τῆς νήσου «Τὸ ταχίρι τοῦ νησιοῦ Ἀξίας Κάστρου Μπούργου καὶ ὀλονῶν τῶν χωριῶν» ἐκδοθὲν τῷ 1727, καὶ ὄν μεταγεγραμμένον ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης, ἐπιγράφεται «ταχίρι σηκομένον ἀπὸ τὴν πλάκα τὴν βασιλικὴν τοῦ πλῆ (σῦτω) ἐφέντη περιέχοντας κάθε μέρος, καὶ χωρία τὸ τι σοῦμα ἔχουν εἰς κάθε μέρος τῆς Ἀξίας» (Κώδ. Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης, φυλ. 33-35). Καθ' ἕτερον ἀντίγραφον ἐν τῷ ἰδίῳ κώδικι· «Ἐν ἔτει 1727: μαίου ἰ'. Κατάστιχον τῆς Ναξίας ὅλου τοῦ νησιοῦ μὲ χωρία ὅλα· καθὼς εὐρίσκεται εἰς τὸ βασιλικὸν τευτέρι, τὸ ὁποῖον φανερώνει τοὺς χανέδες, καὶ μούλκια τοῦ κάθε μέρος, καθὼς φανερώνει κάτωθεν» (Κώδιξ Ἀνατολ. Ἐκκλ. Θεοσκέπαστης φυλ. 107—109) καὶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν ταύτην οἱ Νεοχωρίται μὲ δέκα καὶ ἑννέα χανέδες ἀναγράφονται· εἰς τὸν ἴδιον κώδικα ὑπάρχει ἀναγραφὴ τῶν κεσιμιῶν (ἀποκοπῶν) τῶν κτημάτων τῆς Ναξοῦ τοῦ 1719 Μαρτίου 20. Κάστρου ὁμῶς καὶ Μπούργου ἀναμιξ ὄντων, δὲν δύναμαι νὰ

ὑπολογίσω τὰ τῶν Νεοχωριτῶν (Κώδιξ Ἐκκλ. Θεοσκέπαστης φυλ. 26—9).

Τῷ 1770 κατ' Αὐγουστον ἐχολώθησαν οἱ Νεοχωρίται κατὰ τῶν Καστριῶν, συνταξάντων ἑγγραφον συμφωνητικὸν πλαστὸν ἀσύμφορον τοῖς Νεοχωρίταις, οὐτινος ὁμῶς τὸ κείμενον ἀγνοοῦμεν, συνεπῶς οἱ Νεοχωρίται ἀναφερθέντες τῷ καπετὰν πασᾶ ἠκύρωσαν τὰ ἐν αὐτῷ· οἱ Καστρινοὶ ὁμῶς δὲν ἐσυνετίσθησαν ἐκ τούτου, διότι καὶ ἕτεροι συντάξαν πλαστὸν ἑγγραφον κατὰ τὰς διαθέσεις αὐτῶν ἀνευ τῆς τῶν Νεοχωριτῶν θελήσεως, ὃ προητοιμαζον πρὸς ἐπικύρωσιν παρὰ τῷ καπετὰν πασᾶ, ἔνεκα τούτου οἱ Νεοχωρίται προητοιμάσθησαν ἵνα σωρευθῶσι ἅπαντες εἰς Τριὸν (ὄρμητήριο ἐν Πάρῳ ἔνθα προσῶρμει ὁ Τουρκικὸς στόλος), τῶν Καστριῶν Λατίνων κατὰ τοῦ πλαστοῦ γράμματος, τούτου ἔνεκα οἱ Καστρινοὶ ἐφοβήθησαν, διὸ μετὰ τοῦ τότε Μητροπολίτου Παροναξίας Ἀνθίμου συνενοηθέντες συνεβλήθησαν ὡς ἑξῆς· ἐκ μέρους μὲν τῶν Νεοχωριτῶν ὁ Ἀνθίμος, ἐκ δὲ τῶν Καστριῶν ὁ συμβολαιογράφος Φίλιππος Σουμαρίπας, ἵνα μὴ οἱ Νεοχωρίται κάμωσιν ἀγωγὴν καὶ ἀναφορὰν κατὰ τῶν Καστριῶν διὰ τὸ ἀνωτέρω πλαστὸν γράμμα, ἀποδώσωσι δ' αὐτοὶ τὰ δίκαια τοῖς Νεοχωρίταις ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, γενομένων συμβιβασμῶν (κουμπαρτίδων (compartire) διὰ τὰ ἄσπρα (χρήματα) τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ τὰ τοῦ Κάστρου, δηλαδὴ τὰ ἀναλογοῦντα διὰ φόρον εἰς ἕκαστον κτῆμα, συνεφώνησαν δὲ ταῦτα ἐπιζημίᾳ τοῦ ἀθετήσαντος ἐκ τῶν δύο μερίδων γροσίων πεντακοσίων, οὕτω δὲ οἱ Νεοχωρίται ἠσύχασαν παραιτηθέντες τῆς εἰς Τριὸν προσειάς αὐτῶν (Κώδ. Ἐκκλ. Θεοσκέπ. φυλ. 91).

Ἐν τινι τῶν παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένων ἐγγράφων τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ τοῦ Νεοχωρίου, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σημείωσις περὶ τῶν καταβληθέντων φόρων τῶν Νεοχωριτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην «ὅτι μὲ χαράτζια, καὶ τῆς γῆς (φόρος) εἶναι ρ(εάλια) 501, εἰς τὴν νέαν βοήθειαν εἶναι εἰς τὸ μέρος μᾶς ρ. 20, εἰς τὸ κουμέρκι μᾶς ἐγγίξει νὰ λάβωμεν ἀπὸ τοὺς Καστρινοὺς ρ. 52» ἐκ τούτων ὑποτίθημι ὅτι κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ὅπερ εἶναι πιθανῶς τῷ 1798, διότι αὐτὸ φέρει τὸ ἑγγραφον ἐφ' οὗ ἡ σημείωσις, δι' ἄλλης χειρὸς ὁμῶς, κατέβαλον οἱ Νεοχωρίται χαράτζιον καὶ δεκάτην ρεάλια 501, καὶ 20 ἕτερα νέαν βοήθειαν· ἐκ τῆς σημειώσεως δὲ ταύτης μαθηθῶμεν ὅτι καὶ οἱ Νεοχωρίται ἐλάβανον τὸ προσήκον αὐτοῖς μέρος ἐκ τοῦ παραχωρουμένου εἰς τὰς κοινότητας τελωνείου, ἀνήκον δ' αὐτοῖς ἐκ τούτων ρεάλια 52.

Ἐπὶ τῆς Ρωσικῆς κατοχῆς τῶν νήσων (1770—1774), στερούμεθα εἰδήσεων περὶ τῆς διαμάχης ταύτης τῶν δύο κοινῶν φαίνεται ὅμως ὅτι ἐγένετό τι ὑπὲρ τῶν Νεοχωριτῶν, διότι κατὰ τὸ 1773 Μαρτίου 21 εὗρισκω κατεστρωμένον τὸ κτηματολόγιον τῶν Νεοχωριτῶν, πρότερον μὴ ὑπάρχοντος τοιοῦτου. «Ἐν ἔτει 1773 Μαρτίου 31. Τὰ ἄσπρα τῶν ὑποστατικῶν ὁποῦ ἔχουν νὰ πληρῶνουν εἰς τὸ νέον χωρίον ὁποῦ τὰ λαβαίνουν ἀπὸ τὸ κάστρον μὲ τὸ βάρος των, καὶ τὰ πληρῶνουν τὸν κάθε χρόνον, κατὰ τὴν κοπαρτίδα ὁποῦ ἤθελε πέσει εἰς τὸ Κάστρον, ὀνομάζοντες τὰ ὑποστατικὰ ἕνα πρὸς ἕνα ὡς κάτωθεν εἰς τὴν παρούσαν μάννα φαίνεται» (Κώδιξ Ἐκκλ. Θεοσκέπαστης φυλ. 71—87). Ὑποτίθηναι ὅτι τοῦτο ἦν τὸ πρῶτον κτηματολόγιον (μάννα) τῶν Νεοχωριτῶν, ἀρχαιότερον μὴ σφζομένου, οὐδὲ λόγου περὶ τοιοῦτου τινὸς οὐδαμοῦ γινομένου. Τὸ ἴδιον ἔτος κατὰ Μάρτιον συνετάχθη πρᾶξις μεταξὺ τῶν διαφορομένων ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Φιλίππου Σουμαρίπα δι' ἧς ἀπεφάσιζον, ὅτι κατὰ λεπτομέρειαν ἀναγεγραμμένην εἰς τὸ κτηματολόγιον τῶν Νεοχωριτῶν διὰ τὰ ἄσπρα (χρήματα), ἅτινα ἀνεβιδάζοντο εἰς γρόσια δύο χιλιάδας καὶ πεντακόσια ἀνήκοντα εἰς βάρος τοῦ Νεοχωρίου, ὑπισχνούντο τὰ μέρη νὰ κάμωσι συμβιβασμὸν τὸν καθέκαστον χρόνον, νὰ πληρῶσῃ δὲ ταῦτα καθ' οὗ ἤθελε πέσει τὸ ἄσπρον, ὅσα δ' ἄσπρα ἤθελον φανερωθῆ μέχρι τῆς παρούσης πρᾶξεως αὐτῶν ἀνήκοντα τοῖς Νεοχωριταῖς, μὴ καταγεγραμμένα ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὸ κτηματολόγιον τοῦ Νεοχωρίου, νὰ πληρῶσουν ταῦτα οἱ Καστρινοί, πᾶσα δ' ἄλλη καταγραφή κτημάτων τῶν Νεοχωριτῶν εὐρεθεῖσα πρὸ τοῦ μνημονευθέντος κτηματολογίου νὰ εἶναι ἄκυρος, τὸ δ' ἀνωτέρω κτηματολόγιον νὰ ἔχῃ κύρος τε καὶ ἰσχύν, ὑπογράφεται δ' ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπὸ τῶν προκρίτων τοῦ Κάστρου καὶ Νεοχωρίου. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν εἶναι μεταγεγραμμένη ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης, σημειοὶ δ' ὁ μεταγράφας αὐτὴν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τάδε. «Λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶχαμεν (οἱ Νεοχωριταῖ) καὶ ἄλλα ἄσπρα καὶ τὰ βαστοῦν (οἱ Καστρινοί), μάλιστα καὶ ἀπὸ ἐτούτην (τὴν μάνναν) ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὸ χέρι μας κρατοῦν περισσά, ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν θέλομεν πληρῶσαι πράγματα ἐδικὰ τους μοναχικά τους εἰς τὸ μέρος τους ἕως ὁποῦ νὰ πληρῶσουν τὰ ἰδικὰ μας εἰς τὸ μέρος μας, ἢ νὰ κάμωμεν καταλλαγὴν» ἡ σημείωσις αὕτη κάπως ἐξηγεῖ τὴν ἀνωτέρω δυσνόητον πρᾶξιν τῶν διαφορομένων.

Τὸ Νεοχώριον καὶ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τὸ Κάστρον κατέβαλλε πρὸς συντήρησιν τῆς ἐν Νάξῳ Ἑλληνικῆς σχολῆς τοῦ ἁγίου

Γεωργίου, πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τῶν Μύλων κειμένης, πεντήκοντα γρόσια κατ' ἔτος, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῶν Νεοχωριτῶν· οἱ Νεοχωριταῖ ὅμως συγκαταθέντες εἰς τὴν καταβολὴν ταύτην δὲν ἐπλήρωνον τακτικῶς, δι' ὃ τὸ 1790 τὴν 11 Φεβρουαρίου ἐπετιμήθησαν, βεβαίως κατ' αἴτησιν τῶν Μπουργιανῶν, ἀπὸ τὸν τότε διερμηνέα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου Κωστάκη Χαντζερῆν, ὅτι εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν, κατέβαλον μόνον γρόσια εἴκοσι καὶ πέντε, δι' ὃ ἐγγράφως διατάσσει αὐτοὺς ν' ἀποτίσωσι τὰ ὀφειλόμενα, ἐξακολουθῶσι δ' ἀποτινόντες τακτικῶς τὰ πενήκοντα γρόσια κατ' ἔτος, ὑποσημειῶν αὐτοῖς «ἂν δὲ οἱ Νεοχωριταῖ φρονούντες τὸν ἀφανισμόν τοῦ κοινου σχολείου συστημένου διὰ τὸ καλὸν ὄλης αὐτῆς τῆς νήσου, ἰσχυρογνωμονοῦν καὶ δὲν θελήσουν νὰ πληρῶσουν τὰ ὅσα ἀνωτέρω δικαίως ἀπεφασίσαμεν, ἀμέσως ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιλογίας νὰ ἀποβάλλωνται οἱ τοῦ χωρίου των ὅλοι μαθηταῖ» φαίνεται δ' ὅτι φιλοτιμηθέντες ἐξ ἑνός, φοβηθέντες δ' ἐξ ἄλλου, ἐξηκολούθησαν καταβάλλοντες τᾶνωτέρω ποσόν, μηδὲως μετὰ ταῦτα γενομένου λόγου περὶ τούτου, μάλιστα δ' ἐν ταῖς ἔπειτα χρόνις ἠύξησαν εἰς ἐβδομήκοντα γρόσια τὴν ἐπιχορηγήσιν αὐτῶν πρὸς τὴν σχολὴν τῷ 1816 διὰ πρᾶξεως αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ πρωτονοταρίου τῆς χώρας Ναξίας (15 Ὀκτωβρίου). Τᾶνωτέρω δύο ἔγγραφα ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ Ἑλληνικῆς σχολῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου διατριβῆ μου (ἐν Παρρασσῶ τῷ μ. Γ', σελ. 84 - 88).

Ἐξεδόθη δὲ τὸ τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτῶν Σουλτανικὸν φερμάνιον, φέρον ἔτος μὲν Ἐγείρας 1203, χριστιανικὸν δὲ 1789· οὕτω δὲ κατέπαυσεν ἡ διαμάχη αὕτη τῶν δύο κοινῶν. Τὸ φερμάνιον μεταγεγραμμένον καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης (φυλ. 63-64), παρατίθημι ἐν τέλει μεταγράφας ἐξ αὐτοῦ· εἰ καὶ ἐξεδόθη τὸ φερμάνιον αὐτὸ τῷ 1789, στερούμεθα ὅμως εἰδήσεων τῶν διαφορομένων μέχρι τοῦ 1797 Ὀκτωβρίου 20, καθ' ὃ ἔτος ἀπαντῶ ἐκλογὴν ἐπιτρόπου τῶν Νεοχωριτῶν τὸν ἱερέα Μελισσοργόν, ὃν οἱ Καστρινοὶ ἀντεποιούντο ὡς ἴδιον χανέν· κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μανθάνομεν ὅτι γενομένων λογαριασμῶν κοινῶν, συνεπέα ἀναμφιβόλως τοῦ προεκδοθέντος φερμανίου τῶν διαφορομένων πρὸς ἐξόφλησιν ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1797, τὸ Νεοχώριον ἐπεφορτίσθη μὲ χρέος γρόσια 1700, οἱ Καστρινοὶ ὅμως ἐχάριζον εἰς τοὺς πένητας τῶν Νεοχωριτῶν γρόσια 200, ὥστε ἐπεφορτίζοντο μόνον μὲ γρόσια 1500, τοῦτο δ' ἐγένετο αὐτοῖς ἕνα εὐχάριστως ἀποτίνωσι τοὺς φόρους αὐτῶν ὡς διαλαμβάνει τὸ παλαιὸν καβούλι (συμφωνία)· μὴ συγκατεθέντες δ' εἰς

τὴν μετ' εὐχαριστήσεως ἀπότισιν τῶν φόρων, ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν πληρωμὴν καὶ τῶν δωρουμένων αὐτοῖς 200 γροσίων (Κῶδιξ Ἐκκλ. Θεοσκέπ. φυλ. 91). Φαίνεται δ' ὅτι εἰ καὶ ἐξεδόθη τὸ σουλτανικὸν φερμάνιον, γενομένων δ' ὡς ἀνωτέρω εἴρηται καὶ τινῶν αὐτῶν λογαριασμῶν, δὲν διωρθώθησαν τὰ τῶν Νεοχωριτῶν πράγματα, διότι μετὰ τὸ φερμάνιον αὐτὸ ἐκδοθὲν τῷ 1789, μετὰ δέκα ἔτη τῆ 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 1799, κατὰ νεωτέρας παραστάσεις τῶν Νεοχωριτῶν, ἔγραψε τοῖς διαφορομένοις ὁ τότε διερχόμενος τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου Ἰωάννης Καρατζᾶς ἵνα διορίσωσιν ἀνὰ δύο ξένους τιμίους προεστούς, ἵνα θεωρήσωσι τὴν διαφορὰν αὐτῶν καὶ διαχωρισθῶσι τὰ κοινὰ πρὸς ἡσυχίαν ἀμφοτέρων· προστίθησι δ' ὅτι εἰς ὃ μέρος τὸ Νεοχώριον προκατέβαλλε τοὺς φόρους αὐτοῦ ἐκεῖ πάλιν κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦ τόπου νὰ καταβάλλῃ αὐτοῦς (Κῶδιξ Ἐκκλ. Θεοσκέπ. φυλ. 31). Τὰ τῶν νέων διαιτητῶν τυγχάνουσι ἀγνωστα, οὐδενὸς διασωθέντος περὶ τούτου ἔγγραφου· φαίνεται ὅτι διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ, Σεπτεμβρίου τοῦ 1799, συνετελέσθη ἡ πρό χρόνων ποθουμένη τῶν Νεοχωριτῶν ἔφεσις τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀδικουήντος καὶ ζημιουήντος αὐτοῦς ποικιλοτρόπως Καστρινούς, διότι ἔκτοτε οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ πιθανῶς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Καρατζᾶ ἠκολούθησε διαταγὴ τοῦ τότε καπετᾶν πασᾶ μὴ σαζομένη, διότι μετὰ μικρὸν χρόνον οἰκειὰ θελήσει τὸ Νεοχώριον προσητηθῆναι εἰς τὴν κοινότητα Μπούργου ὡς ῥηθήσεται κατωτέρω (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1801).

Γ'

Καθ' ἣν ἐποχὴν συνετάχθη τὸ κτηματολόγιον τῶν Νεοχωριτῶν τῷ 1773 ἀναγράφονται ἐν αὐτῷ οἰκογένειαι 179· ἀνὰ πέντε δὲ ἄτομα ὑπολογιζομένης ἐκάστης, ἀνέρχονται οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ Νεοχωρίῳ εἰς 895, ἐκτὸς βεβαίως ἐκείνων οἵτινες παρέμειναν καταγεγραμμένοι εἰς τὸ κτηματολόγιον τοῦ Κάστρου· κατὰ δὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐνοριῶν, αἵτινες εἰσὶ μεταγεγραμμένοι ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς Μητροπόλεως Παροναξίας Κῶδικι ἐπὶ Νεοφύτου τοῦ Β' μετὰ τὸ ἔτος ὅμως 1806, διότι καὶ ἡ Παντάνασσα τότε οἰκοδομηθεῖσα περιλαμβάνεται, εἰσὶ αἱ ἐνορίαι τέσσαρες, ἡ τῆς ἀγίας Κυριακῆς ἔχουσα ἐνορίτας ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, ἡ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς ἔχουσα εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἡ τῆς Παντανάσσης (ἐορταζούσης τὴν 21 Νοεμβρίου) ἔχουσα τριάκοντα καὶ ἓνα, καὶ ἡ τῆς ἀγίας Θεοδοσίας ἔχουσα εἴ-

κοσι καὶ ἓνα· ἀριθμούμενοι δ' οὗτοι φέρουσι τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἕξ, αἵτινες ὡς τόσαι οἰκογένειαι ὑπολαμβάνονται ἀνὰ πέντε ἄτομα ἐκάστη φέρουσι τὸν ἀριθμὸν 880 παραπλήσιον τοῦ τοῦ κτηματολογίου. Ἀναγραφὴ δὲ τῶν ἐνοριῶν τοῦ τε Μπούργου καὶ τοῦ Νεοχωρίου ἀπόκειται καὶ ἐν τῷ Κῶδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης (φυλ. 116—127)· ἀπέτινον δὲ οἱ Νεοχωρίται κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ κτηματολογίου φόρον στρεμματικὸν ἄσπρα πέντε ἡμισυ περίπου χιλιάδας, ὅπερ δείκνυσι τὴν πενίαν αὐτῶν κατὰ τοὺς τότε χρόνους.

Τῷ 1801 τὴν 15 Ἰουλίου τὸ Νεοχώριον προσητηθῆναι οἰκιοθελῶς εἰς τὴν κοινότητα Μπούργου διὰ πράξεως τῶν προκρίτων πολιτῶν τῶν δύο μερῶν, φερούσης ἑκατὸν δέκα καὶ τέσσαρας ὑπογραφάς· ἀπόκειται δὲ αὕτη ἐν πρωτοτύπῳ παρ' ἐμοί, εἶναι δὲ μεταγεγραμμένη καὶ ἐν τῷ Κῶδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης (φυλ. 52-54), συνεφώνησαν δ' ὡς ἐξῆς τὰ δύο μέρη, ἐπὶ καταβολῇ δύο χιλιάδων γροσίων τῷ ἀθετήσονται τοὺς συμπεφωνημένους ἔρους, ἔτι δὲ τὰ δύο μέρη νὰ προσαγορεύονται διὰ κοινῆς ὀνόματος «Κοινὸν τῶν Ῥωμαίων τῆς χώρας Νάξου», οἱ Νεοχωρίται νὰ προσκαλῶνται εἰς ἀπάσας τὰς συναξεῖς τῆς κοινότητος ἔχοντες λόγον ἐρωταποκρίσεως, ἐν καιρῷ δὲ καταγραφῆς τῶν δοσιμάτων οἱ Νεοχωρίται νὰ ἐκλέγῃσι δύο εἰδήμονας ἄνδρας πρὸς ἀκριβῆ κατατάξιν ἐκάστου πολίτου, νὰ παρίστανται δὲ καὶ εἰς τοὺς κοινούς λογαριασμούς. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο κατωτέρω παρατίθημι.

Τῷ 1800 γινώσκωμεν ἀκριβῶς τοὺς φόρους οὓς κατέβαλλον οἱ Νεοχωρίται τῇ Τουρκίᾳ, ἐξ ἀποδείξεως παραλαβῆς τῶν χρημάτων αὐτῶν τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου ἀπὸ τὸν Ἱερώνυμον Βαρότσην ἐπίτροπον Κάστρου· ἀνέρχεται δ' ἡ πληρωθεῖσα ποσότης εἰς γρόσια 969, ἀκριβῶς δὲ γινώσκωμεν τοὺς φόρους οὓς κατέβαλλον τὰ ἔτη 1812 καὶ 1813 ἐκ λογαριασμοῦ τινος, «λογαριασμοῦ Νεοχωρίου καὶ Κάστρου τοῦ 1812 καὶ 1813 ἔτος», ἐπιβεβαιουμένου ὑπὸ τῶν τριῶν συντύχων τοῦ Κάστρου καὶ τριῶν λογαριαστῶν, ἀνέρχονται δ' οἱ καταβληθέντες φόροι ὑπὸ τῶν Νεοχωριτῶν κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη εἰς γρόσια 2277 καὶ ἄσπρα 19, ἀναλογοῦσι δὲ δι' ἕκαστον ἔτος γρόσια 1138 καὶ ἄσπρα 79, περιλαμβανομένων καὶ 80 γροσίων εἰς τὰ δύο ταῦτα ἔτη ὡς μεριδιὸν ἀνήκον αὐτοῖς δι' ἕξοδα τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς Ἀττάλειαν, περὶ ἧς οὐδὲν εἰσέτι εἶναι γνωστὸν· ἐν τῷ ἰδίῳ λογαριασμῷ σημειοῦνται καὶ τὰ καταβληθέντα κατὰ τὸ 1814, συμποσοῦνται δὲ ταῦτα εἰς γρόσια 579 καὶ ἄσπρα 32· ὑποτίθημι ὅμως ὅτι τὸ ποσὸν αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ ὅλη φορολογία αὐτῶν, ἀλλὰ μέρος, διὰ τὴν μικρό-

τητα αὐτῆς ἀναλόγως τῆς καταβληθείσης κατὰ τὰ προγενέστερα ἔτη 1812 καὶ 1813.

Ἐἶχον δ' οἱ Νεοχωρίται καὶ ἰδίαν σφραγίδα, ἣν μόνον εἰς ἓν ἔγγραφον ἀπήντησα αὐτὴν δημοσιευθὲν ἐν τῷ *Παρνασσῷ* (Τόμ. Γ', σελ. 87) φέρουσαν εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ περίξ τὰ ἐξῆς «† σφραγὶς Ναξίας 1808 μέρος Νεοχωρίου». Τῷ 1817 ἀπαντῶ ἐκλογὴν ἐπιτρόπων τὸν Θεόδωρον Ἀναπλιώτην καὶ Ἐμμανουὴλ Γκίλην «... εἰς τὸ νὰ σινάζουν τῷ ἐμῆρῃ τῷ βασιλικῷ καὶ νὰ παραστέκονται εἰς ὅλες ταῖς ὑποθέσεις αὐθεντικές, καὶ κινές καὶ νὰ σινάζουν με προθυμία τῷ τευτέρῃ τως χορῆς νὰ ἀφίνουν βέστια. . .» ἐπὶ μισθῷ τοῖς δύο τούτοις ἐπιτρόποις γροσίων 150 τὸ ἔτος.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν Ἐπανάστασιν φοβηθέντες οἱ Νεοχωρίται, ἐκτεθειμένοι ὄντες τοῦ μέρους αὐτῶν, ἐζήτησαν πιθανῶς δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν τὴν προστασίαν τῶν Καστρινῶν, προστατευομένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Συνεπεία δὲ φαίνεται τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν ταύτης, ὃ τότε γάλλος προξενικός πράκτωρ Βαρὼν Λαστικὸς δὲ Βιγουροῦ ἐν Νάξῳ, ἐβεβαίωσε τῷ γενικῷ προξένῳ τῆς Γαλλίας ἐν Σμύρῃ Πέτρῳ Στεφάνῳ Δαυὶδ ὅτι οἱ Νεοχωρίται οἱ ἀποτελοῦντες μέρος τῆς κοινότητος Κάστρου δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ὅπως καὶ αὐτοί, ὡς μὴ ὄντες Ἕλληνες βεβαίως, δι' ὃ ὁ πρόξενος Δαυὶδ διὰ διπλώματος αὐτοῦ ἀνέθηκε τῷ προξενικῷ πράκτορι Νάξου εἰρημένῳ Λαστικὸν τὴν 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1823 τὴν προστασίαν τῶν Νεοχωριτῶν. (Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶδον ἐν Νάξῳ παρὰ τῷ κυρίῳ Γασπάρ δὲ Λαστικὸν πράκτορι προξενικῷ τῆς Γαλλίας), ἐνεκα δὲ τῆς προστασίας ταύτης ἦν ἐλάμβανον οἱ Νεοχωρίται ἀπὸ τοῦ Καστρινοῦ ἐναντίους ὄντας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, οἱ Μπουργιανοὶ παρεμπιπτούσης περιστάσεως ὑβριστικῶς ἐκάλουν τοὺς Νεοχωρίτας *Φραγκοκερατάδες*. ἤκμασε δὲ τὸ Νεοχώριον καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν Ἐπανάστασιν ἐν πληθυσμῷ, εὐημερίᾳ καὶ πλούτῳ πολῷ, ὡς τινες τῶν ἐπιγενομένων ἐνθυμοῦνται.

Τὸ Νεοχώριον νῦν εἶναι τὸ ὀλιγώτερον κατοικημένον μέρος τῆς πόλεως Νάξου πλήρες ἐρειπίων, ἐρημοῦται δὲ καθ' ἑκάστην ἀραιουμένου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ· περιλαμβάνει δὲ σήμερον μόνον δύο ἐνορίας, τὴν τῆς ἁγίας Κυριακῆς καὶ τὴν τῆς Παντανάσσης· ἡ σημερινὴ αὐτοῦ κατάστασις αἰσθησὶν ποιεῖ εἰς τοὺς ἐνθυμουμένους ἐπιζῶντας τὴν ἀνθηρὰν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ εὐημερίαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, σήμερον δὲ ἀπαντᾷ τις ἐν αὐτῷ σωροὺς ἐρειπίων μόνον καὶ πενίαν.

Τὰ παρατιθέμενα τρία ἔγγραφα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀναγόμενα, παρατίθημι ἀπαρραλλάκτως κατὰ τὰ ὑπάρχοντα κείμενα αὐτῶν ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης, ἐκτὸς τοῦ τελευταίου ἔγγραφου μεταγεγραμμένου ὄντος ἐκ τοῦ πρωτοτύπου. Τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον εἶναι ἐν πολλοῖς ἡμαρτημένον μάλιστα καὶ λέξεις ἀπαντῶνται ἐν αὐτῷ ἀκατάληπτοι· περὶ τούτου σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὴν ὄλην ἱστορίαν τῆς Νάξου, λόγον ποιήσομαι ἄλλοτε.

Διεσώζοντο δὲ περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν Νεοχωριτῶν καὶ Καστρινῶν γράμματα καὶ διπλώματα σημειούμενα ἐν ἀποδείξει τοῦ συμβολαιογράφου Κόκκου ὅτι ἐλήφθησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δημητρίου Κόκκου, τὴν 1 Αὐγούστου τοῦ 1801· τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι μεταγεγραμμένον καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσκέπαστης (φυλ. 70) σημειοῦνται δὲ ὡς κατατεθέντα ἔγγραφα. Ἡ μάσσα εἶναι γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ συμβολαιογράφου Φιλίππου Σουμαρίπα, τὸ φερμάνιον μὲ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ, τὸ μπουγιουρδὴ τοῦ Καϊρακάμη Μειμέτ πασᾶ, δύο ἕτερα μπουγιουρδία τὸ ἐν τοῦ Σουλεϊμᾶν πασᾶ, μία διαταγὴ τοῦ ἐκλαμπροτάτου πεῖζαδὲ Ἰωάννου Καρατζᾶ, καὶ ἐν γράμμα συμφωνητικῶν τοῦ Μητροπολίτου Ἀνθίμου μετὰ τοῦ συμβολαιογράφου Κάστρου Φιλίππου Σουμαρίπα, «... τὰ ὅποια ὅλα εἶναι ἐναντία κατὰ τῶν Λατίνων ὅπου νὰ μὴ ἀνακατώνωνται αὐτοὶ μαζῇ μὲ τὸ νεοχώριον, ἀλλὰ νὰ πληρῶνουν τὸ ἐμῆρῃ ξέχωρα. . .» ἐκ τούτων δὲ διεσώθησαν δύο μόνον μπουγιουρδία, τὸ ἐν τοῦ Σουλεϊμᾶν πασᾶ καὶ τὸ ἕτερον ἀγνώστου τινός, τὰ λοιπὰ διεσώθησαν ἐν ἀντιγράφοις μεταγραφέντα ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἐκκλ. Θεοσκέπαστης, ἐν ἑκάστῳ δὲ γίνεται ἡ οἰκεία παραπομπή.

«† Τίμιοι προεστῶτες, καὶ ἐπίτροποι Κάστρου, καὶ Νεοχωρίου, ἡμετέροι προσφιλέστατοι, ὑγιαίνοντες εἴητε ἐν εὐημερίᾳ· ἐμφανισθείσης ἡμῖν τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν διαφορᾶς, γράφοντες ἤδη προστάζομεν ὑμᾶς ἀμφοτέρα τὰ μέρη. Ἴνα ἐκλέξητε ἀνὰ δύο τίμιους ξένους προεστῶτας εἰς ἐνθεώρησιν τῆς ἀναμεταξὺ σας ταύτης διαφορᾶς, καὶ εἰς ἐξακριβῶσιν τοῦ λογαριασμοῦ σας· καὶ ὅστις ἀναφανῆ χρεώστης, παραχρῆμα νὰ ἀποπληρώσῃ τὸ χρέος του ἀπροφασίστως, καὶ ἔπειτα πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ εὐχαρίστησιν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν νὰ διαχωρισθῶσι τὰ κοινὰ σας, ἀφ' οὗ ἐκ τῆς μάσας παραλάβῃ ἕκαστον τὰ ἀναλογοῦντα αὐτῷ ἄσπρα· προσδιορίζομεν δὲ καὶ τοῦτο συντούτοις, ὅτι ὅπου ἀπαρχῆς ἕκαστος ἐπλήρωνε τὰ χαράτζιά του ἐκείσε πάλιν νὰ πληρῶνωνται κατὰ τὸ δίκαιον, καὶ κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, διὰ

νά μὴν παρακολουθῆ πρὸς ἕκαστον τὸ μέρος ἔλλειψις εἰς τὸ κατὰ-
στιχον καὶ ζῆμια· καὶ οὕτω ποιήσαντες ὑγιαίνετε· 1799. Σεπτεμ-
βρίου ἑ. ἀπὸ Χίου.

τῆς τιμιότητός σας ὄλος,
Γιάγκος Καρατζᾶς.

ὁ γραμματικός του Μαρδίνου.»

«Πρόκριτε τῶν ναϊπιδων τῆς κρίσεως, ναίπη τῆς νήσου Ἀξίας, ἀ-
ξηνηθείη σου ἡ μάθησις· φθάνοντος τοῦ ὑψηλοῦ ὀρισμοῦ γνωστὸν ἔστω
σοι, ὅτι ὁ ναίπη τῆς νήσου Ἀξίας στέλλωντας ἀρτζι εἰς τὸ ὑψηλὸν
μου ρικχάπι, ἐφάνέρωσεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ γενῆ μαχαλὲ τοῦ ὄν-
τος πλησίον τοῦ ἔξωθεν μέρους τοῦ κάστρου τῆς ῥηθείσης νήσου, πα-
ραστάντες εἰς τὴν κρίσιν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τε ἐν τῷ κάστρῳ ὑποτε-
λῶν φράγκων, καὶ λοιπῶν ῥαγιαδῶν, ἐφάνέρωσαν ὅτι οἱ ἐν τῷ γενῆ
μαχαλὲ ριαγιαδες, μὲ τὸ νὰ κατοικοῦν κοντὰ εἰς τοὺς ἐν τῷ κάστρῳ
φράγκους ριαγιαδες, καὶ μετὰ τῶν ὑποστατικῶν τους διὰ νὰ εἶναι
ἐνωμένα μὲ ὑποστατικὰ τῶν ῥηθέντων, ἐπειδὴ τὰ δόσιματα προτή-
τερα ἐδίδοντο διὰ μέσου αὐτῶν, διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν εἰρημένων δόσι-
μάτων, καὶ ἐκεῖνα ὅπου ἀνοίκει νὰ δίδουν αὐτοὶ, τὰ ἐπεφόρτιζαν εἰς
τοὺς ῥηθέντας πτωχοὺς [καὶ] ῥιαγιαδας, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον
ἐπροξενούσαν εἰς αὐτοὺς ἀδικίας, καὶ ζῆμιας· πρὸς ἀναχαίτισιν λοι-
πὸν, καὶ ἐμπόδιον τῶν τοιούτων ἀδικιῶν εἶχεν ἐκδοθῆ εἰς χεῖρας τῶν
ὑψηλῶν ὀρισμῶν, καὶ πουργουρχτιὰ τοῦ Καπετὰν Πασᾶ, καὶ χορτζέ-
τια τῆς κρίσεως, περιέχοντα, καὶ διαλαμβάνοντα, ὅτι εἰς καιρὸν κα-
ταγραφῆς νὰ ξεχωρισθοῦν οἱ μαχαλίδες ἀπὸ τὸ ῥηθὲν κάστρον, καὶ
νὰ καταστρωθοῦν ξεχωριστὰ εἰς τὸν βασιλικὸν μου τεφτερχανῆν δε-
καενέα χανέδες· καὶ τὸ κατέτος ἀφεκτον δόσιμον τῶν χαρτιῶν, καὶ
αἱ κατὰ νόμους δεκατίαι, καὶ λοιπὰ δόσιματα ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος
ἔτους νὰ οἰκονομῶνται μεταξύ τῶν, μὲ τὸ μέσον τῆς κρίσεως, καὶ
νὰ διορίζωνται ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασιν ἐκάστου, καὶ οὕτω νὰ
δίδωνται διὰ μέσου ἐκείνων ὅπου ἔχουν τὴν ἐπιστάσιαν νὰ τὰ παρα-
λαμβάνουν, χωρὶς νὰ ἀνακατώνεται ἄλλος τινάς· τώρα δὲ κατὰ τὸν
ἐκδοθέντα ἱερὸν ὀρισμόν, ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ ἔγινεν ἡ ἀνάλογος διανομὴ
τῶν ἀπὸ τῆς νήσου ταύτης ζητουμένων ἑκατὸν τριάντα ντουμεριτζι-
δων, γελκεντζιδων, κιουρεκιντζιδων, μὲ τὸ μαραφέτι ὄλων τῶν κα-
τοίκων, ἐφάνη ἀνάλογον διὰ τοὺς δεκαενέα χανέδες μόνον πέντε με-
λάχιδες, καὶ ἐμαζώθη ἡ ῥηθείσα ποσότης ἀπὸ τῶν εὐρισκομένων
ριαγιαδῶν, καὶ μὲ τὸ μὲ τὸν τοῦ βεκιλι αὐτῶν Γιάννη Σαμιῶν κα-

λουμένου ἐστάλη εἰς τὸν ὑψηλὸν μου τερσανέ· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ
εἰρημένου κάστρου μὴ φροντίζοντες τὸ ἰδίον τους, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνη-
κον αὐτοῖς μέρος τοῦ δόσιματος τῶν ζητουμένων ἀνθρώπων ἀπαιτοῦν-
τες μὲ βίαν ἀνθρώπους, καὶ κάμνοντες ἄλλα διάφορα ἀτοπα, προξε-
νοῦν μεγάλας στενοχωρίας, καὶ ἀδικίας ἐξ ὑπαρχῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς
ριαγιαδες· καὶ ἐπειδὴ σὺ ὁ ῥηθεις ναίπη τῆς νήσου Ἀξίας ἐρωτηθείς
περὶ αὐτῶν, παρεκάλεσεν μὲ ἀρτζι σου νὰ ἐκδοθῆ εἰς χεῖρας στους νέα
ὑψηλῆ προσταγή, προστάζουσα, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ῥηθέντες νὰ μὴν
ἀνακατώνονται παντελῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν τοῦ γενῆ μαχαλὲ
πτωχῶν ριαγιαδῶν, καὶ τελείως νὰ ἐμποδισθοῦν καὶ παρ' αὐτῶν ἀδι-
κία· ἐθεωρήθη εἰς τοὺς ἐν τῷ θησαυρῷ φυλακίᾳ μου πεφυλαγμένους
κώδικας τοῦ χασλάρ μουκατασι, καὶ εὐρέθη γεγραμμένον, ὅτι τὰ χα-
ράτζια τῶν ριαγιαδῶν τῶν νήσων, Πάρου, Ἀξίας, Σίφνου, Σκύλλας,
καὶ Πουμπουτζέ, τῶν κειμένων κατὰ τὴν Ἀσπρην θάλασσαν νὰ μαζώ-
ωνται μὲ τρόπον ἀποκοπῆς ἐκ μέρους τοῦ βεζίρι μου καπουδᾶν Πασᾶ
(οὗ τὴν μεγαλειότητα διαιωνίζοι ὁ Κύριος) καὶ κατὰ τὴν δοθείσαν
τάξιν νὰ παραδίδωνται εἰς τὸν ῥηθέντα, καὶ ἔπειτα νὰ πέρνουν ἔγ-
γραφα σενέτια ἔχοντα τὸ κύρος, καὶ αἱ ὑποθέσεις αὐτῶν καθὼς καὶ
ἐκπαλαι νὰ ἀνάγωνται εἰς τοὺς λαμπροὺς στοχασμοὺς τοῦ ῥηθέντος,
καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀποκεκομμένου μάλι μηρίου εἰκοσιδύω χιλιάδων τε-
τρακοσίων δεκαεπτὰ γροσίων δεκαπέντε ἀσπρων, τὰ μὲν δώδεκα χι-
λιάδες τριακόσια ἐπτὰ γρόσια νὰ εἶναι ἴδια τοῦ καπουδᾶν πασᾶ, τὰ
δὲ δέκα χιλιάδες ἑκατὸν δέκα γρόσια δέκα πέντε ἀσπρα νὰ δίδωνται
εἰς τὸν δαφιλή μου χαζανέ, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου προτρια-
ταπέντε χρόνων ἔγινεν εἰς τοὺς κώδικας νέα καταγραφὴ τῶν ριαγια-
δων τοῦ γενῆ μαχαλὲ ἔξω ἀπὸ τοὺς φράγκους ριαγιαδες, εἰς καιρὸν
ὅπου οἱ ῥηθέντες τοῦ γενῆ μαχαλὲ κάτοικοι ἐπλήρωσαν κατέτος τὰ
ἀφεκτα αὐτοῖς δόσιματα, δηλαδή: χαράτζια, δεκατίας, καὶ ἄλλα
τοιαῦτα εἰς ἐκείνους ὅπου ἦτον διωρισμένοι νὰ τὰ παραλαμβάνουν,
ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐδίδοντο εἰς τὸν χαζνέ μου, πρὸ χρόνων τινῶν οἱ
ἐν τῷ κάστρῳ κατοικοῦντες ὑποτελεῖς φράγκοι ριαγιαδες μὲ τὸ νὰ
εἶναι πλησιώχωροι προσεπεφόρτιζαν εἰς αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς καὶ μέ-
ρος τι ἐκείνων ὅπου ἀνήκον εἰς αὐτοὺς νὰ δίδουν, καὶ ἐκ τούτου, [καὶ
ἐκ τούτου] ἐπροξενούσαν εἰς τοὺς ῥηθέντας μεγάλας βλάβας, καὶ ζῆ-
μιας· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἀναχαίτισιν αὐτῶν ἐξεδόθη εἰς χεῖρας τῶν
ῥηθέντων ἀδικουμένων ριαγιαδῶν κατὰ τὸ τριακοστὸν ἕκτον ἔτος
ὑψηλῆ προσταγή· ὅθεν μὲ τὸ νὰ παρεκάλεσεν, ὡς εἴρηται, τὸ νὰ ἐμ-
ποδισθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ νὰ λείψουν αὐταὶ αἱ ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς

προσταγῆς ἀδικίας τῶν ῥηθέντων· καὶ ἐπειδὴ τῷ ὄντι ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἔγινεν ἡ καταγραφὴ, ἀπὸ τότε οἱ ῥηθέντες κατοικοὶ τοῦ γενεὶ μαχαλέ, ἀφ' οὗ ἐπλήρωναν, καθὼς διαλαμβάνει ὁ τεπτερχανές τὰ χαράτζια, καὶ λοιπὰ τοὺς δόσιματα εἰς ἐκείνους ὅπου μεταξὺ τοὺς ἐδιώριζαν, εἰς τὸ νὰ παραλαμβάνουν· οἱ ῥηθέντες φράγχοι ἐπεφόρτιζαν μερικὰ τοὺς δόσιματα εἰς τοὺς ῥηθέντας πτωχοὺς ῥιαγιάδες· πρὸς δὲ καὶ μὲ τὸ νὰ ἐφανέρωσε διὰ ἰλαμίου του ὁ ἀποθανὼν πρόην καπουδὰν ντεργιά σουλεϊμὰν πασᾶς, ὅτι εἶχεν ἐκδοθῆ ὑψηλὸς ὄρισμός διὰ νὰ μὴν γίνεταί ἡ τοιαύτη ἀδικία; ἔγινε τερχενάρι ἀπὸ μὲν τοῦ μαλιγὲ καλεμίου, ὅτι κατὰ τε τὸ ἰλάμι τοῦ ῥηθέντος, καὶ κατὰ τὸ τερχενάρι τῆς κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος ἐκδοθείσης ἱερᾶς προσταγῆς, ἐξεδόθη καὶ ἄλλη κατὰ τὸ τζὶ μαδιγὲλ ἀχίρ τοῦ ἑκατοστοῦ ἐβδομηκοστοῦ πρώτου ἔτους· ἀπὸ δὲ τοῦ μεβκουφὰτ καλεμίου, ὅτι εἶναι συμπεφωνημένον πῶς οἱ κάτοικοι τοῦ γενεὶ μαχαλέ μαζωχθέντος εἰς ἓν, ἀφ' οὗ ἤθελαν μοιράσῃ ὀρθῶς διὰ καταστίχου μὲ τὸ μαραφέτι τῆς κρίσεως εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰς γαίας ὑποστατικά, καὶ κατὰ τὴν κατάστασιν. καὶ δύνανμίν του τὰ δι' ἱερᾶς μου προσταγῆς δόσιματα, χωρὶς νὰ προξενῆται καμμία βλάβη εἰς τὸ τευτέρι, καὶ ἔλλειψις εἰς τὴν προσταγὴν, καὶ ἀποδώσει καθέννας κατὰ τὸ κατάστιχον τῆς διανομῆς τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ, νὰ μὴν ἐνοχλοῦνται χωρὶς προσταγὴν μὲ ζήτησιν περισσοτέραν. Κατὰ τε λοιπὸν τὸ ῥηθὲν τερχενάρι, καὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν, ἐπειδὴ ἔγινε πάλι τερχενάρι ἀπὸ τοῦ μαλιγὲ καλεμίου, ὅτι ἐξεδόθη ἱερὰ προσταγὴ κατὰ τὸ ἑκατοστὸν ἐβδομηκοστὸν τρίτον ἔτος, ἐν τῷ τζεμαδιγὲλ ἀχίρ, καὶ ἄλλη μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ ἑκατοστὸν ὄγδοον ἐν τῷ μουχαρρέμι· διὸ κατὰ τε τὴν συμφωνίαν, καὶ κατὰ τὰ ῥηθέντα τερχενάρια ἐξεδόθη ἤδη ὁ παρὼν μου ὑψηλὸς ὄρισμός διὰ νὰ θεωρηθῆ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸν τόπον μὲ τὸ μαραφέτι τῆς κρίσεως, καὶ νὰ διακριθῆ, καὶ προστάζω, ὅπου φθάνοντας νὰ τὸ ἐνεργήσῃ· πρὸς δὲ μὲ τὸ νὰ εἶναι μία ἀπὸ τὰς συμφωνίας καὶ αὕτη, ὅτι δηλαδὴ οἱ κάτοικοι ῥιαγιάδες τοῦ γενεὶ μαχαλέ ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων ἀφ' οὗ κάμουν ὀρθῶς τὴν διανομὴν τῶν δι' ἱερᾶς μου προσταγῆς διωρισμένων δόσιμάτων διὰ κατάστιχου μὲ τὸ μαραφέτι τῆς κρίσεως ἐκάστῳ κατὰ τὰ ὑποστατικά, γαίας, καὶ κατὰ τὴν κατάστασιν καὶ δύνανμίν του, χωρὶς ὅμως νὰ προξενῆται καμμία βλάβη, καὶ ἔλλειψις εἰς τὸ τεπτέρι, καὶ εἰς τὴν προσταγὴν καὶ ἀποδώσουν ὅλοι καθέκαστον τὸ ἀνάλογόν τους, νὰ μὴν προξενῆται εἰς αὐτοὺς καμμία ἐνόχλησις μὲ ζήτησιν περισσοτέρων· διὰ τοῦτο κατὰ τὴν προλαβόντως ἐκδοθεῖσαν ἱερὰν προσταγὴν νὰ θεω-

ρήσης αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν τόπον μὲ τὴν ἱερὰν κρίσιν, καὶ νὰ τὴν διακρίνης· οὕτω γίνωσκε, πειθόμενος τῷ ἱερῷ σημείῳ.

Ἐγγράφη κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ μουχαρρέμι τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ τρίτου ἔτους, ἐν τῇ περιφρουρημένῃ Πόλει.

Ἐκοπιάρησα τὸ παρὸν ἀσφαλῶς.

Νικόλαος ἱερεὺς Μεμισσοργός, καὶ σακελλάριος.»

(Τ. Σ.) (1793 Σφραγὶς Ναξίας τοῦ μέρους Μπούργου).

Τὴν σήμερον τὸ κοινὸν τοῦ μέρους Νεοχωρίου, καὶ τὸ κοινὸν τοῦ μέρους Μπούργου αὐτοθελήτως, καὶ κοινοαποφασίστως συνελθόντα εἰς ἓν συμφωνοῦσι, καὶ συνδέονται, καὶ ἐνώνονται, καὶ γίνεταί ἓν μέρος τὰ δύο, καὶ λόγος οὐδεὶς πώποτε Νεοχωρίου ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς αἰῶνας, ἀλλὰ τὸνομα τοῦτο, οὕτω, «τὸ κοινὸν τῶν Ῥωμαίων τῆς χώρας Νάξου». Ἴδου αἱ συμφωνίαι ἕνεκεν τῆς ἐνώσεως, καὶ δεσμοῦ· α' οἱ πάλαι Νεοχωρίται ἀπαντες νὰ κράζωνται εἰς ὅλας τὰς συνάξεις τῆς κοινότητος, καὶ ἐν ὑποθέσει ταῖς τυχούσαις, νὰ ἔχουν λόγον καὶ αὐτοὶ ἐρωταποκρίσεως. β' ἐν καιρῷ τῆς καταγραφῆς τῶν τευτερίων δόσιμάτων, καὶ χαράτζιων, οἱ ῥηθέντες πάλαι Νεοχωρίται, νὰ ἐκλέγουν, καὶ νὰ διορίζουν δύο εἰδήμονας νεοχωρίτας νὰ ἀντισταθοῦν, καὶ νὰ παρευρίσκωνται ἐκεῖσε, διὰ νὰ ταπᾶρεται ἕκαστος κατὰ τὴν κατάστασιν του ἀνευ δόλου οὐδενός· γ' ἐν καιρῷ θεωρήσεως λογαριασμοῦ τοῦ κοινοῦ, νὰ παρίστανται οἱ ὅμοιοι· οὕτω ἐσυμφώνησαν, καὶ ἐποίησαν τὸν σύνδεσμον, καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς σήμερον εἰς αἰῶνας· λοιπὸν ὀφέποτε ἀπὸ τῆς σήμερον τῇ ἐνωθείσῃ ταύτῃ κοινότης ζήτησις νὰ μερισθῆ καὶ νὰ διαιρηθῆ, διαγομένης καλῶς τῆς ῥηθείσης συμφωνίας, ὅποιον μέρος φανῆ αἴτιον τοῦ χωρισμοῦ τε καὶ διαιρέσεως ὑπόσχεταί τὸ μεριζόμενον μέρος νὰ πληρῶνῃ τοῦ ἑτέρου γρόσια χίλια, καὶ ἕτερα χίλια εἰς τὸ μουτουπάκι τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου ἐφένδη μας βεζήρι, καπουδὰν πασᾶ· ὅθεν διὰ νὰ μὲνη ἡ αὐτὴ ἔνωσις αἰωνίως ἀχώριστος τὴν ὑπογράφουν καὶ τὰ δύο μέρη, μὲ τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν.

(ἔπονται 57 ὑπογραφαὶ Μπουργιανῶν καὶ 37 Νεοχωριτῶν.)

Τοῦ ἐγγράφου τούτου τὸ πρωτότυπον ἀπόκειται παρ' ἐμοί, ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀπόκειται ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἐκκλησίας Θεοσεκέπαστης τῆς ἐν τῷ Κάστρῳ· φυλ. 53 - 54.

Περ. Γ. Ζερλέντης.

Φίλος τῶν λίαν ἐμοὶ ἀγαπητῶν μετέδωκέ μοι ἀρτίως πρὸς ἀνάγνωσιν βιβλίον τοιάνδε ἔχον ἐπιγραφὴν: «*Μιχαὴλ Ε. Γρηγοροπούλου ἑλληνοδιδασκάλου Ἡ' Ἑλλάς, ἤτοι περιγραφή τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων αὐτῆς ὑπὸ γεωγραφικὴν, ἱστορικὴν, ἀρχαιολογικὴν, κοινωρικὴν καὶ στατιστικὴν ἔποψιν (μετ' εἰκονογραφιῶν).* Ἐν Ἀθήναις 1888.» Τοῦτο λοιπὸν διερχόμενος εἶδον μετ' ἄκρας ἀπορίας καὶ τὸ ἐμὸν ὄνομα εἰς μαρτυρίαν ὄλως ἀντίξοον τῷ πράγματι λαμβανόμενον. Δὲν ἔχει χρεῖαν βεβαίως ὁ τοῦ βιβλίου τούτου συγγραφεὺς νὰ διδασχθῇ παρ' ἐμοῦ, ὅτι ὁ εἰς ἄλλου τινὸς μαρτυρίαν προσφεύγων εἰς ἐμπέδωσιν τῶν οἰκείων λόγων ὀφείλει ἀναγκασίως νὰ ἔχη γνῶσιν ἀκριβῆ αὐτῶν τῶν παρ' ἐκείνου γραφέντων, ἢ, ἂν ταῦτα εἶναι εἰς αὐτὸν δυσπρόσιτόν τι χρῆμα, νὰ ἐρωτᾷ κἂν περὶ τοῦ προκειμένου αὐτὸν τοῦτον τὸν εἰς μαρτυρίαν καλούμενον, ἵνα μὴ ἄλλως ἤθελε φανῆ ἀπιστα λέγων, καὶ οὕτως ἐπισπάσῃται ἐφ' ἑαυτὸν δίκαιον τὸν ἔλεγχον.

Ἴδου αὐταῖς λέξεσι τί γράφει ὁ κ. Γρηγορόπουλος, λόγον ποιούμενος ἐν σελ. 82 περὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καπνικαρέας: «*Περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ναοῦ πολλὰ ἐγένοντο συζητήσεις μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀρχαιοδιφῶν. Κατὰ τὸν κ. Σακελλίωνα ἐκτίσθη τῷ 418 τῇ προστασίᾳ τῆς ἐξ Ἀθηναίων καταγομένης Ἀυτοκρατείας Εὐδοκίας ὑπὸ τινος εὐσεβοῦς Καπνηκάρη», ἐν ᾧ ἐγὼ πᾶν τούναντίον ἔγραψα. Καὶ ἵνα πιστωθῇ περὶ τούτου αὐτός τε ὁ κ. Γρηγορόπουλος καὶ ὅστις ἄλλος τυχὸν μὴ ἀναγνοὺς τὴν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἐν τῇ ἐφημερίδι Στοᾶ τῆς 23 Ἰουνίου 1884, ἀριθ. 168 δημοσιευθεῖσαν διατριβὴν μου, ἐπάναγκες θεωρῶ νὰ δημοσιεύσω αὐτὴν κατωτέρω ἐκ νέου.*

Πρὶν ὅμως εἰς τοῦτο προβῶ, ἔργον δικαιοσύνης νομίζω ν' ἀναιρέσω καὶ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ἀναφερόμενα περὶ τοῦ ἀγαθὴν καὶ ἀίδιον τὴν μνήμην ἀπολιπόντος βασιλέως Ὀθωνος· οἶον: «*Ὁ ναὸς οὗτος... ἀποτόμας ἐμποδίζει τὴν θέαν τῶν ἀρακτόρων εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ πρὸς ταῦτα διευθυνομένους· διὸ ὁ βασιλεὺς Ὀθων πολλὰς κατέβαλε προσπάθειας πρὸς κατεδάφισιν αὐτοῦ, αἰτινες ὅμως ἀπέβησαν μάταιαι, φεισθέντος τοῦ δήμου τῆς ἀρχαιολο-*

γικῆς σπουδαιότητος καὶ καλλιτεχνίας τοῦ βυζαντινοῦ τούτου μνημείου. — Ταῦτα δὲ λέγει οὐχὶ ἐξ οἰκείας ἀντιλήψεως, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, ἀλλ' ἐκ μυσταρᾶς πάντως ἄλλου τινὸς διαθέσεως ἐπὶ ψόγῳ τῆς μνήμης τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ ἐκείνου βασιλέως· διότι δὲν νομίζω αὐτὸν ὅτι εἶναι τόσον προηγμένος τὴν ἡλικίαν καὶ τῶν ἱστορουμένων αὐτόπτης, ὅσον ὁ γηραιὸς ἐγὼ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰς διατριβὰς ἐνταῦθα ποιούμενος. Τὸ ἱστορούμενον λοιπὸν τοῦτο ὡς πόρρωτάτω ἀπέχει τῆς ἀληθείας, ἧς χάριν ἀναγκαῖον ἠγοῦμαι ν' ἀπομνημονεύσω ὧδε πᾶν ὅ,τι ἰδίαις αἰσθήσεσιν ἀντελήφθη καὶ ἐν τῇ μνήμῃ μου ὡς χθεσινόν τι πρᾶγμα ἀνακυκλῶ.

Ὁ Ὀθων ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας κατὰ πρῶτον οὐχὶ τῇ 2 Φεβρουαρίου τοῦ 1833, ὡς ἐν σελ. 22 ἀναφέρεται, ἀλλὰ τῇ 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1834, καὶ κατέλυσε ἐν τῷ καταλλήλῳ εἰς ἀνάκτορα προευνεπισθέντι οἴκῳ Κοντοσταύλου, ὅπου νῦν τὸ βουλευτήριον· ὕστερον δὲ μετόκησεν εἰς τοὺς ἀγγιγαίτους οἴκους Βούρου καὶ Ἀφθονίδου, ἔνθα σήμερον ἡ διεύθυνσις τῆς ἀστυνομίας. Τῇ δὲ 25 Νοεμβρίου τοῦ 1835 ἀφίκετο εἰς τὴν κλεινὴν πόλιν τοῦ Κέρκροπος ὁ σεπτὸς τοῦ Ὀθωνος πατὴρ Λουδοβίκος, τῶν φιλελλήνων ἀπάντων ὁ προφερέστατος καὶ μέχρι λατρίας φιλάρχιος, ὁ ἀπὸ τοῦ 1814 τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος προφοιβάσας, βραδύτερον δὲ ὡς ἄλλος Τυρταῖος τὰς χορδὰς τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ λύρας ἐντείνας πρὸς ἐξύμνησιν τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος ἀγωνιζομένων πατέρων ἡμῶν. Οὗτος λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ἐρμαϊκῆς ὁδοῦ εἰσερχόμενος, καὶ τὸν κατὰ μέσον αὐτῆς κείμενον ναὸν παρακκάμπτων, ἀνέμαθεν ὅτι ἐπέκειτο ἢ ἐκ θεμελίων καθαίρεισις αὐτοῦ κατὰ τὸ διάγραμμα τῆς στρεβλῶς καὶ κακοτέχνως ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν ῥυμοτομηθείσης πόλεως. Ἀλγῆσας δὲ τὴν ψυχὴν ὁ ἔνθους τῆς ἀρχαιότητος ἐραστῆς ἄμα καὶ θαυμαστής, ὑπηγόρευσε τὰ δέοντα πρὸς διάσωσιν τῆς βυζαντιακῆς ταύτης ἀρχαιότητος.

Ὅ,τι λοιπὸν ὁ πατὴρ ἐσεβάσθη καὶ ἐκ τῆς ἐπικειμένης κατασκαφῆς διέσωσε, δὲν εἶναι πιστευτόν ποτε ὅτι διενόηθη ὁ υἱὸς νὰ καταλύσῃ, υἱὸς μάλιστα καθ' ὄλα πατρῶζων καὶ πρώτιστα πάντων κατὰ τὸ φιλάρχιον, καὶ δὴ ἐν ᾧ χρόνῳ οὐδὲ τὰ ἀνάκτορα ὑπῆρχον· διότι ὁ θεμέλιος τούτων λίθος κατετέθη τῇ 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1836 ἔτους ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λουδοβίκου ἐκλεχθείσης τοποθεσίας, ὅτε καὶ λόγος ἐξεφωνήθη ἐνώπιον τῶν βασιλέων καὶ τῶν παρισταμένων πάντων ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέως τῆς ἐπικρατείας μακαρίτου Ἰακωβάκη Ρίζου. Διήρκεσε δὲ ἡ οἰκοδόμησις αὐτῶν ὀκταετίαν περίπου, καὶ κατωκλήθησαν ὑπὸ

τοῦ βασιλέως περὶ μεσοῦντα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1843 ἔτους. Κατὰ ταῦτα ἄρα τὸ ἐν σελ. 55 ἀναγραφόμενον ὅτι τὰ ἀνάκτορα ἀρηγέρθησαν τῷ 1835 καὶ κατὰ πρῶτον ὑπεδέχθησαν τὸν βασιλέα Ὁθωνα, εἶναι προφανῆς ἀναχρονισμός.

Τὸ φιλόραχαιον τοῦ Ὁθωνος μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου. Ἐν ἔτει 1847 ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἤτήσατο διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ αὐτῆς παρὰ τῆς ἡμετέρας τὴν ἐκχώρησιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου πρὸς ἐκκλησιασμὸν τῶν ἐνταῦθα παροικούντων Ῥώσων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τοῖχοι αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν τοῦ πολέμου κακώσεων ἦσαν ἐν πολλοῖς διεφθαρμένοι, καὶ μάλιστα ὁ ἡμισφαιροειδῆς θόλος, ἐδήλωσεν ἡ πρεσβεία ὅτι σκοπὸν προὔτιθετο ν' ἀνοικοδομήσῃ τὸν ναὸν ἐκ βῆθρων αὐτῶν, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέμενον. Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἐνίστατο λέγων, ὅτι ἐκχωρεῖται μὲν ὁ ναὸς τοῖς Ῥώσοις, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀπαράβατον ὄρον τοῦ νὰ ἐπισκευασθῇ μόνον κατὰ τὰ πεπονηκότα αὐτοῦ μέρη, ἀναλλοιώτου ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον μένοντος τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος. Ὅθεν τὸ τῆς γνώμης τοῦ βασιλέως ἀνένδοτον, τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν, ἐξενίκησεν ἐν τέλει πᾶν τὸ προσιστάμενον, καὶ οὕτω διεσώθη ἀλύμαντον ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν τὸ κάλλιστον τοῦτο καὶ ἐκπρεπέστατον δημιουργημα τῆς βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ τὸν ἔξωθεν τοῖχον ἐνιαχοῦ περιζωννύουσαι πρόστυποι ὄπται πλίνθοι ἐδέησε νὰ πλασθῶσιν ἐκ καινῆς ἀπαράλλακτοι ταῖς ἀρχετύποις. Ἐγένετο δὲ ἡ ἐκχώρησις τοῦ ναοῦ τούτου τῇ 25 Ἀπριλίου τοῦ ἀνωτέρω σημειωθέντος ἔτους, προεδρεύοντος τῆς κυβερνήσεως τοῦ μακαρίτου Ἰω. Κωλέττου.

Περαιῶν τὸν περὶ τούτου λόγον προάγομαι νὰ ἐρωτήσω τὸν ἀγαπητὸν κ. Λαμπάκη, τί ἄρα γε σημαίνει ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ὄρος (διότι ὡς τοιοῦτον ὑπολαμβάνω ἐγὼ αὐτὸν) γράμματα ἐν οἷς ὁ κ. Γρηγορόπουλος λέγει περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἐν σελ. 84: «Ἡ στέγη αὐτοῦ τηρεῖ ἀπαράφθορα τὰ καλούμενα βυζαντινὰ γράμματα, ἃν ἡ προσάρμοσις ἀποτελεῖ τὸν σταυροειδῆ τοῦ ὄλου κτιρίου τύπον, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὑψοῦται ὁ μετὰ λεπτότητος βυζαντινῆς λελαξενόμενος τροῦλλος.»

Ἴδου δὲ καὶ ἡ διατριβὴ περὶ τῆς ὁ λόγος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑΣ

Ζητεῖται καὶ διὰ πολλοῦ ἔτι ζητήσιμον θὰ μένη, ἕως οὗ ὁ πάντ' ἐκκαλύπτων χρόνος, κατὰ τὸ σοφὸκλειον ἔπος, εἰς φῶς ἀγάγῃ τὰ-

ληθές, πόθεν ἡ ἐπωνυμία τοῦ κατὰ μέσον τῆς ἐρμαϊκῆς ὁδοῦ ἱσταμένου ἀρχαίου ναοῦ, τοῦ ἐπ' ὀνόματι μὲν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τιμωμένου, Καπνικαρέας δὲ ἐπονομαζομένου.

Ὁ ἀγαθὸς φίλος κ. Γ. Λαμπάκης, ὁ μόνος δὲν ἔχομεν ἐν τῷ παρόντι ἐπιστήμων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἐν σπουδαίᾳ διατριβῇ ἀνωνύμως δημοσιευθεῖσῃ τῇ 30 Σεπτεμβρίου π. ε. ἀριθμῷ 4282 τοῦ «Αἰῶνος», καὶ ἐπιγεγραμμένη: Κατάστασις τῶν παρ' ἡμῖν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, κατακρίων δικαίως τὴν περὶ τὰ σεπτὰ ταῦτα λείψανα τῆς βυζαντιακῆς τέχνης ἀσύγγνωστον ὀλιγωρίαν καὶ ἄστοργον ἀκηδῖαν τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, καὶ τὴν ἀσεβῶς κακουργωμένην ὑπὸ τινῶν βεβήλωσιν εἴτε τὴν μυρίων οὐαὶ ἄξιαν ἐξαφάνισιν αὐτῶν, ἐπάγει καὶ ταῦτα: «Ἐτερον δὲ πάλιν εἶδος βλάβης, οὐχὶ μὲν ἐπιβλαβὲς εἰς τὸ οἰκοδόμημα, ἐπιβλαβεστάτον ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν, θανασίμως προσβάλλον τὴν ἐπιστήμην τοῦ τόπου, εἶναι αἱ ὑπὸ ἀμαθῶν γραφόμεναι ἐπιγραφαί. Οὕτω χρυσοῖς γράμμασιν ἐν δυοὶ γλώσσαις, ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ, ἀνέγνωμεν ἐν δυοὶ στήλαις ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Καπνικαρέας, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἰδρῦθη τῷ 419 ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς Εὐδοκίας, δηλαδὴ δὴ ἰδρῦθη τότε, ὅτε ὁ ρυθμὸς οὗτος ἦν ὅλως ἀγνωστος, καὶ μόλις ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐγένετο ἀπόπειρα τοιαύτης δομῆς.»

Δὲν ἐνδιατρίβομεν ἐνταῦθα εἰς τὸ περὶ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ναοῦ ζήτημα, καθότι ὁ κ. Λαμπάκης, ὡς ἐπιστημονικὴν κεκτημένος γνώσιν τῶν τοιούτων, ἀπεφῆνατο ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω παρατεθεῖσιν, ὅτι ἡ κτίσις αὐτοῦ δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα, περιορίζομεν δὲ τὸν λόγον εἰς μόνον τὸ ἱστορικὸν μέρος.

Ὁ πρῶτος, εἰς δὲν ἐπῆλθεν ἡ ἄστοχος ἔννοια, ὅτι ἤθελε δῆθεν περιάψῃ λαμπροτέραν ἐπ' ἀρχαιότητι αἴγλην εἰς τὸν ἀναμφηρίστως ἀρχαῖον τοῦτον ναόν, ῥητῶς ἀνακηρύττων αὐτὸν κτίσμα τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας, ὡς ἐν πομπῶδει ἐπιγραφῇ ἐχάραξεν, ἀφ' οὗ δὲν εἶχεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἱστορικὴν μαρτυρίαν εἰς ὑπόστασιν τῆς ἐπινοίας αὐτοῦ, δὲν ἐσκέφθη κἄν νὰ συμβιβάσῃ τὸ πρᾶγμα χρονικῶς, ἀλλ' ἐξ ἀβουλίας ἔδωκε τοῖς ξένοις ἀρχαιολόγοις λαβὴν πρὸς πλατὺν γέλωτα καὶ χλεύην τῶν ἡμετέρων ἐπιστημόνων, ὡς ἀμβλυωττόντων τὸ παράπαν, εἴτε καὶ ἀνεχομένων νὰ χαλκεύωνται ἐν μέσαις ταῖς ἱστοφάνοις καὶ ἀριζηλώτοις Ἀθήναις, ὑπ' ἀνδρῶν ἀμαθῶν πλάσματα κακοχώνευτα, οἷον τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναγινωσκόμενον: ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑΣ ΚΤΙΣΘΕΙΣ ΤΩ 418 Μ. Χ. ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΕΥΔΟΚΙΑΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-

ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. Φέρεται δὲ αὕτη χρυσοῖς γράμμασιν ἐγκεκολλημένη ἐπὶ τῶν δύο προσθίων τετραπλεύρων κίωνων τοῦ καθολικοῦ, δεξιᾷ μὲν τῷ εἰσιόντι γαλλιστί, ἀριστερᾷ δὲ ἑλληνιστί! Τουτέστιν ὠρίσθη ἐν αὐτῇ χρόνος, ὅποτε ἡ ψευδεπίγραφος κτίστειρα δὲν ἦτον εὐσεβής, ἀλλ' ἑθνική· οὐτ' Εὐδοκία, ἀλλ' Ἀθηναίς· οὔτε τοῦ αὐτοκράτορος σύζυγος, ἀλλ' ἰδιώτης, ὡς αὐτίκα δηλώσει ὁ λόγος.

Γνωσταί εἰσι τοῖς φιλόστοροις αἱ περιπετεῖς τύχαι τῆς σοφῆς ταύτης Ἀθηναίας· ἀλλὰ χάριν τῶν ἀγνοούντων συγκεφαλαιούμεν ἐνταῦθα τὰ κατ' αὐτήν. Θυγάτηρ οὖσα, κατὰ μὲν τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον, Ἡρακλείου τοῦ φιλοσόφου, κατὰ δὲ Σωκράτην, Θεοφάνην, Συμεῶν Λογοθέτην, Κεδρηνόν, Ζωναρᾶν, Τζέτζην καὶ ἄλλους, Λεοντίου τοῦ σοφιστοῦ, καὶ ἐπὶ ἐξόχῳ σωματικῇ καλλονῇ καὶ ἄλλοις ψυχικαῖς διαλάμπουσα προτερήμασιν, ἠναγκάσθη κληρονομικῶν ἕνεκα διαφορῶν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς Οὐαλεντιανὸν καὶ Γέσιον, ν' ἀναβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν προστασίαν τῶν νόμων ἐπικαλεσομένη. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν εἰς τὰ βασίλεια προσελθοῦσαν θεασαμένη Πουλχερία ἡ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' τοῦ καὶ Μικροῦ ἐπιλεγομένου αὐταδέλφη, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἀναμαθοῦσα, ἅμα δὲ καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὴν σύνεσιν, καὶ τὴν εὐφράδειαν αὐτῆς ἀποθαυμάσασα ἐκλέγεται τοῦ αὐταδέλφου αὐτῆς σύζυγον, συνεργούντος εἰς τοῦτο καὶ Παυλίνου τοῦ ὁμοδιαίτου καὶ λίαν πεφιλημένου τῷ βασιλεῖ, ὑφ' οὗ καὶ προήχθη τότε εἰς τὸ ὑπατον τῆς βασιλείου αὐτῆς ἀξίωμα, ἦτοι τὸ τοῦ *Μαγίστρου τῶν ὀφικίων* (= αὐλάρχου). Βαπτισθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ, καὶ ἀντὶ Ἀθηναίδος Εὐδοκία μετονομασθεῖσα συζεύγνυται τῷ αὐτοκράτορι τῇ 7 Ἰουνίου τοῦ 421 ἔτους· βραδύτερον δέ, ἦτοι τῇ 2 Ἰανουαρίου τοῦ 423 ἀναγορεύεται καὶ *Αὐγούστα*. Χρόνου δ' ἱκανοῦ παρελθόντος, βάσκανος δαίμων ἐφθόνησε τῆς Εὐδοκίας τὴν εὐημερίαν ὡς ἐξ ἐπεισοδίου τινὸς σκανδαλώδους. Ἀνὴρ ἰδιώτης τρωςῆνεγκε τῷ αὐτοκράτορι ὑπερφυῆς μῆλον Φρύγιον, οὗτος δ' ἔστειλεν αὐτὸ τῇ βασιλίδι, αὕτη δὲ τῷ Παυλίῳ, οὗτος δὲ πάλιν τῷ αὐτοκράτορι, ἀγνοῶν ὅπως, ὅπως κάκεινη, τῆς προσφορᾶς τὴν ἀρχήν. Τὸ τυχαῖον τοῦτο περιστατικὸν ἐξέκαυσεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Θεοδοσίου, ὑποπτέυσαντος ἤδη τὴν ἄλλως ὑπὸ πάντων ὁμολογουμένην σωφροσύνην τῆς Εὐδοκίας, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ πάθους βρασμῷ τὸν μὲν Παυλῖνον ἀπέκτεινε, πρὸς δὲ τὴν ὁμόζυγον ψυχρῶς εἶχε τοῦ λοιποῦ, ἢ μάλλον δυσμενῶς λίαν δέικετο. Ἡ δέ, καιρίως τὴν καρδίαν πληγείσα ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου συμβάματος, καὶ τὴν ὕδριν μὴ στέγουσα, αἰτησαμένη ἔλαβε παρὰ

τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀδειαν ἵνα μεταβῆ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα καὶ ἀπῆλθε τῷ 444 ἔτει. Ἐκεῖ δὲ διήνυσε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἀφειδῶς χορηγοῦσα· εἰς ἵδρυσιν ναῶν, μοναστηρίων, πτωχοτροφείων, γηροκομείων κ.τ.τ. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐδεῖματο τὸν μέγιστον καὶ περικαλλέστατον ναὸν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κατερημιμένα τείχη τῆς ἀγίας πόλεως ἠνώρθωσεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐνησμένιζε λέγουσα, ὅτι περὶ αὐτῆς δῆθεν προανεφώνησεν ὁ Δαβὶδ τὸ τοῦ Ν' ψαλμοῦ: *Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ Εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ*. Ἐξεμέτρησε δὲ τὸ ζῆν τῷ 455, ἢ τῷ 460, κατ' ἄλλους, καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῷ τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ναῷ τοῦ ἀγίου Στεφάνου. Ταῦτα ὡς ἐν συνόψει εἰσὶ τὰ περὶ τῆς Εὐδοκίας ιστορούμενα, ἐξαιρέτων ὄντως ὑπόθεσιν παρέχοντα εἰς δραματικὴν ποίησιν.

Βασιλεὺς ἄρα τόσον φιλότιμος καὶ ἐλευθέριος, ὅσον φιλόκαλος καὶ φιλοικοδόμος, ἀμύθητα χρυσοῦ ποσᾶ ἀναλώσασα (ὑπὲρ τὰ εἰκοσιν ἑκατομμύρια δραχμῶν, ὡς ἱστορεῖται) εἰς ἵδρυσιν τοσοῦτων ἱερῶν ναῶν, σεμνείων, εὐαγῶν ἐνδiciaτημάτων, τειχῶν κλπ., φιλοτιμότερα ἑαυτῆς θὰ ἐδεικνύετο πάντως ἐν τῇ κλεινῇ γενετείρᾳ πόλει, ναὸν ἰδρύνουσα μέγαν τε καὶ περικαλλῆ καὶ τῆς μεγαλοδωρίας αὐτῆς ἐπάξιον, οὐχὶ δὲ ὡς τὸν τῆς Καπνικαρέας μικρότατον καὶ οὐδὲν ἐκπρεπὲς σημεῖον οὐτ' ἔξωθεν οὐτ' ἔσωθεν ἔχοντα, βασιλικὴν ἐμφαίνον φιλοτιμίαν. Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ψευδῶς ἀποδίδεται τῇ Εὐδοκίᾳ ἡ τοῦ ναοῦ τῆς Καπνικαρέας ἵδρυσις. Τραπήτω δὲ νῦν ὁ λόγος εἰς τὸ περὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτοῦ ζήτημα.

Ἐξ ὧν κατὰ καιρὸν περιῆλθον εἰς γνώσιν ἡμῶν καὶ ἐν τῇ μνήμῃ φυλάττομεν, διάφοροι μέχρι τοῦ νῦν ἐξήχθησαν εἰκοτολογίαι περὶ τούτου. Ἐπιτραπήτω λοιπὸν καὶ ἡμῖν νὰ εἰκοτολογήσωμεν περὶ τοῦ ζητουμένου· διότι εἰκοτολογίας καὶ μόνον δύναται πᾶς τις νὰ ἐκφέρῃ, ἕως οὗ, ὡς καὶ ἀρχόμενοι εἶπομεν, ἐνεπίγραφός τις λίθος ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀνορυττόμενος, ἢ καὶ εὐρωτιῶν τι ἀρχαῖον χειρόγραφον ἐν παραβύσσω που ὑπολανθάνον ἀποκαλύψῃ ποτὲ τὸ βέβαιον. Καὶ δὴ λέγομεν, ὅτι ἡ τοῦ ναοῦ τούτου ἵδρυσις πρέπει ἴσως νὰ ζητηθῆ εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς Θ' ἀρχομένης ἑκατονταετηρίδος καὶ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους μέχρι τῆς ΙΒ' καὶ προωτέρω ἴσως. Ἴδου δὲ πόθεν πηγάζει ἡ εἰκοτολογία ἡμῶν.

Νικηφόρος ὁ πατρικίος καὶ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ (= ὑπουργὸς τῶν οικονομικῶν) καθελὼν τὴν νόμιμον βασιλίδα Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν σύζυγον Λέοντος Δ' τοῦ ἐκ τῆς Χαζάρρας, ἐπέβη αὐτὸς τοῦ

θρόνου παρανόμως τῷ 802 ἔτει, κακὸς κακῶς διοικήσας τὸ κράτος, καὶ, κατὰ Κεδρηνόν, πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὠμοτάτους βασιλεῖς τῇ ἀπανθρωπίᾳ ὑπερακοντίσας, κάκιστα δ' ἀπολύμενος ἐν τῇ κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ μετὰ ὀκταετῆ τυραννικωτάτην βασιλείαν. Οὗτος λοιπόν, πρὸς τοῖς ἄλλοις βαρυστάτοις φόροις, οὓς τοῖς ἀθλοῖς ἐπέβαλεν ὑπηκόοις, ἐπενόησε πρῶτος καὶ τὸ *Καπνικόν*, φόρον ἐκτινόμενον κατὰ λόγον τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις ὑπαρχουσῶν ἐστιῶν, ἐξ ὧν δηλονότι ἐξέθρωσκε καπνός, ἐφάμιλλος κατὰ τοῦτο δειχθεὶς τοῦ ἀπηνουῦς τῶν Ἑλικωνιάδων Μουσῶν διώκτου Ἰουστινιανουῦ· διότι καὶ οὗτος ἐπενόησε πρῶτος καὶ τοῖς ὑπηκόοις ἐπέβαλε, κατὰ Προκόπιον, ὁμοειδῆ φόρον, τὸ ὀνομαζόμενον *Ἀερικόν*. Τὸν τοιοῦτον δὲ τοῦ *Καπνικοῦ* φόρον ἀπκνῶμεν ἀναγεγραμμένον ἐν βασιλικοῖς χρυσοβούλλοις μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰ δ' ἐπεκράτει ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἡμετέρων βασιλέων, εἴτε καὶ μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάκτησιν, οὐδὲν περὶ τούτου γινώσκωμεν.

Γνωστὸν δ' ὅτι, κατὰ τὸ ἰσχύον ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει φορολογικὸν σύστημα, τὰ παντοῖα καὶ πολυάριθμα εἶδη τῶν φόρων ἐξετίθεντο ὧν ἅπαντα τοῖς πλειοδοτοῦσιν, οἵτινες ἐξωνούμενοι ταῦτα παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐπέπιπτον εἰς τὰς ἐπαρχίας ὡς λύκοι βαρεῖς πρὸς εἰσπραξίν, ἢ ὀρθότερον, παρείσπραξιν τοῦ ἐξωνηθέντος δημοσίου τέλους, ταῦτ' οὖν εἰπεῖν πρὸς λήστευσιν τῶν δυσμοίρων κατοίκων. Γνωστὸν δ' ὡσαύτως, ὅτι ἐκ τῶν διαφόρων πολιτικῶν καὶ λοιπῶν βαθμῶν, ὡς καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ βίου, ἔπλαττον οἱ Βυζαντινοὶ τὰς τῶν βαθμοφόρων καὶ τῶν βιομηχανῶν προσωνομίας, κατὰ τὸ φίλον αὐτοῖς λατινίζον ἰδίωμα τῆς εἰς ἄριος καὶ συγκοπῆ ἄριος καταλήξεως, οἷον: *Βεστιάριος, Σπαθάριος, Δρουγγάριος, Ἰερακάριος, Νοτάριος, Κομμερκιάριος, Τζαγγάριος*, κτλ. Οὕτως ἄρα καὶ ἐκ τοῦ *Καπνικοῦ*: *Καπνικάριος* εἴτε *Καπνικάριος*· καὶ τοιοῦτός τις πιθανῶς τῷ λόγῳ ὑπῆρξεν ὁ τὸν εἰρημένον ναὸν ἀνιδρύσας, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία *Καπνικαρέα*¹. Καὶ μὴ φανῆ ἀπίστευτον, ὅτι ἐν οἰονδήποτε πρόσωπον ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ ἀφ' αὐτοῦ τὴν ἀνίδρυσιν ναοῦ. Τοιοῦτον ἦν κατὰ τὴν μεσῆλικα ἐποχὴν τὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Οἱ φόρ-

¹ Περὶ ἐνίων τῶν εἰς *ια* ληγόντων θηλυκῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων προφερομένων παρὰ τοῖς πρεσβυτέροις ἡμῶν Ἀθηναίοις εἰς *εα*, οἷον: *κουκκία* (ἢ *κουκκιά*), *ἀχλαδέα* (ἀχλαδιά), *καρέα* (καρυδιά), *ὄχέα* (ὄχιά = ἔχισ), *δρουγγαρέα*, *Καπνικαρέα* κ.τ.τ., ἐσημειώσαμεν ἀλλαγῶς (*Ἀρχαιολ. Ἐφημ.* Περίοδ. Γ', τεύχ. Δ' 1887, σελ. 236).

τον ὅλον παντοίων ἀμαρτιῶν καὶ ἀνομιῶν ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ὡς λ. χ. οἱ τῷ δημοσίῳ ὑπουργοῦντες, καὶ πρῶτιστα πάντων οἱ φορολόγοι, ἐπίστευον πεποιθότως, ὅτι ἐξημενίζον τὴν θεότητα καὶ τέλεον ἀνεκουφίζοντο, ναοὺς καὶ μοναστήρια ἀνιδρύοντες ἐπ' ὀνόματι τῶν ὀμωνύμων αὐτοῖς ἁγίων, εἴτε τῶν οὓς ἔτυχε νὰ ἴδωσι κατ' ὄναρ, εἴτε τῶν πρὸς οὓς ἔσωζον ἰδιόζυσαν εὐλάβειαν. Εἰς τοιοῦτον δὲ αἴτιον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποδοτέα, ὡς νομίζομεν, καὶ ἡ κατὰ λόγον τοῦ μικροῦ τῆς πόλεως πληθυσμοῦ ὑπέμετρος πληθὺς τῶν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως σωζομένων ναῶν. Οὕτως ἐν παραδειγματι, τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Θεοδώρων σαθρὸν ὄντα πάλαι καὶ μικρὸν καὶ πηλόκτιστον, κατὰ τὴν ἐν τῷ ὑπερθύρῳ αὐτοῦ ἐπιγραφῆν, ἀνήγειρε τῷ 597 (1050) ὁ σπαθαροκαρδιῶτος (ἀξίωμα τῆς βασιλικῆς αὐλῆς) Νικόλαος Καλόμαλλος, τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου *Ραγκαβᾶς* τις, τὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου *Καρύκης* εἴτε *Καρύτσης* τις, καὶ ἄλλους ἄλλοι.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐν παρόδῳ ἐμνήσθη ὁ λόγος τῆς τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἐπιγραφῆς, δὲν εἶναι ἴσως ἀκαιρον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἀπὸ τῆς πρὸ πολλοῦ χρόνου, ὡς φαίνεται, γενομένης ἐπισκευῆς αὐτοῦ, οὕτω συμπεφυμένως ἐνετειχίσθησαν τὰ τμήματα τῆς τριχῶς τεθραυσμένης ἐνεπιγραφῆς πλακός, ὥστε, ἵνα κατορθώσῃ τις τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς, δεόν ν' ἀρχίσῃ πρῶτον ἐκ τοῦ μεσαίου καὶ τοῦ τρίτου τμήματος, εἶτα νὰ στρέψῃ εἰς τὸ πρῶτον πρὸς εὐρέσιν τῆς συνεχείας. Ἐφ' ᾧ καὶ συνιστῶμεν τοῖς τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ ἐπιτρόποις τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς πλακός, ἵνα μὴ ἐπισπῶνται τὸν μῶμον καὶ τὴν κατάκρισιν ἡμεδαπῶν τε καὶ ἄλλοδαπῶν¹. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ προστεθείσθω, ὅτι τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ Βρετανὸς ἀρχαιολόγος Ριχάρδος Chandler ἐν ταῖς *Inscription. Antiq.* κτλ. *Oxford*. 1774, ἀφ' οὗ μετέλαβεν αὐτὴν καὶ ὁ Kirchhoff ἐν τῷ *Corp. Inscription. Graec.* Τόμ. Δ', σελ. 368.

I. Σακκελίων.

² Φιλοτίμω προνοίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ ἐλλογιμοῦ πρεσβυτέρου Ἰω. Μαρτίνου, τοῦ καὶ ἐφημερίου τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, ἀποκατεστάθη ἤδη ἄρτια ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς. Μόνον δὲ οἱ τῆς Καπνικαρέας ἐπιτροποὶ ἐνασμενίζουσι, φαίνεται, ἐκ τοῦ κακοπλάστου παραχρυσόμενοι ψεύδους. Τούτου δὲ ἕνεκα καὶ ὡς βεβήλωσιν αὐτόχρημα τῶν ἱερωτάτων ὑπολαμβάνουσιν ἴσως τῆς καταπτύστου καὶ πρὸς περιύδρισιν τῆς ἱστορίας κεχαραγμένης ἐπιγραφῆς τὴν ἀπάλειψιν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

«Ἡ ἀληθής δόξα ἐν τοῖς μετὰ γενεστέροις ἔγκειται καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὴν ἐπιτύχῃ, εἰ ζῶν δὲν ἀπέλαβε τοῦ κύρους τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ». ΓΙΟΒΕΡΤΗΣ

Ἐξ ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ὀνόματος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταβάσης εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν ἀπὸ τοῦ 1453, ὁ νῦν τελευταῖος Βάρων δόκτωρ Ἀνδρέας Θεοτόκης, τὴν γέννησιν αὐτοῦ ἔλκων, ἀνεδείχθη ἀντάξιος γόνος τῶν ἐκλάμπρων προγόνων αὐτοῦ. Κατήγετο, κατὰ τὰς ἐπαινετικὰς ἐκφράσεις τοῦ «Δικαίου» τῆς Ῥώμης καὶ τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Πεδεμοντίου», ἐξ ἐκείνου τοῦ Νικηφόρου, ὅστις ὑπῆρξε τὸ ἀγλάσιμα καὶ τὸ ἐγκαύχημα τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Πανελληνίου ἀπαντος καὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ. Υἱὸς τοῦ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη, προσέθετεν ἡ ἔγκριτος ἑλληνικὴ ἐφημερίς «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης, ὅστις διοικήσας τὰς Ἰονίους Νήσους ἐπὶ Γαλλοκρατίας καθὼς Πρόεδρος τῆς Γερουσίας καὶ συντάξας τὸν πρῶτον συνταγματικὸν χάρτην τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Ἀ' Ναπολέοντος μὲ διάφορα ἱπποτικὰ τάγματα, ὅστις καὶ ἀπένευεν αὐτῷ τὸν κληρονομικὸν τίτλον τοῦ Βάρωνος (titre transmisible à l'aîné de la famille)¹. Ὁ ἄρτι ἀποβιώσας ἐκλαμπρὸς συμπολίτης ἡμῶν ἐξεπαιδεύθη ἐν Παρισίοις, ὅπου τοιαῦτα ἀφῆκε δείγματα τῆς μεγάλης διανοητικῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὥστε ἀπέσπασε τὸν ἔπαινον τοῦ μεγάλου ἡμῶν πολιτικοῦ ἀνδρὸς Ἰωάννου Καποδιστρίου.

Ἐπανακάμψας εἰς τὸ πατριον ἔδαφος διετέλεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη ὑπογραμματεὺς τῆς Ἰονίου Γερουσίας καὶ διερχομῆς τοῦ Λόρδου Μεγάλου Ἀρμοῦστοῦ. Ἐκλεχθεὶς μέλος τῆς Ἰονίου Βουλῆς καὶ γραμματεὺς τῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑπερῆσπισε τὸ δικαίωμα τῆς

¹ Τὸ δίπλωμα τοῦ ἐν λόγῳ τίτλου, σὺν ἄλλοις οἰκογενειακοῖς ἐγγράφοις, εὑρηται παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ Βάρωνος Κ. Στεφάνῳ. Ἡ «Νέα Ἐφημερίς» τῶν Ἀθηνῶν, ἡ «Ἀκρόπολις» καὶ ἄλλαι, ὡς ἡ «Φωνή» Κερκύρας εὐφῆμιας περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἀνδρὸς ἀνέφερον.

ἰδιοκτησίας, οὐτινος τὸ ἔννομον ἀπηλείτο ἕνεκα τῆς ἐφαρμογῆς προσωρινοῦ τινος Νόμου περὶ ἐγγράφων ἀποδείξεων. Πλὴν συναίσθανόμενος τὰς ἐντίμους ὑποχρεώσεις, αἵτινες τῷ ἐπεβάλλοντο καὶ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τὴν ἀπλότητα τῶν κληρονομικῶν ἡθῶν καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὁ εὐπατρίδης Κερκυραῖος, ἀποσυρόμενος τοῦ πολιτικοῦ σταδίου, πρὸς δ' οὐχὶ εὐνοικῶς διέθετον αὐτὸν αἰλίαν συντηρητικαὶ αὐτοῦ ἰδέαι, διήλθε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ὡς ἀληθῆς φιλόσοφος, περιφρονῶν τὰς τε χρονικὰς καὶ κοσμικὰς τιμὰς, καὶ ἀνευρίσκων τὰς τέρψεις αὐτοῦ ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς, βιβλιακαῖς καὶ φιλολογικαῖς μελέταις¹.

Δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ ἐνασχοληθῶμεν περὶ πάντων τῶν πονημάτων αὐτοῦ νομικῶν τε καὶ φιλολογικῶν, ἅτινα ἐν μέρει δημοσιευθέντα, παρὰ πάντων ἐπεκροτήθησαν καὶ ἀπέσπασαν τὰ συγχαρητήρια τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος Α' καὶ ἠξιώθησαν διαφόρων ἀφιερωτικῶν πονημάτων, τὰ δὲ συγγράμματα μέχρι τοῦ 1863 μνημονεύονται ἐν τῷ «Extraits de l'histoire des principales familles de l'Europe et d'autres contrées du globe etc. par une Société de gens de lettres de différentes nations», δημοσιευθέντι ἐν Γενεύῃ. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ παραλείψωμεν τὴν σύνοψιν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, δημοσιευθείσης ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1813 λατινιστί, δι' ἧς ὁ συγγραφεὺς σκοπὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸ μέγα θέμα, «Virtutibus erigi imperia vitiis everti», οὔτε νὰ παραβλέψωμεν τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν τῆς τραγωδίας Μάκβεθ τοῦ Σαίξπηρου, μέγα μέρος τοῦ λόγου τοῦ Βοσουέτου περὶ τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας, καὶ βιβλίων τινῶν τοῦ Ἡροδότου, Πλουτάρχου καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, καθὼς καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἰς τὴν κλασικὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅτε πλέκει τοὺς ἐπαίνοους τοῦ Δημοσθένους.

Ἄλλ' ἰδίως τὸ μέγιστον ἔργον, ὅπερ περιέλαβε τῇ διανοίᾳ ὁ συγγραφεὺς καὶ συνέταξε ἀπὸ τοῦ 1848, τὸ περὶ τῆς βίβλου τῆς γενέσεως, σκοπὸν προέθετο νὰ ἐκθέσῃ τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Διαθήκην εἰς πίνακας συνοπτικοὺς καὶ συνθετικούς, ὅπερ μόνον ἤρκει ὅπως ἀπο-

¹ Ὁ νεκρὸς τοῦ προσφιλοῦς ἀνδρὸς ἀποβίωσαντος ἐν βαθεῖ γήρατι 85 ἐτῶν, τῇ 9 Νοεμβρίου π. ἔ., ἐτέθη ἐντὸς ἀπλούστατης νεκροθήκης, κατὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἀμετάτρεπτον θέλησιν αὐτοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς πομπῆς μεταφέρθη, ὄρθρου βαθέος, τὴν ἐνδεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1887 εἰς τὸ ἐξακκλήσιον «Ἁγίου Ἀνδρέως». Βαρυπατάδων καὶ ἐνεταφιάσθη μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὀπισθεν τοῦ Ἁγίου βήματος τοῦ ἐκεῖ ἀρχαιοτάτου εὐκτηρίου.

δείξη τὴν βαθύνοιαν τοῦ γράψαντος καὶ τὸ μέγεθος τῆς σπανίας πολυμαθείας αὐτοῦ. Ὁ σκοπὸς τοιοῦτου γιγαντιαίου πονήματος, οὐ εἰς τὸν πρόλογον προτάττει ὡς κείμενον τὸ λατινικὸν λόγιον «Tantum series, juncturae pollet», συνίσταται εἰς τὴν συνένωσιν ἐφ' ἑκάστου ἀντικειμένου τοῦ ὅ, τι δῆποτε εὐρηται διεσπαρμένον καὶ διαζευγμένον ἐν διεξοδικαῖς διαλείμμασιν ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ νέᾳ Διεκλήθῃ, ὅπως οὕτως εἰπεῖν, ἀποτελέσῃ ἐν ὅλον. Περὶ τοῦ πονήματος τούτου ἐν ἰδιαιτέρῳ ἀρθρῷ θέλομεν ἐπιχειρήσει βραχεῖαν ἀνάλυσιν, ἅμα δυνηθῶμεν, κατόπιν τῆς εὐγενοῦς προσκλήσεως, ἣν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἀρίστου ἡμῶν φίλου, υἱοῦ τοῦ τελευταίου, νὰ θαυμάσωμεν τὰ προτερήματα τὰ τοσοῦτον σπουδαίως ληφθέντα ὑπ' ὅσιν παρὰ τῶν πολυμαθῶν πάσης χώρας καὶ πανηγυρισθέντα παρὰ πολλῶν εὐκλεῶν ἡγεμόνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Ποντίφικου Πίου Θ' δι' ἐπιστολῶν αὐτῶν πρὸς τὸν ἀείμνηστον συγγραφέα³.

Πλὴν τοιαῦται θεολογικαὶ μελέται δὲν ἀπέσπων αὐτὸν τῆς μελέτης τοῦ Δικαίου, διὸ καὶ πολλὰ ἐγχειρίδια ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τοιούτων ἀντικειμένων, ὡς ἡ σύνοψις τῶν Ἰονικῶν Νόμων ἀποτελοῦσα τόμον ὀλόκληρον καὶ οἱ ἔτι ἀνέκδοτοι τόμοι περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν ὡς εἴρηται Ἰονικῶν Νόμων, ἔτι δὲ σκέψεις αὐτοῦ περὶ τῶν νόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου⁴.

Λαθόντες πολλάκις εὐκαιρίαν νὰ ἐνασχοληθῶμεν εἰς φιλολογικὰ ἀντικείμενα μετὰ τοῦ ἀποβιώσαντος Βάρωνος, ὅστις ἐτίμα ἡμᾶς διὰ τῆς φιλίας αὐτοῦ, ἐκπληκτοὶ ἐμένομεν διὰ τε τὴν ἀκραν διαύγειαν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐθύτητα τῶν κρίσεων, οὐχ ἦττον δὲ καὶ διὰ τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν, ἣτις ἐχαρκατήριζεν αὐτὸν ὡς ἀληθῆ εὐπατρίδην. Λυπούμεθα ὁμολογοῦντες, πλὴν εἶναι ἀληθέστατον, ὅτι ἄνδρες τοιοῦτου εἴδους καὶ τόσης μαθήσεως ἐκλείποντες τῆς κοσμικῆς ακηνῆς δὲν ἀντικαθιστῶνται, ἐνῶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν αἱ ἀληθεῖς μελέται λησμονοῦνται, καὶ φημιζέται μόνον ἐπιπόλαιός τις ἐκπαίδευσις. ἣτις συστηματικῶς ἐναντία τῆς θρησκείας, εἰς οὐδὲν ἄλλο εἶναι χρήσιμος ἢ πρὸς ἔπαρσιν καὶ πονηρίαν. Ὁ Βάρων ὅμως Θεοτόκης, ἀκολουθῶν τὸ φιλοσοφικο-ιστορικὸν σύστημα τοῦ ἐξόχου BOS-

¹ Ὁ Πρόλογος τοῦ σπουδαιότητος τούτου πονήματος ἐδημοσιεύθη ἐν Γενεύῃ ἐν τῇ ἐφημερίδᾳ «Journal des Découvertes» ἀρ. 21, Ἰουνίου 1865.

² Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἐκ Λονδίνου καὶ ἀπὸ 16 Ἰανουαρίου 1864 ὁ Λόρδος Καγγελάριος Westbury πρὸς τὸν συγγραφέα ἐκφράζει τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ, «was much struck with the ability and diligence displayed in it».

suet καὶ ἄλλων σοφῶν, ἀδιασείστως ἐπίστευε καὶ ἐδήλου, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἀπετέλει τὴν ἐντέλειαν ἐνὸς σχεδίου διαρκῶς παρὰ τῆς Θείας Προνοίας ἐκτελουμένου καὶ ἐνὸς σκοποῦ, οὐ πρὸς πραγματοποίησιν ὁ Θεὸς τὰ πάντα καθυπέταξε. Καθόσον δὲ ἀφορᾷ ἡμᾶς, εἰς ἣν δύσιν ἤδη διατελοῦντας τοῦ κοπιώδους ἡμῶν βίου, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ὀδυρόμεθα ἐπὶ τῇ φειθερᾷ ζημίᾳ τῇ προσγινομένη τῇ νεολαίᾳ ἐκ τῶν πονηρῶν τούτων διδασμάτων, ἀφ' ἐτέρου εὐχόμεθα ὅπως οἱ προεστάμενοι τῆς Ἐκπαιδεύσεως μὴ βραδύνωσι νὰ λάβωσι σπουδαῖον μέτρον, προνοοῦντες τοιοῦτοτρόπως διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς κοινωνίας, καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀμράδαντον εὐκλειαν τῆς Πατρίδος.

Ἐν Κερκύρα.

Καθ. **Φραγκίσκος Δε-Μέντος.**

(Ἐκ τῆς ἐν Ῥώμῃ Διδασκαλικῆς Ἐπιθεωρήσεως).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Φεβρουάριος — Μάιος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Εἰς πέντε συνῆλθεν ὁ Σύλλογος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνεδρίας. Ἐγένοντο δὲ τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα:

Ὁ κ. Π. Συνοδινὸς ἀπήγγειλε διάφορα αὐτοῦ ποιήματα.

Ὁ κ. Ἰγν. Μοσχάκης ὠμίλησε περὶ Μητρὸς.

Ὁ κ. Ἰωακ. Βαλαβάνης ἀνέγνω τὴν μελέτην αὐτοῦ «ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ μου».

Ὁ κ. Δ. Κόκκος ἀνέγνω διάφορα αὐτοῦ ποιήματα.

Ὁ κ. Τιμ. Ἡλιοπούλος ἀνέγνω τὴν μελέτην αὐτοῦ τὸ προνόμιον τῆς χάριτος.

Γενομένων τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῦ Συλλόγου διὰ τὸ ἀπὸ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου ἀρχόμενον ΚΔ' ἔτος τοῦ Συλλόγου ἐξηλέχθησαν ἐπίτιμος μὲν πρόεδρος ὁ κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, τακτικὸς πρόεδρος ὁ κ. Σίμος Μπαλάνος, ἀντιπρόεδροι οἱ κκ. Ἰγν. Μοσχάκης καὶ Κ. Γ. Εἰβένος, γεν. γραμματεὺς ὁ κ. Μιχ. Π. Λάμπρος, εἰδικοὶ γραμματεῖς οἱ κκ. Γ. Πίσσας καὶ Μ. Ῥαφαήλ, ταμίας ὁ κ. Κ. Κουτσαλέζης, διευθυντὴς τοῦ ἀναγνώστηριου ὁ κ. Α. Α. Ραγκαβῆς, ἐπιμελητὴς τῆς βι-

βλιοθήκης ὁ κ. Στ. Βάλλης. Ἐφορος τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων παιδῶν ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος καὶ κοσμητορες οἱ κκ. Σπ. Ἀντωνόπουλος, Θ. Μπαλτῆς, Δ. Π. Λάμπρος, Σπυρ. Κονοφάος, Δ. Ἡλιοπούλος καὶ Γ. Χαλκιόπουλος.

Μέλη δὲ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἐξελέγησαν οἱ κκ. Κ. Πεταλάς, Ν. Κουρῆς καὶ Ἀρ. Ποττέν.

Ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων παιδῶν ἐνώπιον τοῦ προεδρείου τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ τῶν κκ. Νικηφόρου Καλογερά πρώην ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν, Ι. Χατζιδάκη καὶ Π. Ι. Φέρμπου καθηγητῶν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τὸ προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Διάδοχον τὰ ἑξῆς·

«*A. B. Γ. τῷ διαδόχῳ Κωνσταντίνῳ.*

Ἄιδελβέρην.

Σύλλογος Παρνασσὸς συγχαίρει ὑμετέρας Ὑψηλότητι ἐπὶ ἑορτῇ.

Ὁ πρόεδρος Σ. Μπαλάνας.

Ὁ γεν. γραμματεὺς Μ. Π. Λάμπρος.»

Ὁ Διάδοχος ἀπήντησεν αὐθημερὸν τὰ ἑξῆς·

«*Προεδρεῖον Συλλόγου Παρνασσού*

Ἀθήνας.

Εὐχαριστῶ τὸν Σύλλογον ἀπὸ καρδίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.»

Τὴν 8 Μαΐου ἐγένετο ἐν Νέῳ Φαλήρῳ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Ἀκτῆς τὸ ἐτήσιον συμπόσιον τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου. Προπώσεις διάφοροι ἐγένοντο, ἐν αἷς πρώτη ὑπὲρ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου τακτικοῦ τοῦ Συλλόγου μέλους. Ἀπεφασίσθη δὲ καὶ τηλεγράφημα ἐπὶ τούτῳ νὰ διαβιβασθῇ τῷ Διαδόχῳ, ὅστις καὶ ἀπήντησεν εὐχαριστῶν.

Ὁ Σύλλογος μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐψήφισε τὴν χειραφέτησιν τῆς ἐν Σύρῳ Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς εἰς ἴδιον σωματεῖον, εἰς τὸ ὅποιον περιέρχονται πάντα τὰ κινητὰ καὶ τὸ ἀκίνητον κτῆμα τῆς νέας ὑφισταμένης ἐν Σύρῳ Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν. Τὴν δωρεὰν ταύτην ὁ Σύλλογος ἐποιήσατο ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον ὅτι θέλει τηρεῖσθαι ἕσασαι ἀναλλοίωτος ὁ ἐκπαιδευτικὸς σκοπὸς τοῦ συνισταμένου σωματείου, πᾶσα δὲ ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τούτου

ἐκτροπῇ καθιστᾷ τὴν δωρεὰν ἀνακλητέαν, ὁ δὲ σύλλογος δικαιούτα νὰ ἀναλαμβάνη τὰ δωρηθέντα ἀντικείμενα.

Συνήφθησαν σχέσεις μετὰ τοῦ ἐν Κάτω-Παναγίᾳ τῆς Ἐρυθραίας Συλλόγου τὸ Ἄργεννον.

Ἐχορηγήθη βοήθημα 100 δρ. ὑπὲρ τῆς ἐν Βαδέσσα τῆς Ἰταλίας ἐλληνικῆς κοινότητος πρὸς ἀνέγερσιν ὀρθοδόξου ναοῦ.

Ὁ Σύλλογος παρέλαβεν εἴκοσι πέντε λαχειοφόρους ὁμολογίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς παρὰ τῶν κληρονόμων τῆς ἀειμνήστου Πηνελόπης Χαλδουδάκη καταληφθείσας παρ' αὐτῆς εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἀπόρων παιδῶν. Αἱ λαχειοφόροι αὗται ὁμολογίαι φέρουσι τοὺς ἀριθ. 051,427 — 051,451.

Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισεν ἵνα μετάσχη τῆς Δ' Ὀλυμπιακῆς ἐκθέσεως, ἀνετέθη δ' εἰς τὸν γενικὸν γραμματεῖα τοῦ Συλλόγου ἵνα συγγραψῇ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς τελευταίας Ὀλυμπιάδος γενομένων ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.

Ὁ Σύλλογος προνοῶν ὅτι τὸ προσεχὲς ἔτος συμπληροῦται εἰκοσιπενταετία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Γ. Ἀργυροπούλου, Σπυρ. Π. Λάμπρου, Ε. Λυκούδη, Π. Ι. Φέρμπου, Ι. Βάμβα, Ἴγν. Μοσχάκη, Ε. Ζαλοκώστα καὶ Τιμ. Ἡλιοπούλου ἵνα σκεφθῇ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἅτινα θέλει παρουσιάσει ὁ Σύλλογος κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην. Ἡ ἐπιτροπὴ διασκεφθεῖσα ἐζήτησε παρὰ τοῦ Συλλόγου πίστωσιν πρὸς τοῦτο 10,000 δρ. ἥτις καὶ παρεχωρήθη αὐτῇ καὶ συνέστησεν ἵνα τὰ τμήματα κατ' ἴδιαν ἀποφασίσωσιν ἕκαστον περὶ τούτου. Τὰ τμήματα συνελθόντα ἀπεφάσισαν τὰ πάντα ὡς καταφαίνεται ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτῶν, προσεχῶς δὲ θέλουσι προκηρυχθῆ οἱ διαγωνισμοί.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Τμήμα νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐν δυοῖ συνεδρίαις ἠσχολήθη εἰς τὸν ὄρισμὸν τῶν θεμάτων τῶν ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Συλλόγου τελεσθησομένων διαγωνισμάτων. Προτάθησαν δὲ τὰ ἑξῆς θέματα ὑπὸ διαφόρων μελῶν :

- 1) Ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Μπαλάνου, περὶ τοῦ καταλληλοτέρου ἐκλογικοῦ συστήματος ἐν Ἑλλάδι.
- 2) ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἀγγελοπούλου, ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μέχρι

τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843· 3) ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμ. Λυκούδη, περὶ ἀνορθώσεως τῆς ναυτιλίας· 4) ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Βρυζάκη, περὶ ἀναδιοργάνωσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐν Ἑλλάδι· 5) ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Σκουζέ, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἰδρύσεως κτηματικῆς Τραπεζῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ τοῦ προσφορωτέρου ὀργανισμοῦ αὐτῆς· 6) ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Τσάτσου, περὶ τῶν ἐπενεκτέων μεταρρυθμίσεων εἰς τὸν ἐμπορικὸν ἡμῶν νόμον· 7) ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Τυπάλδου, ποῖα τὰ αἴτια τῆς διαφόρου ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου ἐν Ἑλλάδι, Ῥώμῃ καὶ Βυζαντίῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ποῖα τὰ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντινοῦ δικαίου συμβόλαια πρὸς ἐμφύχωσιν τῆς γεωργίας καὶ ποῖα ἐκ τῶν σήμερον ἐπιζυμένων εἶνε τὰ συντελεστικώτερα εἰς τὴν ἐμφύχωσιν τῆς γεωργίας· ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας μέχρι τοῦ συντάγματος τοῦ 1843. Ἐκ τῶν θεμάτων τούτων, ἐξελέγησαν δύο, ἦτοι τὸ τοῦ κ. Ἐμ. Λυκούδη περὶ ἀνορθώσεως τῆς ναυτιλίας, καὶ τοῦ τοῦ κ. Γ. Ἀγγελοπούλου, ἦτοι συγγραφὴ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μέχρι τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843.

Τμήμα καλῶν τεχνῶν.

Τρεῖς συνεκροτήθησαν συνεδρίαί τοῦ τμήματος τούτου· ἐν τῇ πρώτῃ ἐνεκρίθη ἢ ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτοῦ γενομένη πρότασις ὅπως διδασχῶσιν ἐν Ἀθήναις οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου κατὰ τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν κείμενον καὶ κατὰ τὴν μουσικὴν τοῦ πρίγκηπος Μάϊνιγγεν.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συζητήθη πρότασις τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐν Λειψία ἐκδιδομένου περιοδικοῦ *Κλειώ*, καθ' ἣν ν' ἀποσταλῶσι πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ εἰρημένῳ φύλλῳ φωτογραφίαι τῶν τυχόν καλλιτέρων κριθεισῶν ἐν τῇ Ζωγραφικῇ τοῦ Συλλόγου ἐκθέσει εἰκόνων· τὸ Τμήμα ἐνέκρινε καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Συλλόγου ἑκατοντάδραχμον πίστωσιν πρὸς φωτογράφησιν, ἥτις πίστωσης παρεχωρήθη αὐτῷ.

Ἐν τῇ τρίτῃ συνεδρίᾳ κατ' αἴτησιν τῆς ἐν Βαδίσσᾳ τῆς Ἰταλίας ἑλληνικῆς κοινότητος ἀπεφασίσθη νὰ διοργανώσῃ δημοσίαν συναυλίαν, ἧς αἱ εἰσπράξεις νὰ διατεθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ εἰρημένῃ κωμοπόλει ἀνεγειρομένου ὀρθοδόξου ναοῦ. τὸ Τμήμα προσέτι μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν τριῶν διαγωνισμάτων διὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ συλλόγου. Κατὰ τὸ πρῶτον ὀρίζεται βραβεῖον 800 φρ. εἰς τὴν ἐντελεστέραν ἱστορίαν τῆς

ἑλληνικῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας· κατὰ τὸ δευτερον ὀρίζεται μεταλλιον μὲν ὡς βραβεῖον εἰς τὴν καλλιτέραν ἐλαιογραφικὴν εἰκόνα, 500 δὲ δραχμαὶ διανεμηθησόμεναι εἰς τὰ τελειότερα προσχεδιάσματα· κατὰ δὲ τὸ τρίτον 500 δρ. διανεμηθησόμεναι ἀνὰ 100 εἰς τὰ καλλίτερα πέντε ἄσματα ἐπὶ στίχων ἐκλεχθησομένων ὑπὸ ἐπιτροπῆς.

Τμήμα φυσιογνωστικόν

Συνήλθε δις εἰς συνεδρίαν τὸ φυσιογνωστικὸν τμήμα ὅπως ἀποφασίσῃ περὶ τῶν θεμάτων ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Συλλόγου. Προϋτάθησαν δὲ τὰ ἐξῆς θέματα: ὑπὸ τοῦ κ. Τιμ. Ἀργυροπούλου περὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἱαματικῆς ἐνεργείας τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος· ὑπὸ τοῦ κ. Α. Χρηστομάνου α) περὶ καθορισμοῦ νέων ἐπιστημονικῶν ὄρων τῆς χημείας, καὶ β) πῶς δύναται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ χημικὴ βιομηχανία· ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Χελδράχ α) περὶ τῶν μυκῆτων τῶν βλαβεστέρων εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ β) περὶ τῶν ἐπιβλαβῶν τῇ γεωργίᾳ ἐντόμων· ὑπὸ τοῦ κ. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ κατὰ πόσον αἱ φυσικαὶ ὕλαι αἱ εἰς τε τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπ' αὐτὴν ὑπάρχουσαι ἐν Ἑλλάδι δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν τῷ τόπῳ· ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Κατζαρᾶ νὰ περιγραφῇ ἐν τμήμα τῆς Ἑλλάδος εἴτε ὑπὸ ἱατρικὴν εἴτε ὑπὸ χημικὴν ἔποψιν, καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πιλαβίου περὶ τῶν ἱαματικῶν βοτανῶν τῶν φουμένων ἐν Ἑλλάδι. Μετὰ συζητήσεων δ' ἂν πρέπει ταῦτα νὰ ὀρισθῶσι διὰ διαγωνισμοῦ καὶ νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς εἰδικὰ ὑπὸ τοῦ τμήματος πρόσωπα, ἀπεφασίσθη ἵνα προκληθῇ διαγωνισμὸς καὶ δὴ ὀρίσθη·

α) βραβεῖον ἐκ δρ. 1000 εἰς τὴν καλλιτέραν μελέτην κατὰ πόσον αἱ Φυσικαὶ ὕλαι, αἱ εἰς τε τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπ' αὐτὴν ὑπάρχουσαι ἐν Ἑλλάδι δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν τῷ τόπῳ·

β) βραβεῖον ἐκ δρ. 800 εἰς τὴν καλλιτέραν μελέτην περὶ τῶν ἱαματικῶν βοτανῶν τῶν φουμένων ἐν Ἑλλάδι·

γ) βραβεῖον ἐκ δρ. 800 εἰς τὴν καλλιτέραν μελέτην περὶ τῶν ἐπιβλαβῶν τῇ ἑλληνικῇ γεωργίᾳ ἐντόμων.

Τμήμα φιλολογικόν καὶ ἀρχαιολογικόν

Εἰς δύο συνήλθε συνεδρίας τὸ τμήμα τοῦτο ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ

τῶν θεμάτων ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Συλλόγου. Προὔταθῆσαν δὲ τὰ ἑξῆς· α) Περὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐρμηνεία τῶν μνημείων κατὰ τάξιν χρονολογικὴν· β) Κατὰ πόσον ἐπέδρασαν αἱ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας γενόμεναι ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἔρευναι εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας· γ) Γεωγραφία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· δ) Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας· ε) Τοπογραφία τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς· ς) Περὶ Καβείρων· ζ) Περισυναγωγή λειψάνων τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων ἢ γλωσσάρια διαφόρων τόπων· η) Περὶ τοῦ Ὁρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου. Δὲν ἐκρίθη ὅμως ἐκ τούτων οὐδὲν δυνάμενον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπόν, δι' ὃν ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισε νὰ παραστῇ εὐπροσώπως κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος αὐτοῦ, προεκρίθη δ' ἵνα ἐκδοθῇ δαπάναις τοῦ Συλλόγου συγγραφὴ ἐτοιμῆ μὲν, ἀλλ' ἥτις δύσκολον εἶναι νὰ δημοσιευθῇ ὑπὸ ἰδιώτου καὶ ὡς τοιαύτη ἐξελέχθη ἡ τοῦ κ. Ἰω. Σακκελίωνος Πατμιακὴ βιβλιοθήκη, ἥτοι ἀναγραφὴ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Πάτμῳ γεραρᾶς Μονῆς τοῦ Θεολόγου τεθησαυρισμένων χειρογράφων.